

Önsöz

Hamd ü senâlar Mevlâmız'a, salât ü selamlar Efendimiz Muhammed Mustafâ'ya, 'âline, ashabına ve bütün mü'minlerin üzerine olsun.

Tasavvuf edebiyatı Kur'an ve Sünnet'e dayalı olduğundan ilk asırlardan beri sûfiler his ve heyecanlarını vecizeler, secîli sözler ve daha sonraları genel olarak şiir şeklinde ifade etmişlerdir.

Sûfiler, şiirlerinde aslımızdan ayrı kalışın hüznünü, rûhun Allah'a olan iştiyâkını ve O'na dönüşü dile getirerek, insanları güçlü bir etkiye sahip şiir dili ile Hakk'a uymaya davet etmişlerdir.

Tasavvufî şiir geleneğinin son asırdaki temsilcilerinden biri de Şeyh Mustafa Hulûsî'dir. Hak âşığı Mustafa Hulûsî Efendi, çoğu zaman gönül iklimindeki İlâhî esintilerin coşkusuyla, aşka gelip irticâli şiirler söyler ve bu da yârânı tarafından kaydedilmeye çalışılırdı. Bazen de yine bu mânevî hâl galebe çaldığında nutk-ı ârifânelerini bizzat kendisi kaleme alırdı. İşte bunlardan bir kısmı Yahyâ'nın âlimlerin-

den Hâfız Veli Hoca tarafından istinsah edilmiştir. Mustafa Hulûsî Efendi'nin şiirlerine âit elimizdeki tek nüsha bu olup Ali Ramazan Dinç Hocaefendi'nin özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Ayrıca, Dîvân dışındaki birkaç şiiri Hacı Hasan Efendi'nin "*Gönül Âleminden*" adlı şiir kitabında yayınlanmıştır. Mustafa Hulûsî Efendi'nin torunu Ali Ramazan Dinç Hocaefendi, dedesinin Şeyhi Es'ad Erbilî (k.s.)'nin bazı şiirlerine tahmis yazdığını, ancak bunların bize ulaşmadığını söylemektedir.

Mustafa Hulûsî Efendi'nin, Dîvân'ını neşre hazırlamayı nasîb ettiği için Allah'a hamdediyorum. Bu vesîleyle duâm bu yüce Velî'nin şefâatine nâil olmaktır.

Çalışmalarımda fikirleriyle katkıda bulunan ve müşkil yerleri çözen kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Tahralı beyefendiye en samîmî şükranlarımı arz ederim. Ayrıca "Mustafa Hulûsî Hayatı, Hatıraları ve Eserleri" adlı lisans tezini ve Dîvân'ın bilgisayara aktarılmış resimlerini gönderme lütunda bulunan değerli arkadaşım Necmeddin Dinç beyefendiye teşekkür ederim. Dîvân'ı titiz çalışmalarıyla basıma hazırlayan Mavi Yayıncılığa da müteşekkirim

Veysel AKKAYA

Nisan, 2005

İstanbul

Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'nin Hayatı

DOĞUMU VE NESEBİ

Mustafa Hulûsî Efendi 1884 yılında Kayseri'nin Yahyalı ilçesinde, Kâdirî halîfesi Hacı Ahmet Hoca¹'nin ikinci evlâdı olarak dünyaya gelmiştir. İlkinin ismi Hasan'dır. Mustafa Efendi'nin erkek kardeşinden başka, Cennet, Fâtımâ ve Âişe isimlerinde üç kız kardeşi bulunmaktadır. Nesli hem anne hem baba tarafından Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'e (s.a.v) dayanmakta olup evlâd-ı Rasûl'dendir.²

Mustafa Efendi'nin dedesi Hacı Osman Zâde Mustafa Efendi alim ve fâzıl bir insandır. Annesi, Ümmü Gülsüm Hanım, anne tarafından dedesi ise "Baba Hoca" diye saygıyla anılan bir zâttır.³

1. Hacı Ahmed Hoca, tesbit edebildiğimiz kadarıyla Niğde Bor'lu Büyük velî Ahmed Kuddûsî (k.s.)'nin (v. 1849) yerine geçen Abdurrahman Rûhî Efendi'nin (v. 1916) halîfesi olmalıdır. bkz. M. Âsim Köksal, *Ahmed Kuddûsî (k.s.)*, s. 55, İstanbul, 2001.
2. Komisyon, Hakikat Önderi Hacı Hasan Efendi, s. 63, İstanbul, 1996.
3. Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminden*, s. 92 İstanbul, 2002.

İLİM TAHSİLİ

Babası, Mustafa Efendi'de gördüğü istîdat dolayısı ile onu hem zâhir hem de bâtın ilimleriyle yetiştirmek istiyordu. Temel dini bilgileri evinde verdikten sonra Mustafa Efendi'yi Yahyalı'nın önde gelen hocalarından Müderris Hacı Mustafa Efendi⁴'nin medresesine gönderdi. Orada şer'î ilimleri tahsil ederken, evde de tarikat terbiyesi ile yetişmeye devam etti. Bize verilen bilgilerde 30 yıl Kâdirî tarikatinde bulunduğu belirtildiğine göre 1895 yılı dolaylarında 10-11 yaşında babasına intisab etti.⁵

Müstesnâ bir insan olduğu, küçük yaşlarında belli olan Mustafa Efendi, takvasıyla insanların dikkatini çektiğinden kendisine "Şih (Şeyh) Mustafa" denilmeye başlandı.⁶

Hocası, Kayseri'nin meşhûr âlimlerinden Müderris Hacı Mustafa Efendi'den icâzet aldıktan sonra fahrî imamlık ve vâizlik yapmaya başladı. Babasının vefâtından sonra Yahyalı'da Kâdirî Halifeliğini yürüttü. 1914 yılında birinci Dünya

4. Hacı Mustafa Efendi Kayseri Câmî-i Kebir Mahallesinde 1869 yılında dünyaya gelmişlerdir. Medrese eğitimi Melikgazi Medresesi'nde yapmıştır.

Osmanlı son dönem Yahyalı âlimlerinin hemen hemen hepsinin hocasıdır. Daha sonra Kayseri'ye dönerek inzivâyâ çekilmiş 1932'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Hacı Hasan Efendi, Komisyon, s. 21.

Kendisi ilmiyle amel eden bir zât idi. Son derece titiz bir şekilde Sünnete uymaya çalışır ve başkalarını teşvik ederlerdi. Bu yüzden Kayseri halkının çok beğendiği ve sevdiği, nûrânî yüzlü, kerâmet ehli bir âlim idi. (M. Zeki Koçer, *Kayseri Ulemâsı*, s. 73, İstanbul 1972'den naklen Necmeddin Dinç, Mustafa Hulûsî Hayatı, Hatıraları ve Eserleri, s. 1, A. Ü. İlahiyat Lisans Tezi, Ankara, 1998)

5. Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 99.

6. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 1.

Harbi'nin başlaması üzerine Mustafa Efendi için de dört yıl sürecek bir cihad hayatı başlamış oldu.

ÇANAKKALE GÂZÎSİ
MUSTAFA HULÛSÎ EFENDİ

Tasavvufun nefis ve engelleri ile olan cihadda yoğunlaşması, fitne yerlerinden ve dünya ehlinden uzak kalmaya çalışması, İslam dünyasında çağdaş araştırmacıların iddia ettiği gibi düşmana karşı yapılan savaşlarda gevşeklik gösterip boyun eğmekle suçlamalarını haklı göstermez.

Özellikle tasavvuf erleri Müslümanların kurtuluşu ve kalkınmasında büyük rol oynamıştır.⁷ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, direniş ve fedâ için gözüpeklik, atılganlık ve canını verebilme gibi özellikler, çoğu zaman ruh temizliği, nefis ıslâhı, riyâzet ve ibâdet sonrası ortaya çıkacağını söyleyerek, sûfilerin cihâda daha yakın olduklarını belirtir.⁸

İlk dönemlerden itibaren sûfilerin dâimâ cihâd ile iç içe olduklarını görmekteyiz. Tâbiîn'in en büyüğü ve sûfilerin başı Veysel Karânî, Sıffin savaşına Hz. Ali safında katılmış ve şehîd olmuştur.⁹ Hasan-ı Basrî, Kâbil gazvesine katılmış, harbde yiğitler arasında anılmıştır.¹⁰

Yine meşhûr sûfilerden Mâlik b. Dinar'ın, Sinin savaşına katılmak üzere İslam ordusuna dahil olduğu, ancak hummâya tutularak çadırda kaldığı ve "Bedenimde zerre kadar hayır olsaydı bu gün hummâya yakalanmazdım." di-

7. Es'ad el-Hattâb, el-Butûle fi'l-Fidâ inde's-Sûfiyye, trc. Komisyon, Sûfiler ve Aksiyon, s. 14, İstanbul, 1999.

8. a.g.e., s. 21.

9. a.g.e., s. 24.

10. a.g.e., s. 28.

ye eseflendiği kaydedilir.¹¹ İbrâhim b. Edhem'in, düşmana fırlatmak istediği okunu yayına yerleştirirken ve¹² Abdullah b. Mübârek'in ise savaşmaya gittiği Heyt adlı yerde vefat ettiği bilinmektedir.¹³

Hâtim el-Esam, Seriy es-Sakâti, Cüneyd el-Hazzâz, Ebû Süleyman ed-Dârânî ve Abdülvehhâb eş-Şârânî cihâda katılan meşhur sûfilerdendir.¹⁴

Sûfiler ayrıca tekkelerini daimâ sınır boylarına kurmuşlar, oradaki insanların gönüllerini fethetmeyi başararak buldukları yerlerin İslamlaşmasına büyük katkı sağlamışlardır.¹⁵ Asırlar boyu süren Haçlı savaşlarına karşı mukâvemette mürşitlerin, müritlerini özel bir manevî terbiye ile eğittikleri bir vakıadır.¹⁶ Frenk ordusunun ezici gücüne Salâhaddin Eyyübî sûfilere olan güveni sayesinde karşı durmuştur. Zira sûfilere, suvarileri öldürme görevini vermişti. Çünkü onlar ordusunun en yiğit neferleriydi.

Sûfilerin cihadda en büyük katkılarından biri de devlet başkanlarını teşvik ve onlara büyük moral vermeleridir.¹⁷

İbn Arabî'nin, haçlı seferleri esnâsında Müslümanları cihâda teşvik etmede büyük tesiri olmuştur. İbn Arabî, her münasebette İslam'ın yok edilmesini engellemek için Müslümanları birleşmeye çağırıyor ve haçlıları lânetliyordu.¹⁸ "el-Vasâyâ" adlı eserine şöyle söyler: "Allah'tan sakınmanı,

11. a.g.e., s. 34.

12. a.g.e., s. 36.

13. a.g.e., s. 38.

14. a.g.e., s. 41-47.

15. a.g.e., s. 51.

16. a.g.e., s. 53.

17. a.g.e., s. 71.

18. a.g.e., s. 81.

şeriatın zahirini ve sınırlarını gözetmeni öğütlerim. Hevân-la olan büyük cihada sarıl. Çünkü sen nefsine karşı bu cihadı yaptığında, düşman karşısında, -öldüğünde Rableri tarafından rızıklanan, yaşayan şehidlerden olacaksın- diğer cihadı kolaylıkla yaparsın. Allah yolunda bir ok atmak için çabala. İmkanın ölçüsünde mücâhidleri -şâyet mücâhid değilsen- bir lokma ile de olsa techiz et. Gâzîlerin geride bıraktıkları âilelerine arka çık. Savaşmıyorsan vicdanına savaşı telkin et. Hem savaşmıyor hem de kendini savaşa hazırlamıyorsan nifâkın yedi çeşidinden biri üzeresin, bilmiş ol!"

Şeyh-i Ekber, velîleri tasnif ederken "Kimisi gezgindir, kimisi Allah uğrunda cihad eder. Büyük mücâhid el-Celâ ile karşılaştım. O düşman toprağında yirmi yıl savaştı." demiştir.¹⁹ Buradan anlaşıldığına göre bütün âlim ve âriflerin daima cihadda bir nefer olmalarını beklemek pek isabetli gözükmemektedir. Dinin ayakta kalması için ilim ehline büyük ihtiyaç olduğundan, onların tam bir zaruret olduğunda gitmesi, dinimizin tavsiyeleri arasında yer alır.

Moğolların İslamlaşmasında başta yine sûfiler büyük rol oynamıştır.²⁰ Anadolu'nun İslamlaşması ve İstanbul'un fethi'nde başta Akşemseddin k.s. olmak üzere sûfilerin emeği büyüktür.²¹

Modern asrâ geldiğimizde, vatanını sömürge güçlerin pençelerinden kurtarmaya çalışan, vatanperver kişilerden bir tasavvufî tarîkate müntesib olmayanı azdır. Onlar günah ve şehvetlere karşı olduğu gibi, düşmanlara ve zâhirî kötü-

19. a.g.e., s. 83.

20. a.g.e., s. 90.

21. a.g.e., s. 101.

lûklere karşı da savaşmanın üzerlerine vacip olduğu görü-
şündedirler. Zira bunların hepsi kaynağı bir olan ve insanın
rûhî gelişimini engelleyen kötülüklerdir.

19. y.y. da sûfi direniş hareketlerinden başlıcalarını şöy-
le sıralayabiliriz:

1. Senûsî tarikati şeyhi Ömer Muhtar'ın Libya'da İtal-
yanlar'a karşı.
2. Kâdirî tarikati şeyhi Emir Abdülkâdir Cezâirî ve
Şeyh Haddâd'ın Cezâyir'de Fransızlar'a karşı,
3. Şâzelî şeyhi Muhammed Ahmed el-Mehdî'nin Su-
dan'da İngilizler'e karşı,
4. Şâzelî-Darkâvî şeyhi Muhammed b. Abdülkerim
Hattâbî'nin, Mağrib'de Fransızlar'a karşı,
5. Sâlihiyye şeyhi Muhammed Abdullah Hasen'in, So-
mali'de Biritanya, İtalya ve Habeşistan kuvvetlerine
karşı,
6. Kâdirî şeyhi Mâû'l-Ayneyn ve oğlu Hîbe'nin Mori-
tanya'da Fransızlar'a karşı,
7. Ticânî şeyhi Ömer Tekrûrî ve Ahmed Habîbullah'ın
Senegal'de Fransızlar'a karşı,
8. Nakşibendi şeyhi İmam Şâmil'in Çecenistan'da,
Ruslar'a karşı,
9. Şâzelî şeyhi, İzzedin el-Kassâm'ın, Filistin'de, İngi-
lizlere karşı cihâd.²²
10. Türkiye'de ise Milli Mücâdele'de sûfler her cephe-
de vatan savunmasına katılmışlardır.

22. a.g.e., s. 131-160.

Tasavvuf yolunun temsilcilerinden Mustafâ Hulûsî Efendi de, dinin ayakta kalması ve vatan savunması için, Milli Mücâdele'de görev alan yiğit şeyhlerden biri oldu. Mustafâ Hulûsî Efendi savaşa katıldığında otuz yaşındaydı. Mahmudu Hacı Hasan Efendi yeni doğmuştu. Kendisi dört yıl boyunca cephelerde savaşmış ve Çanakkale savaşında, Çanakkale'yi geçilmez yapan gâzilerden olmuştur.

Hacı Hasan Efendi, Gâzî Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'nin Çanakkale'deki bir hatırasını bize şöyle nakletmektedir:

Mehmetçikler, düşmana karşı büyük fedakarlıklar göstermekte ve şiddetli bir çatışma içinde bulunmaktadırlar. Takvâ sahibi olan Mustafa Hulûsî Efendi savaşın en zor anlarında bile namazlarını kılmaya ayrı bir önem vermektedir. Çünkü namaz mü'mini Allah'a yakınlaştıran en büyük ibâdetlerdendir. Peygamberimiz'in "gözümün nûru" diye vafettiği namaz, O'nun vârisi kâmil mü'min için de aynıdır.

Gâzî Mustafa Hulûsî Efendi, cephede çatışmanın devam ettiği bir ara ikinci vaktinin çıkmak üzere olduğunu fark eder. Kendisine namaz kılacak uygun bir yer gözetleyerek, bir çalılığın arkasını gözüne kestirir. Arkadaşlarına namaz kılmak için istihkamdan çıkacağını söylediğinde "Dur gitme, vurulursun!" sözlerine rağmen, yüreğindeki Hak sevdâsıyla buna aldırış etmez. Bir fırsatını bulunca, kendisine siper olacağını düşündüğü çalılığın arkasında Rabbi'nin huzuruna durur. O, namazını edâ ederken, biraz evvel kendisinin de içinde bulunduğu istihkâma bir top güllesi düşmüş ve bütün arkadaşları şehâdet şerbetini içmiştir.²³

23. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 12.

MUSTAFA HULÛSÎ EFENDİ'NİN
NAKŞÎ TARÎKÎ'NA İNTİSÂBÎ

Mustafa Hulûsî Efendi kırk yaşına gelmiştir. Bu tasavvuf-ta kemâl yaşı olarak belirtilir. Artık o ilmiyle ve takvasıyla insanların gönlüne taht kurmuş bir zâtı muhteremdir. Kâdirî tarîkında o dönem "kutub" olmadığından Mustafa Hulûsî Efendi de zamânın kutbuna kavuşmak için yanıp tutuşmaktadır. Çünkü Peygamberimiz'in (s.a.v.) kâmil vârisi olan kutbun, kişiyi terakkîsi ile Hakk'a vuslat daha çabuk ve tam olur.

1925 yılında bir gün Yahyalı'ya gelen Rize'li Alay Müftüsü İbrahim Efendi'nin sohbetinde bulunur. Mustafa Efendi'nin bu sohbetten aldığı feyz kendisini heyecanlandırır. Çünkü bu feyiz, ona kutbun işaretlerini vermektedir. İbrahim Efendi'den aldığı bilgilerle zamânın kutbu olarak öğrendiği Es'ad Erbilî Efendi'ye²⁴ gönlünde karşı konulmaz bir aşk doğar.

24. Son devir Nakşî-Hâlidî şeyhlerinden olan M. Es'ad Erbilî, 1264 h. / 1847 m. yılında Musul'un Erbil kasabasında doğdu. Es'ad Efendi, dini ilimlerdeki tahsilini Erbil'de tamamladı. 23 yaşında Tâhâ el-Harfî'ye intisâb etti. Beş yılda seyr u sülûkünü tamamlayarak hilâfet aldı. 1303/1883 yılında Kâdirî şeyhi Abdülhamid er-Rifkânî'den kadirî icazet alarak İstanbul'da Kelâmî Dergâhı'na şeyh oldu. Fatih Camii'nde Hafız Dîvan'ı ile Mevlânâ Câmî'nin Lücetü'l-esrar adlı eserini okuttu. 1330/ 1914'te önce Meclis-i Meşâyih âzâsı, sonra reisi oldu. Üsküdar'da Selimiye Dergahı şeyhliği kendisine tevcih olunan Es'ad Efendi bu tekkeye oğlu M. Ali Efendi'yi tayin etti. Tekkelerin ve tarikatlerin islahına çalıştı. 1331/1915 yılında meclis-i meşâyih reisliğinden istifa etti. Es'ad Efendi, pek çok halife yetiştirdi. İstanbul, Anadolu, Yugoslavya ve Bulgaristan'da binlerce müntesibi oldu.

Es'ad Erbilî Menemen olayı ile ilgili olduğu iddia edilerek, idam talebiyle yargılandı. Hakkında verilen idam cezası yaşlılığı sebebiyle müebbet hapse çevrildi. Es'ad Efendi Menemen'de askerî

Mustafa Hulûsî Efendi, gerekli hazırlıkları yaparak Es'ad-ı Erbili (k.s.) Hazretleri'ni İstanbul'a ziyarete gider. Es'ad-ı Erbili (k.s.), manen dergâha yaklaştığını hisseder. Halife ve müridlerine; "Bize Yahyalı'lı Şeyh Mustafa Efendi geliyor karşılayınız." der. Onlar da istikbal edip, tarif edilmez bir sevgi ile dergaha alırlar. Kalp sarayının mimarı Es'ad Efendi Hazretleri evladına kavuşmanın iştियakı içinde beklemektedir. Şeyh Mustafa Efendi kemal-i edeple huzura girer. Yıllarca hasreti ile yandığı mürşide ermenin sevinci içerisinde; "Arıyordum, işte şimdi buldum." dercesine mübarek ellerine kapanır. Fazilet Cihânı'nın sevgilileri karşı karşıya ve göz gözedirler. Kutbu'l-aktâb gayet mütebessim bir çehre ve tatlı bir sesle "Hoş geldiniz, safalar getirdiniz!" der. Bu ne ulvi muhabbet, bu ne kudsi sevda.. Bir anlık sükut...Şeyh Mustafa Efendi; "Acaba beni kabul etti mi, etmedi mi?" diye düşünürken, Üstad-ı Âzam birden, "Mustafa Efendi biz, sizi kabul edeli elli sene oldu." der. Bu yüce sırrın hakikati karşısında cemaat hayran kalır.²⁵

Kelâmî Dergâhı'ndaki ilk günlerinden birinde Şeyhi'nin huzurunda iken "Üstadım bana Arş-ı A'zamı mı Kürsî'yi mi gösterecek?" diye kalbinden geçirir. Es'ad Efendi "Mustafa Efendi, umur-ı hayriyyeye delâlet eden o hayrı işleyen gibi me'cûr olur. Cenâb-ı Allah seninle bir kimseye hidâyet ederse, senin için ondan ecr u mesûbât o kadar büyüktür ki, üzerine şems tulû eden eşyanın kâffesinden hayırlıdır." di-

hastahanedede tedavî görürken 3-4 Mart 1931 gecesi vefat etti. Eserleri: Kenzül-İrfan, Mektûbât, Risâle-i Es'adiyye, Fatıha-i Şerife Tercemesi ve Dîvan-ı Es'ad. bkz. Hasan Kamil Yılmaz, DIA, XI, 348.

25. Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 98-99.

yerek istikâmet üzere olup insanların ıslah ve irşadı için gayret göstermenin asıl kerâmet olduğunu ifade etmiştir.

Es'ad Efendi'nin bu sözü üzerine yanlarında bulunan iki halife birbirine "herhalde bu zat halife olacak" diye işaret ederler. Bu durumu mânen bilen Es'ad Efendi "Çok görmeyiniz, Mustafa Efendi evladımız yakılmak üzere hazırlanmış öyle bir ocak kurmuş ki, bir kibrite ihtiyaç var. İnsaf edip de yakmayalım mı?" buyurarak halife olacağını işareti verirler.²⁶

PEYGAMBERİMİZ'İN (S.A.V.) İKÂZİ

Şeyh Mustafa Efendi adeta bir Cennet hayatı yaşadığı dergahtan ayrılmak istemez. Ne var ki Şeyhi bir gün kendisine "Mustafa Efendi, aile efradınız hasretle sizi bekliyorlar, gidebilirsiniz." buyururlar. Hakikaten o günlerde annesi "Yavrum nerelerde kaldı?" diye merak ederler. Çünkü ailesi çok fakir ve kalabalık bir ailedir. Dergâha giderken, bacanağı Fazlı Hafız Efendi vasıtasıyla bir adama evin geçimini temin için bir miktar buğday parası verir. Buğday fiyatları yükselince adam verdiği sözden dönerek inkar eder. Buna razı olmayan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gece adamın rüyasında, elinde kırbaçla görünerek, "Sen nasıl yavrumuz Mustafa Efendinin hakkını inkar edersin?" buyurarak dövmeye başlar. Daha sonra adam hadiseyi, kırbaç izlerini göstererek anlatır.²⁷

Mustafa Efendi yüksek kabiliyeti ile seyr-i sülûkunu beş günde tamamlar. Kırk beş gün kaldığı Kelâmî Dergâhı'nda

26. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 7.

27. Komisyon, *Hakikat Önderi*, s. 66; Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 13.

bir cennet hayatı yaşadığını ifade eden Mustafa Efendi, hilâfetle görevlendirilerek memleketine gitmek üzere izin verilir. Es'ad Efendi çok sevdiği Mustafa Efendi'ye "Hulûsî" ismini verip, görüşmelerinde "Mustafa Hulûsî" diye hitap ederler. Dergâhtan ayrılacağı vakit, Es'ad Efendi "Me'mûrumusun, Halifemizsin" buyurarak hilâfet icâzetnamesini verir.²⁸ Yine ihlâsı sebebiyle şeyhi Muhammed Es'ad Erbilî (k.s.) tarafından kendisine "Hulûsî" adı verilir.²⁹

İcâzetname ilk olarak Necmeddin Dinç tarafından, Mustafa Hulûsî Hayatı, Hatıraları ve Eserleri adlı Lisans tezinde çevrimyazısı ve ekte de aslı,³⁰ ardından Ercan Alkan tarafından Yeni Dünya Dergisi'nde bir makale olarak ele alınıp, çevrimyazısı ile birlikte sadeleştirilerek yayımlanmıştır.³¹

İRŞÂD FAÂLİYETLERİ

Mustafa Efendi genç yaşlardan itibaren Yahyalı'nın camii ve mescitlerinde fahrî olarak imamlık ve vâzlik yapar. Bir müddet Derebağ kasabasında imamlığa devam eder. Ayrıca zaman zaman kayınpederi Hacı Mehmet Hoca'nın müderrislik yaptığı medresede ders okutur. Es'ad Erbilî Efendi'den aldığı Nakşî ve Kadirî icazetnâmesiyle birlikte husûsî sohbetlerde ihvânın eğitimiyle meşgûliyetini daha da artırmıştır. Bu çalışmalarıyla Mustafa Efendi bulunduğu yer-

28. Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 93-105; *Hakikat Önderi Hacı Hasan Efendi*, Komisyon, s. 63-70; Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 1-7.

29. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 7.

30. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 7.

31. Ercan Alkan, *Kelâmî Dergâhı Postnişini Es'ad Erbilî'nin Şeyh Mustafa Hulûsî'ye Verdiği İcâzetnâme*, Yeni Dünya Dergisi, Mart, 2004.

lerde İslâmî esasların ve tasavvufî ahlâkın yaşanması noktasında etkili olmuş ve birçok insanın kemâle ermesine vesîle olmuştur.

Şeyh Mustafa Efendi bir yandan camilerde görevlerde bulunuyor bir yandan da kayınpederi H. Mehmet Hoca'nın ders verdiği Yenice Mahallesi'ndeki medresede müderrislik yapıyordu. Vaaz ve sohbetleri Yahyalı halkı tarafından ilgiyle takip ediliyordu.

Bütün bunların yanı sıra Erbilli Es'ad Efendi'den aldığı Nakşi ve Kadiri icazetnamesiyle hususi sohbetlerde ihvânın eğitimiyle meşgul oluyordu. Sohbetlerinde aşk ve muhabbetten insanlar kendinden geçiyor, ötelere gelen füyuzatla gönüller gülzâr oluyordu. İşte böyle bir sohbet esnasında, evdeki sohbetten haberdâr olan İpsiz Ahmet isimli bir kişi onların bu durumunu çekemez ve huzurlarını bozmak ister. Kendi kendine, "Gideyim şunları jandarmaya şikayet edeyim, alıp götürsünler." der. Fakat; "Yahu bunlar benim komşularım. Şimdi bunları benim şikayet ettiğim duyulursa komşuların yüzüne nasıl bakarım." diye düşünür. Ama yine de onların huzurunu bozmakta kararlıdır. "En azından cama bir taş atıp şunları korkutayım." der ve taş atıp saklanır. Sonra içine bir pişmanlık gelir. Özür dilemek için kapıya kadar varır fakat girip girmemekte kararsızdır. İçerideyse Şeyh Mustafa Efendi durumdan mânen haberdârdır; "Ahmet kapıda, içeri buyur edin." der. Onların bu tutumu karşısında çok müteessir olan İpsiz Ahmet tövbe edip ihvanın arasına girer. Artık "İpsiz" Ahmet, "İpek Ahmet" olmuştur.³²

Misafirlerinden birisi Şeyh Mustafa Efendi'ye intisab et-

32. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 14-15.

mek arzusundadır. Lakin bir kerametini görmeden intisab etmek de istemez. Bu nedenle, kahve içmeyi çok sevdiğini öğrendiği Şeyh Mustafa Efendi'yi denemek maksadıyla, gelirken cebine bir kahve fincanı koymuştur. İşte, Şeyh Mustafa Efendi de bi-iznillah o misafirin hangi maksatla geldiğinden haberdârdır. Misafirlere kahve ikram edildiği sırada o kişiye dönerek; "İsmail Efendi, bize hediye olarak getirdiğiniz fincanı veriniz, onunla da ben kahve içeyim." der. bunun üzerine İsmail Efendi büyük bir heyecan ve gönlünü dolduran teslimiyet duygusuyla ağlayarak Şeyh Mustafa Efendi'nin ellerine kapanır, affını diler ve intisab eder.³³

BEŞERĪ MŪNÂSEBETLERĪ

Mustafa Efendi herkes tarafından sevilir, saygı duyulurdu. İnsanlara yumuşak davranır, kimseyi kırmamaya özen gösterirdi. Halk içerisinde kötü nam salmış kimselerle ilgiyi kesmez, ıslâhı için gayret gösterirdi. İnsanların kötü lakaplarını değiştirir, güzel isimlerle çağırırdı. Misafiri çok sever, herkese ikram ederdi. Ailesi kalabalık ve maddî imkanları da kısıtlı olmasına rağmen iki odalı mütevazı evlerinin bir odasını misâfire tahsis etmişlerdi.

Mustafa Hulûsî Efendi (k.s.), birçok muarızları olduğu halde, "Oğlum Hasan! Rabbim, kalbime öyle bir genişlik lutfetti ki, bana kötülük eden bütün din kardeşlerime hak-kım helal olsun, bu yüzden veli olsunlar inşaallah." diye duada bulunarak Muhammedî merhametin bir örneğini sergilemiştir.³⁴

33. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 16.

34. Hacı Hasan Efendi, Sohbetler II, s. 51.

Şeyh Mustafa Efendi ihvanıyla çok yakından ilgilenir, her birinin halini hatırını sorar, anne ve babasını, hatta hayvanlarının bile durumunu sorardı.

Bir gün İpek Ahmet, Şeyh Mustafa Efendi nin ziyaretine gelir. Herkes gibi o da candan bir ilgiyle karşılanır. Mustafa Efendi sorar:

- Oğlum Ahmet nasılsın?
- Ellerinden ayaklarından öperim Efendim.
- Anan-baban nasıllar?
- Ellerinden ayaklarından öperler Efendim.
- Çocuk-çoluk nasıllar?
- Ellerinden ayaklarından öperler Efendim.
- Öküzlerinin durumu nasıl? (Öküz o günün şartlarında, geçimin temin edilmesi vs. hususlardan dolayı en kıymetli hayvandır.)

Cevap gayet samimi;

- Ellerinden ayaklarından öperler Efendim!³⁵

Mustafa Hulusi (k.s.), rızkını alinteri ve el emeğiyle sağlayanların taamından yiyerek rahatsızlıklarını geçirirlermiş. Evlerinden sofraya hiç eksik olmaz, misafirlere turşu ile bulgur pilavı ikram edilir. Yemekte daha önce rastlamadıkları güzel bir tad olduğunu ve bunun nereden geldiğini soranlara Mustafa Hulusi (k.s.), “Taâmımız helal ve rızâ-i İlahî ile hazırlanmıştır” buyururlar.³⁶

35. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 15.

36. Ali Ramazan Dinç, Kemâlât, s. 133, İstanbul, 2000.

MENEMEN OLAYI VE MUSTAFA EFENDİ (K.S.)

23 Aralık 1930'da meydana gelen Menemen hadisesi sebebiyle yurdun en ücra köşelerinden, Es'ad Erbilî (k.s.)'nin halîfeleri sorgulanmak üzere toplanmaktaydı. Bu sebeple Mustafa Hulûsî Efendi de dört arkadaşıyla birlikte sorgulanmak üzere tutuklanmış, kırk beş günlük nezaretin ardından, olayla hiçbir alakalarının olmadığını anlaşılmasıyla serbest bırakılmışlardır.³⁷ Oldukça yaşlı ve hasta olan Es'ad Erbilî ise götürüldüğü Menemen'de idam talebiyle yargılandı. Hakkında verilen idam cezası yaşlılığı sebebiyle müebbet hapse çevrildi. Es'ad Efendi Menemen'de askerî hastahane tedavî görürken 3-4 Mart 1931 gecesi vefat etti. Cenâzesi âilesine verilmeyerek Menemen'de resmî makamlar tarafından defnedildi. Mezarının bulunduğu arsa üzerinde 1962-1963 yıllarında bir cami yaptırıldı. Mahkeme zabıtları açıklanmadığından Es'ad Efendi hakkında verilen idam cezasının hangi delillere dayandırıldığı, olayla ilgilerinin olup olmadığı anlaşılamamıştır.³⁸ Mustafa Efendi Şeyhi'nin vefatı üzerine yerine geçen Mahmud Sami Ramazanoğlu³⁹ (k.s.)'na intisâb etmiştir.

37. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 9.

38. Hasan Kâmil Yılmaz, DİA, Esad Erbilî md. XI, 348.

39. Ramazanoğlu Mahmut Sami Efendi, 1892 yılında Adana'da dünyaya geldi. Babası Ramazanoğulları'ndan Mücteba Bey, annesi ise Ümmü Gülsüm Hanım'dır. Sami Efendi Hazretlerinin büyük dedesi Abdülhadi Bey'in tespit ettiği aile şeceresine göre Ramazanoğulları, Oğuz boyunun Üçoklar kabilesinden gelmekte ve Hz. Halid b. Velid (r.a.) ile de bağlantısı olduğu anlaşılmaktadır. İlk, orta ve lise tahsilini Adana'da, yüksek tahsilini ise Daru'l-Fünun Hukuk Mektebini birincilikle bitirerek yaptı. Zahirî ilimleri devrin ulema ve müderrislerinden aldıktan sonra, sıra manevî ilimlere ve

1930 yılında Sami Efendi Yeşilhisar'ın içmece denilen, şifalı suların bulunduğu mahalle gelir; oradan da Mustafa Hulûsî Efendi ile görüşmek için Yahyalı'ya gelir.

bâtının imarına gelmişti. Sülûk ettiği tasavvuf yoluna, Nakşi tekkesi Gümüşhaneli Dergâhı'nda erbain ve riyazayatla meşgul olarak devam etti. Daha sonra Kelami Dergâhı'nda Erbilli Es'ad Efendi'ye intisap etti. Kısa sürede kemâlât makamına ulaşarak irşatla görevlendirildi. Bir müddet daha mürşidi Es'ad Efendi'nin yanında kaldıktan sonra memleketi Adana'ya irşadla görevli olarak gitti. Tekkelerin kapatılmasından sonra Adana'da Cami-i Kebir'de vaaz ve hususi sohbetlerine devam etti. Babasından ve ailesinden kendisine intikal eden büyük servete hiç dokunmamış, geçimini sağlamak için bir ticarethanenin muhasebesini tutmuştu. Hac yolunun açılması ile, ilk defa 1946 yılında hacca gitti. 1951 yılında İstanbul'a geldi. 1953 yılı hac dönüşü Şam'a yerleşti. 9 ay sonra tekrar İstanbul'a geldi. Erenköy Zihnipaşa Camii'ndeki vaaz ve hususi sohbetlerine devam ederken, eşi Valide Hanıma "İstanbul'a tekrar geldik ama gönlümüz Medine'de atıyor. Ahir ömrümüzde oraya hicret etmeyi arzu ederiz." diyordu. İstanbul'daki vaaz, irşad ve sohbetlerinden feyz alan fakir-zengin, tahsilli-tahsilsiz, esnaf-işçi, memur, amir, tüccar-fabrikatör binlerce insan istikamet bulmuş, adeta yeni bir nesil yetişmişti.

Ömrünün son günlerinde yaşadığı acılı, sancılı hastalık, yüzündeki tebessümü hiç kaybettirmedi. Nitekim 12 Şubat 1984 Pazar günü saat 04.30'da Medine'de rahmet-i Rahmân'a kavuştu. Cennetü'l Baki'ye defnolunan Ramazanoğlu Mahmut Sami rahmetullahi aleyh, yaşarken mücavir olduğu Rasulullah'a, vefatında da mücavir oldu. (Yahyalılı Hacı Hasan Efendi, Komisyon, s. 55-56, İstanbul, 1996) Tamamı Erkam yayımlarından çıkan eserleri şöyledir:

1. Hazreti İbrahim (a.s.), 2. Hazreti Yusuf (a.s.), 3. Yunus ve Hud Sureleri Tefsiri, 4. Bedir Gazvesi ve Enfal S., 5. Uhud Gazvesi, 6. Tebük Gazvesi, 7. Hazreti Ebu Bekir (r.a.), 8. Hazreti Ömer (r.a.), 9. Hazreti Osman (r.a.), 10. Hazreti Ali (r.a.), 11. Hazreti Halid İbni Velid (r.a.), 12. Ashab-ı Kiram (r.a.) (1-2), 13. Musâhabe (1-6), 14. Mükerrerrem İnsan, 15. Fatıha Suresi Tefsiri, 16. Bakara Suresi Tefsiri, 17. Dualar ve Zikirler.

Mahmut Sami Ramazanoğlu (k.s.), Yahyalı Dereköy'e teşrif ederler. Bütün ihvan sevince garkolur. Bu sırada, muhabbeti gönüllere sığmayan Mahmut Sami Efendi'den istimat için Hacı Hasan Efendi bir şiir yazarlar. Fakat edeben kimseye söylemezler. Şeyh Mustafa Efendi, Mahmut Sami Efendi'nin huzurunda; "Hasan evladım, haydi yazdığın şiiri oku!" diyerek kerâmeten onun sakladığı şiiri okumasını isterler. Ve Hacı Hasan Efendi aşağıdaki şiiri okur:

SAMİ EFENDİM

*Kavuştu birbirine Şems ile Kamer
Mevlâyı zikretti, büsbütün damar
Şehrimize kuruldu bir azim fener
Teveccüh isterim, Sami Efendim*

*Nur oldu girince, memleket-çarşı
Hürmetle gidildi Üstad'a karşı
Gözleri seyreder, baktıkça Arş'ı
Teveccüh isteriz, Sami Efendim*

.....

*Babam, Kılavuz, bütün dervişân
Mest ü hayrân oldu sizle görüşen
Huzûruna geldik, âciz, perişan
Teveccüh isteriz, Sami Efendim⁴⁰*

Mahmut Sami Ramazanoğlu Efendi memnun olur ve şiiri alıp ceplerine koyarlar.⁴¹

40. Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminden*, s. 35.

41. Hacı Hasan Efendi, *Sohbetler I*, s. 73.

Mustafa Hulûsî Efendi, Menemen vak'asıyla ilgili sorgulanmak üzere Yahyalı'dan üç arkadaşıyla birlikte Kayseri'ye götürülürken, Kayseri yakınlarındaki İncesu'ya vardıklarında vaktin çıkmak üzere olduğunu söyleyerek, jandarmalardan namaz için durmalarını ister. Ancak jandarmalar "Hapse girince bol bol kııarsınız." derler. Bunun üzerine Mustafa Efendi Allah'a iltica ederek şöyle naz eder: "Ya Rabbi, dört yıl cephede bir vakit namazımı kazaya bırakmadım da bugün mü namaz geçirmemi taktir buyurdun?" bu arada lastiği patlayan araba durmak zorunda kalmıştır. Lastiğin patlamasına sebep olarak Şeyh Mustafa Efendi ve arkadaşlarının isteğini gören jandarmalar "Hadi bakalım hocalar arabanın lastiğini de patlattınız." diye kızarlar. Lastiği değiştirmek için dururlar, onlar da bu esnada namazlarını rahatça eda etme fırsatı bulurlar.

Mahkeme sonucu suçsuz olduğuna karar verilen Mustafa Efendi'yi bütün halk karşılamaya çıkar. Yahyalı'nın girişinde onlar "Hocamız geri geldi Elhamdülillah" diye sevinç içerisindeyken Mustafa Efendi göz yaşlarını tutamaz. Sebebi sorulduğunda şu cevâbı verir: "Âzâlarımızdan biri eksik ki Hak yolunda kurban olamadık..."

MUSTAFA HULÛSÎ EFENDİ'NİN VEFATI

H. Hasan Efendi vefâtı ile ilgili şu bilgileri verir: "Her yıl mutat olarak geldiği Yeşilhisar İçmecesî'ne gelmiş olan Sami Ramazanoğlu Hazretleri'ni ziyarete babamla gitmiştik. Dönüşte bir yerde konakladık. Bu sırada babam, Üstad'ımız tarafından bana yazılan icâzetnameyi verince beni bir ağlama tuttu. Babam hayretle;

– Oğlum sevineceğin yerde niçin ağlıyorsun? deyince

- Baba, bana ilhamla sizin dar-ı beka'ya irtihaliniz işâret ediliyor, dedim.

Ayrılık ateşi içime düşmüştü. Babam vasiyetini yaptı, eve geldik. Bu hadiseden on üç gün sonra 1936 yılı Ağustos ayının 15'i Pazartesi günü şu âyetleri okuyarak vefat etti.

“Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl, Ve gir cennetime.” (Fecr, 27-30)

52 yaşında iken vefat eden Mustafa Hulûsî Efendi, Rasûlullah (s.a.v.)'in tavsifini yaptığı şirinini başında vefâtının elli yaşlarında olacağına sanki işâret etmiş gibidir:

*Elli yıl ömür sürsem, her zaman
Rahmetine muhtaç kullar yâ Sübhân⁴²*

Şeyh Mustafa Hulûsî (k.s.) uzuna yakın orta boylu, irice cüsseli idi. Hafif kır sakallı, uzunca kaşlı, elâ gözlü, güzel yüzlü idi. Yüzü beyaz kırmızı karışımı pembemsi idi.⁴³ Allah şefâatine nâil eylesin. Âmin.

Vefatı üzerine dostlarından Şemsi Abdullah şu mersiye-yi yazar;

*Bir acâib derde düştüm, yanarım
Bülbülü daldan uçurdum bir defa
Onun aşkına dâim dönerim
Arıyı baldan uçurdum bir defa*

42. Mustafa Hulûsî Efendi, *Dîvân*, XX. şiir.

43. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 17.

.....

*Arş-ı semâya ermişti ol sesi
Ledünnî ilminden dolmuş kuvvesi
Ne ulu yaratmış anı Hüdâ'sı
Ol irfan sözlümü saldım bir defa⁴⁴*

Hacı Hasan Efendi (k.s.) vefatından üç gün sonra mânâ âleminde Mustafa Hulûsî Efendi ile görüşüğünü belirtir ve olayı şöyle anlatır; Muhterem Pederim Mustafa Hulusî Efendi ile görüştüm:

- Nasılsın babacığım, ölüm ânında hiç acı çektin mi? dedim.
- Hiç haberim yok oğlum! dedi.
- Kutbu cihanımız, Hacı Es'ad Efendimiz (k.s.) başımda oturuyordu. O'nu çok sevdiğim için yüzüne bakarken canımın çıktığını duymadım.
- Kabir suali nasıl oldu? dedim. Şöyle cevap verdi:
- İki melek geldi. İlmîyle âmil, âlim bir zât imiş. Üç aylarda, Receb-i Şerif'te vefat etmiş. Şeyhi de başında oturuyor. Sual sormuyoruz deyip, gittiler.
- Peki babacığım, bir kaç yüz ihvan senin için ağlıyor, sen bizi hiç düşünmez misin? dedim.

Dedi ki; "Oğlum! Sizleri unutturan, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın sohbetinde bulunmamızdır. Dünya akla gelir mi? Artık biz başka bir âleme daldık."⁴⁵

44. Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 155.

45. Hacı Hasan Efendi, *Sohbetler II*, s. 10-11.

HACI HASAN EFENDİ'NİN BABASI ŞEYH
MUSTAFA EFENDİ HAZRETLERİ İÇİN YAZDIĞI
MANZUM HAYAT HİKAYESİ.⁴⁶

*Kadirîyle Nakşî'den halife peder
Bu âciz oğluna teveccüh eder*

*Otuz-kırk sene Kâdirî'de kalmış
On-onbeş kişiyi tarîk'e almış*

*Onların çoğu da meclise gelmez
Ederler sohbeti lezzeti olmaz*

*Bakmışlar Kâdirî'de sağ kutup yoktur
Herkesi lazımmış bir hâzık doktor*

*Bu arada bir halife yetişti
Bir kıvılcım attı, peder tutuştu*

*Alay müftisi İbrahim'dir adı
"Kutbu'l-aktâb olmuş Üstadım" dedi.*

*İstanbul'a Üstadı'na gönderdi
Peder işi tam Nakşî'ye dönderdi*

*Dergâh-ı Es'ad'da kırkbeş gün kaldı
Nasip etti Mevlâ, hilâfet aldı*

46. Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminden*, s. 95.

*Var, Hakk'a dâir nice sözleri
Ledünnî dökerken ağlar gözleri*

*İhvanı çoğaldı, üstü başına
Sâlik'in bir lezzet girdi döşüne*

*Çıktı kürsiye, hep nâsı doyurdu
Hacı Sâmi Sultan teşrif buyurdu*

*Üstad'ı gidince bu Zat'a geçti
Yaş elli iki'de ahrete göçtü*

*Bacanağı Fazlı Hafız var idi
Bu hususta pederime yâr idi*

*Bu mesleğin hayli yükün kaldırdı
Hatmile üç yıl teravih kıldırđı*

*Çok halleri vardı, yazmakla bitmez
Hak rahmet eylesin, gönülden gitmez*

*Validem de haldaş idi Pedere
Pek genç göçtü razı olduk kadere*

*Görünürdü Arş-ı Âzam gözüne
Cemi ihvan meftun idi özüne*

*Evsafı çok anlatamam sizlere
Maşerde şefâat etsin bizlere*

Kılavuz'un meşhûr idi yazısı

Pederimin çok kıymetli kuzusu

*Kâtip idi, hem ihvana bakardı
Sohbetinde kardeşleri yakardı*

*Peder gitti, üstük onun başına
Zikir çekmek çok giderdi hoşuna*

*Kılavuz da veda etti bizlere
Günahkârı koydu kardeş sizlere*

BAZI SÖZLERİ

Oğlum! Şu evi yaptınız; bari kapısını penceresini kapatın da, merkepler, köpekler, kurtlar girip içerideki yiyecekleri yemesinler. İbadet ediyoruz ama göz penceremiz açık, işte oradan şeytan giriyor.⁴⁷

Derviş: Kapı eşiği demektir. Üzerine basıp geçenlere seslenmez. Şikayet etmez, fakat buna riya karışabilir. "Bu ne iyi adam, hiç seslenmiyor." desinler diye yapabilir.

Derviş: Yığılmış toprağın üzerine hafif su dökülmüş halidir. Üzerine basılınca yayılır, bunda da riya olabilir. "İyi insan" desinler diye seslenmeyebilir.

Derviş: Ensesine sille vuranla, ağzına helva vereni eşit tutandır. Fakat buna da riya girebilir.

Ama asıl Derviş: Bir an Allah'tan gafil olmayan, Allah'ı bir an olsun hatırından çıkarmayan, huzur-u dâim sahibi olandır.⁴⁸

47. Hacı Hasan Efendi, *Sohbetler II*, s. 17.

48. Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminden*, s. 114.

EVLÂTLARI

Hacı Hasan Efendi (k.s.) şöyle anlatır:

Kardeşim Abdullah ile ben babama çok hürmet gösterir hizmette yarışırđık. Bir gün birisi ziyaretine gelmişti. Biz her zamanki gibi hizmet ediyorduk. Bizi hayranlıkla izleyen adam, babama dönüp; "Efendim dua etseniz de benim çocuklarım da böyle saygılı ve hizmetkâr olsalar." diyerek evlatlarının saygısızlığından söz etmeye başladı. Babam da adama; "Kardeşim , hatırlar mısın? Hani bir gün seninle bir yere gidiyorduk ve çok acıkmıştık. Yolda bir çobana rastladık. Sen çobanla samimiyet kurdun. Mal sahibiyle aranım iyi olduğunu söyleyip çobana bir kuzu kestirdin ve afiyetle yediniz. Ben de mal sahibinin haberi olmadan kesilen hayvandan yiyemeyeceğimi söylemiştim. İşte kardeşim, helâle, harama dikkat etmeyenin evlâdı seninki gibi, haramlardan sakınanın evladı da bizimkiler gibi olur."

Mustafa Efendi'nin ilk evliliğinden Hasan, Hatice, Fatma ve Behice adlarında dört evlâdı dünyaya gelmiştir. Bunlardan Hatice isimli kızı 2003 yılında, diğerkızları küçük yaşta, erkek evlâdı Hacı Hasan Efendi ise 27 Ocak 1987'de vefat etmiştir. İkinci evliliğinden de Abdullah ve Ayşe adlarında iki evladı dünyaya gelmiştir. Ayşe Hanım halen hayatta, Hacı Abdullah Efendi ise 1986 yılında vefat etmiştir.⁴⁹

49. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 12.

1. HACI HASAN EFENDİ:⁵⁰

Hacı Hasan Efendi (k.s.) 1914 yılında (1330) Kayseri'nin Yahyalı ilçesi Kavacık Mahallesi'nde doğdu. Soyu Anne ve baba tarafından, Peygamber Efendimiz (s.av.)'in nür nesline dayanır.

O dönemin, dini tahsile elvermeyen kısıtlı imkanları içinde medreseye devam etti. Fakat daha çok Erbilli Esad Efendi (k.s.) Hazretlerinin halifesi olan babaları Mustafa Efendi'nin sohbetlerinde yetişti.

Zamanın irşad kutbu M. Sami Efendi (k.s.) hazretlerinin Yahyalı'yı teşriflerinde, coşkun bir sevgiyle hizmetlerinde bulundu ve büyük iltifatlara mazhar oldu.

Adana, Kozan, Ceyhan, Niğde, Ürgüp, Develi ve Yahyalı camilerinde elli yıla yakın, fahri vâiz olarak hizmet yaptı.

Bir taraftan, İslam'ın muazzez prensipleri böylece gönüllere nakş edilirken diğer taraftan, odalarda özel sohbetler devam etti.

Ortaboylu, gül tenli, nur yüzlü, ince kaşlıydı. Sakalı bir tutamı geçmezdi. Az yer, gereksiz yere konuşmaz, davranışları, sünnet-i seniyyeye tabîi olarak uyardı. Uykusu hafifti.

Mehâbetli idi. Görenlerde gayr-ı ihtiyarî bir hürmet duygusu uyanırdı. Ziyaretine gelenleri boş çevirmez, çok rahatsız olduğu anlarda dahi birkaç kelime de olsa sohbet etmekten geri kalmaz ve şöyle buyururlardı:

50. Geniş bilgi için bkz. Ali Ramazan Dinç, Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminde Kitabı'nın* başında, 8-14; *Hakikat Önderi Yahyalılı Hacı Hasan Efendi*, Komisyon, İstanbul, 1996; *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul, 1996 X, 285-294; Ferhat Koca, *DİA, Hasan Efendi* md. XVI, 318.

“Siz gelince iyi oluyorum. Sizlerle konuşurken ağrılarımı unutuyorum.”

Etrafını hep şefkat nazarıyla süzer, tek tek hâl-hatır sorar, herkesle yakından ilgilenirdi. Gam ve kederle gelenler, memnun ve mesrur olarak dönerlerdi. Sâliklerine bir babadan daha şefkatli idi.

Tasavvuf hakkında daha önceleri yanlış fikirlere sahip olanlar, H. Hasan Efendi (k.s.) Hazretlerinin sohbetlerine iştirak ettikten sonra, oradaki feyz ve manevî havanın tesiriyle, bu müessesenin gerçek kimliğini öğrenmek imkânı bulur ve hayranlıklarını gizleyemezlerdi.

Hilm, tevazu, sabır, merhamet, şefkat, şecceat, sehavet gibi ahlâkî güzellikler, O'nun ömür ağacının çiçekleriydi.

“Allah güzeldir, güzel olan şeyleri sever.” hadis-i şerifi gereğince yapılan herşeyin tertipli, düzenli ve güzel olmasına itina gösterirdi. Fakat hiçbir zaman satıhçı ve şekilci değildi. O'nun için önemli olan ruh ve mânâ idi.

Çeşitli sebeplerle ülke içinde ve dışında müslümanlara yapılan zulüm ve işkenceler sebebiyle büyük üzüntü duyar, sabahlara kadar uyuyamazdı. Mü'minlerin derdi O'nun derdiydi.

O, maddî ve manevî bir cihad erylendi. Sohbetlerinin ağırlık noktasını cihad teşkil ederdi. İçte; nefis, şeytan, dışta; insan şeytanlarına karşı her zaman uyanık olmayı öğütlerdi.

Gerçek sūfinin, malını ve canını Allah yoluna feda etmiş insan olduğunu ifade ederdi.

Bütün yarânına, Hakk'ın hâkim olması için çalışmalarını tavsiye buyururdu.

Kimseyi incitmez, sevdiğini Allah için sever, sevmediğine Allah için buğzederdi. Netice olarak Peygamberî ahlâkı yaşatmaya çalışan bir manevî önderdi.

Yaş elli-altmışlara doğru yaklaşıncı, ağır manevî yükün vücutta meydana getirdiği rahatsızlıklar ortaya çıktı. Ankara Gülhane Hastanesi ve Kayseri Tıp Fakültesi Hastanesi'nde göz ameliyatı olup, şeker ve kalp hastalıklarından tedavi gördü. Ama O, bütün bu rahatsızlıkları Allah'tan bir hediye bilerek hizmetine devam etti. 1983'te mürşidi, önderi, gönül mimârı M. Sami Efendi (k.s.) hazretleri vefat edince, üstadının ruhaniyetine olan bağlılığını devam ettirdi.

Fahr-i Kâinat (s.a.v.)'in izinde 72 seneye yakın devam eden nezih bir hayattan sonra, 26 Ocak 1987 günü Kayseri'de dâr-ı bekâya irtihal etti.

Vefat ettikleri günün sabahı, doktorların muhalefetine rağmen ısrarla hastaneden çıkarılmasını arzu etmiş, yakınlarına:

“Bugün sağ tarafımdan Peygamberimiz (s.a.v.), sol tarafımdan da Sami Efendimiz (k.s.) tuttu, hiç hastalığım kalmadı.” buyurmuşlardı. Cenâzesi, Yahyalı Kavacık Mahallesi'ndeki, Kalender Camii'nin son cemâat mahalline defnedildi.⁵¹

Hacı Hasan Efendi'nin manevî silsilesi Ali Ramazan Dinç Hocaefendi tarafından sürdürülmektedir.

Hasan Efendi, dînî ve tasavvufî konularda hece vezni ve sade bir türkçeyle şiirler yazmıştır. Kalemder mahlasını kullandığı şiirleri mahdûm-ı âlileri Ali Ramazan Efendi tarafından Gönül Âleminden adıyla yayımlanmıştır.⁵² Ayrıca banda

51. Ali Ramazan Dinç, *Gönül Âleminden* Kitabı'nın başında, s. 8-14.

52. Hacı Hasan Efendi, *Gönül Âleminden*, İstanbul, 2002.

kaydedilen sohbetleri derlenerek *Sohbetler I-II* adı altında kitap haline getirilmiştir.⁵³

2. HACI ABDULLAH EFENDİ:

1920 yılında dünyaya gelmiştir. Abdullah Efendi, dergâhta iyi bir dîni eğitim ve tasavvuf terbiyesi alarak büyür. Dergâhın her türlü hizmetine âmâdedir. İnsanlara gösterdiği sıcak ilgi ve tevâzuu ile babası Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'nin her geçen gün takdirlerini toplar. Aynı zamanda abisi Hasan Efendi'nin de en büyük yardımcısı olur.

Yahyalı'nın Dereköy ve Kavacık Mahallesi'nde imamlık vazifesini yürütmüştür. Onun en belirgin özelliği güzel ahlâkı olmuş ve dervişe yakışır davranışlarıyla insanların gönlünde taht kurmuştur. Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi, Onun huy güzelliğini "Benim ahlaklı oğlum" diye taltif ederek dile getirirdi.

Abdullah Efendi sözünde özünde doğru bir insandı. Bundan dolayı da birilerini inandırmak için türlü delil ve yeminlere başvurmazdı. Onun en büyük yemini hayatı boyunca "Kanâatiniz olsun" şeklindeydi.

Abdullah Efendi ayrıca bazı hastalıkları Kur'an'la tedâvî ederdi. Vücuttaki bir çok ağrı için beyaz bir ipliğe okuyarak, hastanın ağrıyan yerine üç İhlas, bir Fatıha ile bağlamasını tavsiye ederdi. Romatizmal hastalıklar, özellikle Yahyalı'da "çengi yeli" diye bilinen ağır bir romatizma hastalığının tedavisi onun uzmanlık sahası idi. Bir çok kişinin bi-iznillah şifa bulmasına vesile oldu.

53. Hacı Hasan Efendi, *Sohbetler I*, İstanbul, 1997 ve *Sohbetler II*, İstanbul, 2004.

Abdullah Efendi hayatı boyunca, babası Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi ve abisi Şeyh Hasan Efendi ile akrabalıktan öte mürid-mürşid ilişkisine önem vermiştir. Efendisine teslimiyeti tam olduğu için iyi bir tekke eğitimi almaya muvafak oldu.

1986 yılında Hacı Hasan Efendi'den birkaç ay önce vefat etti. Bir Cuma sabahı mutad olduğu üzere İlâhî kelâmı okumaya başlayıp Rabbi'nin huzûrunda sohbet dalmıştı. Onuncu sayfada cennetle müjdelenen ayeti okumaktayken rûhunu Cenâb-ı Hakk'a teslim etti. Kalender Câmîi'nin avlusunda medfûndur.⁵⁴

54. Recep Yıldız, *Yahyalı'da Ahlak Âbidesi Bir Sûfi*, Yeni Dünya Dergisi, Aralık, 2003.

Hulûsî Dîvânı

Dîvân, Osmanlı saray ve konaklarında teşekkül eden divan dedikleri büyüklerin meclisine ait bir zümre edebiyatı iken daha sonraları, şâirlerin şiirlerini bir araya topladıkları eserlere divan denmiştir.¹

Şeyh Mustafa Hulûsî'nin Dîvân'ını dostlarından Hâfız Veli Hoca² teşekkül ettirmiştir. Ne zaman yazıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Dîvân'da yirmi yedi şiir vardır. Mustafa Hulûsî Efendi, şiirlerini genellikle içinde bulunduğu mânevî hâlin coşkusuyla aşka gelerek, irticâlen söylemiştir.³ Bu şiirleri zaman zaman, gerek kendisi gerekse dostları tarafından kaydedilmiştir. Fakat ne yazık ki bütün şiirlerinin kayda geçirilmesi mümkün olmamıştır.⁴ Hacı Hasan Efendi bu durumu şöyle bildirir: "Pederimiz Şeyh Mustafa Efendi (k.s.)'nin dilinden, ledünnî ilim ile sel gibi mane-

-
1. Ömer Faruk Akün, *DİA*, Divan md., IX, 389, İstanbul, 1994.
 2. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 18.
 3. Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 137.
 4. Necmeddin Dinç, a.g.t., s. 18.

vî sözler akardı. Zapt edilmesi çok güç olduğundan birçoğu zayi olmuştur.⁵

Şeyh Mustafa Efendi'nin manzûmelerinde, gönül ikliminde cereyân eden İlahî aşkın, Peygamber sevgisinin ve Allah korkusunun esintileri hissedilmekte olup bu yönüyle ayrı bir öneme hâizdir.

Şeyh Mustafa Efendi, şiirlerinde sade bir dil kullanmakla birlikte, zaman zaman tasavvufun yüksek konularını işlerken ağıdalı bir dil de kullanmıştır. Ayrıca şiirlerinde Yahyalı'ya has bazı yerel ifadeler bulunmaktadır.

Muhtevâ açısından zengin olan divanda, tevhid, na't, münâcât, ilâhî gibi nazm formları kullanılmaktadır. Şiirleri âyet, hadis, kelâm, İslam tarihi, tasavvuf bilgileriyle donanmış olduğundan, Mustafa Hulûsî Efendi'nin iyi bir dînî ve tasavvufî eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

Hece ölçüsü ve aruz vezni ile samîmî bir tarzda söylediği şiirlerinde, sanat kaygısı gütmez; daha çok mânâ zenginliğine önem verir. Şiirlerinde Yunus Emre, Fûzûlî, Kudûsî Velî, Es'ad Erbilî gibi zâtların etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır.

5. Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 129.

İ⁶

1. Ağart iki yüzünü [1]
Dağıtma hem sözünü
Ayırma gel gözünü
Dikkatle bakmak lâzım
2. Açmalı basîreti
Görmeli hem rü'yeti
Bulmalı hem izzeti
Sıdk-ı hulûs da lâzım
3. Sabr-ı cemîl⁷ yapmalı
Emr u fermân tutmalı
Geceyi gündüze katmalı
Halvette tamâm lâzım

-
6. Es'ad Efendi (k.s.) Tekke'de; "Mustafa Efendi rüya görüyor musunuz?" deyince Mustafa Efendi; "Efendim rüyamda evimizden berak bir su çıkmış, kanallar kazdık, inişe yokuşa gidiyordu." der. Es'ad Efendi Hazretleri tabirinde; "Kanallar kazdığınız yerlerde ihvanınız olacak." buyururlar. Rüya aynen gerçekleşir. Bunun üzerine bir ara Hulûsî Efendi, dervişlerini irşad için bu şiiri yazar. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 112)
 7. Sabır, elem ve belâlara şikâyeti terk manasına gelir. Peygamberimiz sabrı dinin yarısı olarak tarif etmiştir. Sabr-ı Cemîl: Yakınmadan ve sızlanmadan gösterilen sabırdır. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1995)

1. *Ağart iki yüzünü
Dağıtma hem sözünü
Ayrırma gel gözünü
Dikkatle bakmak lâzım*
2. *Kalp gözünü açmak gerek
Hakk'ın Cemâl'in görmek gerek
Bununla izzet bulmak gerek
Hâlis bir doğruluk da lâzım*
3. *Sabrı güzel yapmalı
Verilen emri tutmalı
Geceyi gündüze katmalı
Halvette⁸ tamâm lâzım*

8. Halvet lügatte, tenhâ kalma, tenhâya çekilme manasına gelir. Tasavvufta, tarîkate intisab eden müridin, belirli bir zaman sonra, şeyhinin isteği ile insanlardan uzaklaşarak, yalnızca bir yerde (tekelerin özel bir bölümünde) inzivâya çekilmesi ve bir süre (genellikle kırk gün) içinde devamlı Hakk'ı zikretmesidir.

Halvetten amaç, kalb evini Allah'ın gayrinden temizlemek ve Hakk'ın sayısız nimetlerini düşünmek ve ona şükretmektir. Halvet, dili âfetlerden korur. Kalb, kibir ve riya gibi hastalıklardan korunmuş olur. Dünyadan yüz çevirme ve kanâat meydana gelir. Kötü kimselerle ülfet imkânı ortadan kalkar. Kalb huzûra kavuşur ve nefis kin ve düşmanlık duygusundan korunur. (Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatler, s. 139-141, İstanbul, 1994)

Nakşî tarihinde daha çok "Halvet der encümen" kaidesi benimsenmiştir. Buna göre müridin maddî varlığı halk ile meşgul olurken, gönlünün Hak ile huzur bulur. Şâh-ı Nakşibend (k.s.)'in "Hayır cemiyettir, cemiyet sohbettedir" sözü buna delil gösterilmiştir. (Selçuk Eraydın, a.g.e., s. 378)

4. Riyâdan ol sen berî
Ara sevgili Yâr'î
İbâdete ver seri
Dâim sürünmek lâzım
5. Şifâ bil ekl ü şürbi
Bul sevgili Habîb'î
Mürşid dertler tabîbi
Riyâzât dâim lâzım
6. Ömrün bir bir kesiyor
Nefsin aşık asıyor⁹
Ârif ona basıyor
Tevâzu' kâmil lâzım
7. Her şeyden olun denî
Zikreylen dünü günü
Kâmil edin îmânı
Ma'rifet¹⁰ dâim lâzım

9. Burası aşık atmak şeklinde olabilir. Aşık atmak kendinden üstün bir kimse ile yarış halinde olmak demektir. Dörtlüğün manasına da uygun düşmektedir.

10. Ma'rifet, manevî ve rûhî tecrübe ile elde edilen bilgidir. (T.T.S)

4. Gösterişten hep uzağa
Sevgili Allah'ı ara
Başını ibâdete bağla
Dâim sürünmek lâzım
5. Şifâ bil yemeyi, içmeyi
Mürşid dertler tabîbi
Bul sevgili Habîb'i
Riyâzât¹¹ dâim lâzım
6. Ömrün geçip gidiyor
Nefsin büyükleniyor
Ârif onu terbiye ediyor
Tam bir tevâzû¹² lâzım
7. Her şeyden aşağı bil kendin
Dünü gün Hakk'ı zikredin
Îmânı kemâle erdirin
Hakk'ı tanımaya devam lâzım

-
11. Riyâzet, idman, eğitime, terbiye ve islah etme demektir. Süfiler, az yemeye, az konuşmaya, az uyumaya, yalnız kalmaya, sürekli zikir ve tefekkür etmeye alışan nefsin ancak kurtulacağını söylerler. (T.T.S)
 12. Tevâzû: Alçak gönüllülüktür. İnsanın nefsine Hakk'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, halka karşı şefkatli olması, kibirli ve gururlu davranmamasıdır. (T.T.S)

8. Hıfzet sırr-ı hakikî [2]
Eyle âh u enîni
İhyâ eyle gönlü
Mevlâm'a salât lâzım
9. Ara derdine dermân
Şifâlar verir Deyyân
Gaflette yatma uyan
Mürşide dâim lâzım
10. Emmârenin emrine
Süvâr olma ey kişi
Akıt gözünden yaşı
Haşyetullah çok lâzım
11. Emmâre koymaz irfân
Ara derdine dermân
Geçmeyen olur hayvân
Levvâmeye yol lâzım

8. *Hakikî sırrı¹³ koru*
Âh¹⁴ ile gözü yaş dolu
Gönlün olsun hayat dolu
Mevlâm'a duâ, niyaz lâzım
9. *Ara derdine dermân*
Şifâlar verir Deyyân¹⁵
Gaflette yatma uyan
Mürşide devam lâzım
10. *Emmârenin¹⁶ emrine*
Binici olma ey kişi
Akıt gözünden yaşı
Haşyetullah¹⁷ çok lâzım
11. *Emmâre koymaz irfân*
Ara derdine dermân
Geçmeyen olur hayvân
Levvâmeye¹⁸ yol lâzım

-
13. Her şeyde yüce Allah'ın varlığı ile ilgili sezilen ve açıklanmayan bilgi. (Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi, *Câmi'ul-Usûl*, s. 340, trc. Rahmi Serin İstanbul, 1997)
 14. Arapça'da bir iç çekiş ve iştîyak nidasıdır. Aşk ateşiyle kulun inle-yiştir. Allah kelimesinin ilk ve son harflerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Hz. İbrâhim çok âh'eden (evvâh)lerdendi. (Ethem Cebecioglu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 88, Ankara, 1997)
 15. Mükâfâtı ve cezâyı hakkıyla veren.
 16. Üzeri yoğun ve kalın perdelerle örtülü nefis. (T.T.S.)
 17. Allah korkusu, Allah'ın celâl ve heybetinden veyâ günahları sebebiyle kulun kalbinde hissettiği acı ve üzüntü. (T.T.S.)
 18. Üzeri hafif ve ince perdelerle kaplı nefis. (T.T.S.)

12. Levmeder leyl ü nehâr
Gönül etmesin karar
Gözünü dağlara dayar
Sür'atle gitmek lâzım
13. Mülhime zevk u safâ
Orada görmezsın cefâ
Mutmai'nne derdine şifâ
Oraya i'zzet lâzım
14. Nefs-i râdiyye nerde
Çalış nasıl var gör de
Dâimâ olur nûrda
Oraya dikkat lâzım
15. Nefs-i merdiyye durur
Görmeyen gözü kördür
Ora giren kutubdur
Sıdk ile teslîm lâzım
16. Makâmâtın rütbesi [3]
Kutbum kulların hası
Makbûl O'nun duâsı
Arayıp bulmak lâzım
17. Me'mûr dalma ka'rine
Koyma işi yârına
Allah kemâl verir bu dîne
Senden hem hıfz lâzım

12. Gece gündüz kınar
Gönül etmesin karar
Gözünü dağlara dayar
Sür'atle gitmek lâzım
13. Mülhime¹⁹ zevk u safâ
Orada görmezsin cefâ
Mutmai'nne²⁰ derdine şifâ
Oraya değer vermek lâzım
14. Nefs-i râdiyye²¹ nerde
Çalış nasıl var gör de
Dâimâ olur nûrda
Oraya dikkât lâzım
15. Nefs-i merdiyye²² durur
Görmeyen gözü kördür
Oraya giren kutubdur
Doğruluk ile teslîm lâzım
16. Makamların rütbesi
Kutbum kulların hası
Makbul O'nun duâsı
Arayıp bulmak lâzım
17. Me'mûr dalma girdâba
Koyma işini yarına
Allah kemâl verir bu dîne
Senin de koruman lâzım

19. Üzeri nûr-zulmet karışımı perdelerle kaplı nefis. (T.T.S)

20. Nurlu perdelerin ağırlıkta olduğu nefis. (T.T.S)

21. Nurluluğun arttığı, karanlığın azaldığı nefis. (T.T.S)

22. Nûrânî hâlin artarak devam ettiği nefis. (T.T.S)

II²³

1. Ben sivâyı sevmezem
Kalbime de koymazam
Gayri sevdâ bilmezem
Rehberimden dönmezem
2. Düşman fırsat bulmasın
Yanıma da gelmesin
Gönlüm iğvâ kılmasın
Ben va'dimden dönmezem
3. İhlâsımdan ayırma
Gönlüme gurur verme
Suâlim ağır sorma
Ümîdimi üzmezem
4. Vîrânemin ta'mîri
Müşidim gönül nûru
Dilerim ben hayır
Şerre karşı varmazam
5. Tecellâ-yı kemâli
Verme tûl-i emeli
Dâim Allah demeli
Mâlâya'nî sevmezem

23. Şeyh Mustafa Efendi'nin hane-i saadetleri iki odadan ibaret idi. Bu durumda on beş kişilik ailesi ile odanın birinde otururlar, diğer oda ise misafirlere ait idi. Sâlikleri defalarca geniş bir ev yapmak için müsaade istemişlerse de, müsaade etmediler. Bu hususta dervişlerini irşad için bu şiiri söylemişlerdir. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 122)

1. *Ben Hakk'ın gayrısını sevmem*
Kalb evime de koymam
Gayri sevdâ bilmem
Rehberimden dönmem
2. *Düşman fırsat bulmasın*
Yanıma da gelmesin
Gönlümü baştan çıkarmasın
Ben vadimden dönmem
3. *İhlâsımdan²⁴ ayırma*
Gönlüme gurur verme
Suâlim ağır sorma
Ümidimi kesmem
4. *Virâne gönlümün tamiri*
Müşidim gönül nûru
Dilerim ben hayrı
Şerre hiç yaklaşmam
5. *Tecellâ-yı kemâlî²⁵*
Verme tûl-i emelî²⁶
Daim Allah demeli
Mâlâya'nî²⁷ sevmem.

24. İhlâs: Riyâkâr olmamak, samimiyet, her şeyi Hak rızası için yapmak, yapılan ameli Allah'tan başkasının görmesini istememek. (T.T.S)

25. Tecellî, âşikâr olmak, açığa çıkmak. Gaybden kalbe gelen ve açığa çıkan nurlar. Kâmil tecellî, Hakk'ın Hak için, ilâhî zâtın yine kendisi için tecellî etmesidir. Bu ahadiyyet mertebesidir. (T.T.S)

26. Hiç ölmeyecekmiş gibi insanın dünyâ için çalışmasıdır.

27. Faydasız, ma'nâsız, boş söz ve işlerle meşgul olmak.

6. Elden bize ne lâzım [4]
Gıybet etmeyin gözüm
Ağarsın iki yüzüm
Siyah yüzü sevmezem
7. Me'mûr haldaşın ara
Derdine büyük çâre
Duâ eyle Peder'e
Gayri peder bilmezem

6. *Elden bize ne lâzım*
Gıybet etmeyin gözüm
Ağarsın iki yüzüm
Siyah yüzü sevmem
7. *Me'mûr haldaşın²⁸ ara*
Derdine büyük çâre
Duâ eyle Peder'e²⁹
Gayri Baba bilmem

28. Allah'ın bir lutfu olarak kalbine feyiz, bereket, marifet, his ve heyecan gelen kişi.

29. Mürşid-i Kâmil.

III³⁰

1. Gönül dostunda rızâ kaskında
Hakikat postunda üğrünür Şeyhim
2. Kendi halinde Livâ zillinde
Muhammed yanında görünür Şeyhim
3. Ma'neviyyât içinde ebrâr göçünde
Nurlar saçıında şâd olur Şeyhim
4. Kendi dilinde Kur'ân elinde
Hızır yanında görölür Şeyhim
5. Tutuşur âhı tarikat şâhı
Muhkem bir zırhlı yâridir Şeyhim
6. Teveccüh dergâhı verir sürûru
Cennet harîri giydirir Şeyhim
7. Sâfî yüreği gelir Burağı
Cennet durağı gülüdür Şeyhim
8. Hamın pişmesi halkın üşmesi
Feyzin³¹ çeşmesi akıyor Şeyhim

-
30. Es'ad Efendi'nin oğlu Ali Efendi "Mustafa Efendi, Üstad-ı Ekrem'imize bir medhiyye yaz." deyince, Mustafa Efendi Hazretleri bu şiiri kaleme alır. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 104)
 31. Yazma nüshada "Aşkın" şeklinde iken, matbuda "Feyzin" şeklinde düzeltilmiş.

1. *Gönül dostunda rızâ kasdında
Hakikat postunda kendinden geçer Şeyhim*
2. *Kendi halinde Sancağın gölgesinde
Muhammed yanında görünür Şeyhim*
3. *Ma'neviyyât içinde iyiler göçünde
Nurlar saçında neş'elidir Şeyhim*
4. *Kendi dilinde Kur'an elinde
Hızır yanında görülür Şeyhim*
5. *Tutuşur âhı tarikat şâhı
Muhkem bir zırhlı yâridir Şeyhim*
6. *Teveccüh dergâhı verir sevinci
Cennet elbisesi giydirir Şeyhim*
7. *Temiz yüreği gelir Burağı
Cennet durağı gülüdür Şeyhim*
8. *Hamın pişmesi halkın üşmesi
Feyzin çeşmesi aktıyor Şeyhim*

9. Ravza orası yoktur karası
Aşkın deryâsı coşuyor Şeyhim
10. Mürîde baba günâha tevbe
Dünyâda Tûba sallanır Şeyhim
11. Çekelim demi koymaz hem gamı [5]
Bir muhkem gemi kaptandır Şeyhim
12. Gûnahtan soyuk rahmete lâyük
Halife kayık kaptandır Şeyhim
13. Herşeye mâhir etmez hem kahr
Ol tahte'l-bahir³⁷ uludur Şeyhim
14. Sıddîk tarîki bütûn mahrûki
Bilir lâyükî mâhirdir Şeyhim
15. Çar köşe dolu dür döker dili
Bükülmüş beli sinlidir Şeyhim
16. Yumşatır özü Hakk'a niyâzi
Açıktır gözü görüyor Şeyhim

32. Tahte'l-bahir: Sözlükte, deniz altı anlamındadır. Tasavvufta, şumul, ilim ve kutb-i gaybînin ismi olarak kullanılır. (Suad el-Hakîm, *Mu'cemu's-Sûfi*, 183) Burada vahdet denizinde görünmeden yüzen anlamı da düşünülebilir.

9. *Ravza orası yoktur karası
Aşkın deryâsı coşuyor Şeyhim*
10. *Mürîde baba günâha tevbe
Dünyâda Tûba³³ sallanır Şeyhim*
11. *Hakkın feyzini içelim ki gamımız kalmasın
Bir sağlam gemi kaptandır Şeyhim*
12. *Günahtan korunmuş³⁴ rahmete lâyık
Halîfe kayık kaptandır Şeyhim*
13. *Herşeye mâhir etmez hem kahir
O gaybî kutbun yanında uludur Şeyhim*
14. *Tarîkati Nakşîlik, yüreği daima yanık
Bilir lâyıkı mâhirdir Şeyhim*
15. *Dört köşe dolu inci döker dili
Bükülmüş beli yaşlıdır Şeyhim*
16. *Yumuşatır özü Hakk'a niyâzı
Açıktır gözü görüyor Şeyhim*

33. Hak ile üns makâmı, ilâhî huzurda sükûn ve huzûr içinde olma.

34. Sadece Hakk'ın râzı olduğu sözü söyleyen ve işi yapan.

17. Aran yolađı edin dileği
İki bileği ahzeder Şeyhim
18. Gönül safası yoktur cefâsı³⁵
Arşta kafası devreder Şeyhim
19. Artmış şanları mağrib-meşrik yanları
Nurdur tenleri zikreder Şeyhim
20. Hakikat arar ümmeti diler
Kılı kırk yarar âlimdir Şeyhim
21. Kalpler ustası çoktur postası
Veliler hası uludur Şeyhim
22. Geçmiş kıyl ü kâlden bilir her halden
Çıkmaz gönülden lezîzdir Şeyhim
23. Bulun orada çalış burada
Me'mûr ukbâda arzeder Şeyhim

35. Cefâ, mürşidin sâliki manevî yükselişten alıkoymasdır.

17. *Ona bir yol ara bildir dileğini
Mürîdini faydalandırır Şeyhim*
18. *Gönlü temizler yükselmekten alıkoymaz
Kafası Arş'ta devreder Şeyhim*
19. *Ünü doğu-batı her yana yayılmış
Tenleri nûr olmuş zikreder Şeyhim*
20. *Hakikat arar ümmetin felâhını diler
Kılı kırk yarar âlimdir Şeyhim*
21. *Kalpler ustası çoktur postası
Veliler hası uludur Şeyhim*
22. *Geçmiş boş sözden bilir her halden
Çıkamaz gönülden lezîzdir Şeyhim*
23. *Bulun orada çalış burada
Me'mûr, âhirette şefâat eder Şeyhim*

IV

1. Soluğum hem tükenince [6]
Azrâil canım alınca
Sualci sual sorunca
Lâî³⁶ olursam ben ne deyim?
2. Gözümü açıp bakınca
Kanımı yere dökünce
Kabirden taşra çıkınca
Hayvan olursam ben ne deyim?
3. Cesedim üryân kalınca
Hesâbıma çağrılınca
Dîvânım hem verilince
Utanırsam ben ne deyim?
4. Hesâbımda yanılırsam
Bütün tere gömülürsem
Fâsıklarla³⁷ sürülürsem
Dayanamam ben ne deyim?

36. Donakalmış, şaşakalmış.

37. Allah'ın emirlerini tanımayan, günah işleyen.

5. Günâhım ağır gelirse
Defterim sol verilirse
Cehennem hem görülürse
Dayanamam ben ne deyim?
6. Hasımlar yakam alırsa
Sevâbım hep verilirse
Zebâniler karşı gelirse
Hacâletten³⁸ ben ne deyim?
7. Me'mûr meydanda kalırsa
Yârânlardan ayrılırsa
Fâcirlerle³⁹ görülürse
Sabredemem ben ne deyim?

38. Utanma, utangaçlıkla şaşırma.

39. Fücûr sahibi, fena huylu, günahkâr.

V

1. Elleri harîre benzer yumuşaklıkta işitin [7]
Sözleri şekere benzer çok halîmdir Mürşidim
2. Meclisinde hazır olsam gıll u gîş kalbden gider
Hulûs ile gider isen me'yûs etmez Mürşidim
3. Ellibeş yıl hizmet etmiş Tarîkat-ı Âli'ye
Mürşid olmuş kutub olmuş hem mukarreb Mürşidim
4. Dergâhında nice kullar vecd-i hâle⁴⁰ geldiler
Cezbe⁴¹ alır feyiz verir çok mufaddal Mürşidim
5. Her ne zaman fikredersem şevki gelir kalbime
Vekîl-i Peygamber olmuş hakîkatte Mürşidim

-
40. Vecd, kulun Allah'ı çok zikir sonucu veya bir başka sebep neticesinde hâsıl olan mânevî lezzetleri tadarak rûhunun coşması, kalbinin elinde olmadan kendinden geçmesi, taşması hâli. (D.S.)
 41. Cezbe, kulun çabalaması olmadan Hakk'ın onu kendine çekmesidir. Hakk'ın ruhları yüceltmesidir. Cezbeye tutulanlara "mezzûb" denir. (T.T.S)

1. *Elleri ipeğe benzer yumuşaklıkta işitin
Sözleri şekere benzer çok halîmdir Mürşidim*
2. *Meclisinde hazır olsam hile ve kin kalbden gider
Saf bir gönülle gidersen mahzun bırakmaz Mürşidim*
3. *Ellibeş yıl hizmet etmiş yüce Tarikat'e
Mürşid olmuş kutub⁴² olmuş Allah'a yakın Mürşidim*
4. *Dergâhında nice kullar kendinden geçtiler
Cezbe alır feyiz verir çok üstündür Mürşidim*
5. *Her ne zaman düşünsem özlemi gelir kalbime
Peygamber vekili olmuş hakîkatte Mürşidim*

42. Kutup, sözlükte medâr, değirmenin alt taşına yerleştirilen ve üst taşın dönmesini sağlayan demire denir. Kutup kelimesi cem'e delâlet eder. Etrafında feleğin döndüğü zannedilen bir yıldızın da adıdır. Kutup kelimesi bir kavimde işleri idâre eden reis için de kullanılmıştır. Mutasavvıflar bundan yola çıkarak evliyânın başını "kutup" olarak ta'bir etmişlerdir.

İstîlâhî olarak, en büyük velî ve velîleri yöneten kişi ma'nâsına gelmektedir. Kutup âlemde her zaman Allah'ın nazar kıldığı kimsedir. Ayrıca her topluluğun mânevî büyüğü o topluluğun kutbudur. "Bütün olgunluğu şahsında toplayan "gavs" ise her devirde bir tanedir." Kutup âlemin rûhu âlem de onun bedeni gibidir. Her şey kutbun çevresinde ve onun sâyesinde hareket eder. (Veysel Akkaya, *Kabe ve İnsan*, s. 34)

6. Şemâilin vâsf edersenem râbîta güzel olur
Aksakallı enver⁴³ yüzlü aya benzer Mürşidim
7. Bahr-i ummân dalga dalga târumâr eder aklımı [8]
Vuslatına düştü arzum tak zinciri Mürşidim
8. Arzu ediyom rü'yetini lutfile et himmeti
Bâkî olan Dîdâr'a sen vâsîta ol Mürşidim
9. Cümle isyân ile hemân râbîtanı yapmışam
Cürmümüzle kabul eyle kerem eyle Mürşidim
10. Kurbiyyetin bu'diyyetin farkı yoktur Seyyidim
Kalbimize eyle ilka feyzini sen Mürşidim⁴⁴

43. Dîvanda "Esmer" şeklinde iken, matbu nüshanda "Enver" şeklinde düzeltilmiştir.

44. Tezde son iki mısra yer almıyor.

6. *Şemâilin⁴⁵ vasf edersem râbita güzel olur
Aksakallı nur yüzlü aya benzer Mürşidim*
7. *Aşk deryası dalga dalga karmakarışık eder aklımı
Sana kavuşmaya düştü arzum tak zinciri Mürşidim*
8. *Cemâlini görmeyi istiyorum lutf ile himmet et
Bâkî olan Hakk'ın cemâline sen vasıta ol Mürşidim*
9. *Bütün isyanıma rağmen rabitanı yaptım
Suçumuzla kabul et bağışla bizi Mürşidim*
10. *Yakınlığın uzaklığın farkı yoktur Efendim
Kalbimize sen feyzini ver Mürşidim*

45. Şemâil; huy, tabiat, karakter, hal ve hareket, tavır ve davranışlar, dış görünüş vasıfları. Bir şahsın hayat hikayesi için de kullanılır.

VI⁴⁶

1. İftirâk günü gelince mahrûk oldu kebedim
Ne aceb mesrûr olayım gam iledir bünyâdım
2. Teşbih eyledik dergâhını Cennet-i A'lâ'ya biz
Münkâd olun, kâni' olun budur size takrîrim
3. Vâsi' olmuş kalbi O'nun, vafedemem ey yârân [9]
Yerleri, gökleri koysan kat'ıyyen doldu demem
4. Mü'minin mer'îsi⁴⁷ olmuş, sekalânın âmiri
Böyle buldum, böyle gördüm yoktur hiç gümânım
5. Cân gidip de ten kalınca ziyâ verir îmânın
Râbitaya dikkat edin feyiz verir mürşidim
6. Vâris-i Enbiyâ olmuş ilmiyle âmil olur
Âlim olmuş, âmil olmuş, ârif olmuş mürşidim
7. Şerîatı tatbik etmiş tarîkatta bi't-tamâm
Ahlâkını vafedemem, güzel kılmış Sübhân'ım
8. Ol mukaddes câmi'lerde hatmi tamam oluyor
Kâbiliyeti olana feyiz verir Mürşidim

46. Mustafa Hulûsî Efendi, Tekke'de 45 gün kalır. Ayrılış esnasında Es'ad-ı Erbili Hazretleri (k.s.) hilafetnamesini verir. Bu arada, "Mustafa Efendi, tekkemize yadigar olarak bir şiir söylerseniz memnun oluruz." derler. O da ayrılığın verdiği ızdırapla bu şiiri söyler. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e, s. 108)

47. Tezde "Mir'âtı" şeklindedir.

1. *Ayrılık günü gelince yandı ciğerim
Nasıl sevineyim keder ile vücud binam*
2. *Dergâhını yüce Cennet'e benzettik biz
Boyun eğin, bununla yetinin budur size sözüm*
3. *Geniş olmuş kalbi O'nun, vafedemem ey dostlar
Öyle ki yerleri, gökleri koysan kat'ıyyen doldu demem*
4. *Mü'minin saygı gösterileni, insan ve cinnin Şeyhi olmuş
Böyle buldum, böyle gördüm yoktur hiç şüphem*
5. *Cân gidip de ten kalınca ışık verir îmânın
Râbitaya dikkat edin feyiz verir mürşidim*
6. *Nebilerin vârisi olmuş ilmiyle amel eder
Âlim olmuş, âmil olmuş, ârif olmuş mürşidim*
7. *Şeriatı uygulamış tarîkatta herşeyi tamam
Ahlâkını vafedemem, güzel kılmış Sübhân'ım*
8. *Ol mukaddes câmilerde hatmi yapıyor
Kabiliyeti olana feyiz verir Mürşidim*

9. Müntesîbinin hepsini mahşerde görem demiş
Dâhil olun devam edin himmetlidir Mürşidim
10. Ne deyim kaldım hazîn sohbetine doymadım
Müftehîrim, müftehîrim Şeyhim demiş: "Evlâdım"

9. *İntisab edenleri mahşerde göreyim demiş
Bu yola girin devam edin himmetlidir⁴⁸ Mürşidim*
10. *Ne deyim hüzün içinde kaldım, sohbetine doymadım
Şununla iftihar ediyorum ki şeyhim demiş: "Evlâdım"*

48. Himmet, kast, irâde, kuvvetli istek, arzu. Evliyânın maksadı hasıl eden, iş bitiren ve dilediklerini yerine getiren mânevî gücüdür. Erenlerin himmeti dağları yerinden oynatır, derler. Allahü teâlânın velî kullarından bir zâtın, kalbinde yalnız bir işin yapılmasını bulundurup, başka bir şeyi kalbine getirmemesi ve Allahü teâlâdan o işin olmasını dileyerek, bu şekilde mânevî yardımda bulunması. (T.T.S)

VII

1. Geldim dergâhı gezdim⁴⁹ Mürşidim'e nazar kıldım [10]
Rü'yette meczûb oldum radiyallâhü anküm
2. Cum'a günü hatim oldu mescid nûr ile doldu
Kalb bahri dalga verdi radiyallâhü anküm
3. Nush u pendî yaptılar mâsivâyı attılar
Gavsın "yed"i öptüler radiyallâhü anküm
4. Çok melekler geldiler halkayı ihâta kıldılar
Dehşetli lezzet aldılar radiyallâhü anküm
5. Me'mûr söyler medhini olsak Hakk'ın sâlih kulu
Makbûldür Gavs'ın oğlu radiyallâhü anküm

49. Matbu nüshada "dergâha girdim" şeklinde düzeltme yapılmış.

1. *Geldim dergâhı gezdim Mürşidim'e nazar kıldım
Gördüğümde cezbelendim radiyallâhü anküm*
2. *Cuma günü hatim oldu mescid nûr ile doldu
Kalb denizi dalga verdi radiyallâhü anküm*
3. *Nasihatta bulundular mâsivâyı⁵⁰ attılar
Gavsın elini öptüler radiyallâhü anküm*
4. *Çok melekler geldiler halkayı kuşattılar
Büyük lezzet aldılar radiyallâhü anküm*
5. *Me'mûr söyler övgünü olsak Hakk'ın sâlih kulu
Makbûldür Gavs'ın oğlu radiyallâhü anküm*

50. Mâsivâ, Allah'tan başka herşey.

VIII

1. Nice kulların düştüler dağa
Sevdâlanıp aşkın yüzünden
2. Varlıktan eser zerre kalmayıp
Mecnûn oldular aşkın yüzünden
3. Akıtıp gözden kanlı yaşları
Mahrûk⁵¹ oldular aşkın yüzünden
4. İbret gözüyle dâim bakarken
Maksûda erdi aşkın yüzünden
5. Gayr-ı ihtiyârî üryân oldular
Garip kaldılar aşkın yüzünden

51. Tutuşup yanmak.

6. Dağlar başında mekân tuttular
Açlık gördüler aşkın yüzünden
7. Matlûb'a vuslat arzu kılarken
Meşakkat çektiler aşkın yüzünden
8. Tâ ebed mestân⁵² olup kalanlar
Mest ile yıkıldı aşkın yüzünden
9. Cemâlullâh'a yanıp kül olan
Maksûda erdi aşkın yüzünden
10. Âr⁵³ u nâmusu atıp ardına [11]
Pâre pâre oldu aşkın yüzünden

52. Mest olmak, mânevî sarhoşluk.

53. Utanmak.

IX

1. Kıyl u kâl kalbden geçmeyen⁵⁴ derviş mi olur
Ban diyen dil ile baldan tatmayan derviş mi olur
2. Nâr-ı firkat küdrünü kaldırmayan gönülden
Hasret odu ciğerini yakmayan derviş mi olur
3. Âr-u nâmus şîşesini hakikat hacerine⁵⁵
Darb-ı şedîd ile urup kırmayan derviş mi olur
4. Yed-i süflâ terkin urup yed-i ulyâ bulmayan
Câm-ı aşkı⁵⁶ dest-i Gavs'dan içmeyen derviş mi olur
5. Kevn-i felek-i tis'adan ma'rifet aramayan
İlm-i ledün⁵⁷ tefsîrini bilmeyen derviş mi olur

54. Matbu nüshada "çıkmayan" şeklinde düzeltilmiş.

55. Tezde "hacerinin" şeklinde alınmış.

56. Câm, tasavvufta Allah dostunun kalbidir. (E.C.)

57. Allah'tan vasıtasız gelen bilgi. Kişiye özgü bir sır, Hak'tan gelen ilham. İlm-i Ledünnî, mânevî ilim.

Kur'ân-ı Kerîm'de "Biz, âl-i İbrâhim'e kitab ve (ondan ayrı olarak) hikmet verdik." buyrulur. (Nisâ sûresi: 54) Ledün ilmine ermek, ibâdet, riyâzât ve mücâhede ile belirli bir manevî olgunluğa erişmeyi gerektirir. "Takvâ üzere olunuz ki Allah size öğretsin." (Bakara, 282) gibi âyetler ve "Öğrendikleriyle amel edene Allah bilmediklerini öğretir." (Hilyetü'l-Evliyâ, X, 15) gibi hadisler ledünnî ilme delildir. (T.T.S)

1. *Dedi koduyu kalpten çıkarmayan derviş mi olur
Manevî baldan gönül dili ile tatmayan derviş mi olur*
 2. *Ayrılık ateşinin kederini kaldırmayan gönülden
Hasret ateşi ciğerini yakmayan derviş mi olur*
 3. *Utanma şişesini hakikat taşına
Şiddetle vurup kırmayan derviş mi olur*
 4. *Liyâkatsız rehberi terkedip, gerçek el sahibi Mürşidi
bulmayan
Aşk kadehini Gavs'ın elinden içmeyen derviş mi olur*
 5. *Dokuz feleğin var oluşunda⁵⁸ bir mana aramayan
Ledünnî ilmin açıklamasını bilmeyen derviş mi olur*
-

58. Yıldızların döndükleri gök: Çoğulu eflâk'tır. Rağıb, müfredatında aynı kelimeyi yıldızların cereyan ettikleri (aktıkları) yer olarak tarif etmiştir; fakat asıl anlatılmak istenen, yıldızların yörüngesi demek olan göktür. Felek kelimesinin kendisi de yıldızları deveran eden gök için kullanılır.

"Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzmeğe (akıp gitmeğe) devam ederler." (Yâsin, 36/40) buyrulmaktadır. İnsanlar sadece düşünmeye davet ediliyorlar; yani sizler yeryüzünden gökyüzüne değin, nereye bakarsanız bakın, Allah'ın ayetlerini görürsünüz; ve hiç bir varlığın Allah'a ortak koştuğuna dair bir emare bulamazsınız (Mevdûdî, Tefhim, IV, 524-525).

- Feleklerin dönüşünde ne sevap, ne de günah vardır. Çünkü onların irâdeleri yoktur. Hesap vaktinde kendi dileği ile, isteği ile yapılan işe dikkat edilir.
- Bütün âlem, her şey Allâh'ı tesbîh eder. Fakat irâde ve ihtiyarı olmadığından ücreti, sevâbı ettiği tesbihten başka bir şey değildir. (Mevlânâ, a.g.e., III, 3288-89)

6. Emmâreyi sular gibi akıtmayan her yere
Tevâzu'î kâmil ile kâmil olmayan dervîş mi olur
7. Ol hakikat bahrinin mecma'ın arzu kılan
Süre süre nehre varıp akmayan dervîş mi olur
8. "İzzet-i nefis" deyip mağrurlanan denî kişi
Düşmanından vefâ uman ol kabîh dervîş mi olur
9. Mağrûr olma dört şeye dedi Cihân'ın Gül'ü
"Harru'ş-şitâ, dıhku'l-a'dâ.." bilmeyen dervîş mi olur
10. Ey zâhid! nisâ emrine iltifât etme sakın
Ol münevver Nebî ile olmayan dervîş mi olur

6. *Kötülüğü emreden nefsi sular gibi akıtıp her yere
Böylece tam bir tevâzû ile olgunlaşmayan derviş mi olur*
7. *O hakikat deniziyle⁵⁹ bütünleşmeyi arzu kılan
Nehire⁶⁰ varıp onunla denize akmayan derviş mi olur*
8. *"İtibar, haysiyet" deyip gururlanan rezil kişi
Düşmanından vefâ uman ol fenâ derviş mi olur*
9. *Aldanma dört şeye dedi Cihân'ın Gül'ü
"Kışın sıcağı, düşmanın gülmesi.." bilmeyen derviş mi
olur*
10. *Ey dünyadan el etek çeken, kadının dünyaya
meylettirmesine aldırma sakın
Ol nurlu Nebî ile mânen birlikte olmayan derviş mi
olur⁶¹*

59. Vahdete ermek.

60. Kâmil Mürşid.

61. Bu mısırada Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımlarını dünyalık ve kendisi konusunda seçim yapmaları için onlara süre tanıması olayına telmih yapılmıştır.

11. İhtiyâr-ı ef'âl ile sa'y eden subh u şâm
Gayr-i ihtiyârî fi'le kalmayan dervîş mi olur
12. Ol saâdet tâcını ilm-i ezelden giymeyen
Hebâ etse ömrünü tûl-i mezîd dervîş mi olur
13. Tâ ezel bezminde ikrâr ettiyse rûhumuz
Akâid-i dîniyyesin bilmeyen dervîş mi olur
14. Elçi olmuş Azâzil'e⁶² emmâreyi bilmeyen
Gevher-i hakîkiyyesini hıfz etmeyen dervîş mi olur
15. Kibir, riyâ, süm'a ucub tavlesinde⁶³ ey amû⁶⁴
Terk-i izzet, terk-i şânı urmayan dervîş mi olur

-
62. Şeytanın diğ er bir adı olan Azâzil, şerlerin temsilcisi demektir. Hallâc-ı Mansur, bu konuda geniş bilgi vermektedir. Ona göre de Azâzil, İblis'tir. Azâzil, Hz. Âdem'e secde etmediğ inden lânetlenmiş ve azledilmiştir. Önceleri gökte meleklerle iyi, güzel şeylerden bahsederken sonra bu isyankâr tutumu yüzünden itibarını kaybetmiş olduğu için böylece adlandırılmıştır. İblis ile Azâzil adları arasında bir türeme ilişkisi vardır. İslâmî kaynaklar Azâzil'i, İblis'in önceki adı olarak görürler. İbni Abbas'a (r.a.) dayandırılan bazı rivayetlere göre İblis'in adı Azâzil idi. Azâzil, Cennet'in muhafızları arasında yer aldığından melekler arasında cin denen bir gruba mensuptu. (Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri, Ankara 1982, s. 58) O, bir cindir. Onun nesli, grubu, ordusu vardır (el-Kehf, 18/50, Şuarâ, 26/95). (Günay Tümer, Azâzil md. Şamil İ. A.)
 63. Yazma nüshada "talve" şeklinde iken, matbu nüshada "tavle: ma-sa" şeklinde düzeltilmiş. Tezde "dolu sende" şeklinde yazılmış.
 64. Amû, Farsça bir kelime olup amca demektir.

11. *Sabah akşam kendi isteğine göre hareket eden
Hakk'ın işâretine göre⁶⁵ fiilde bulunmayan derviş mi
olur*
12. *Mutluluk tâcını ezel ilminde⁶⁶ iken giymeyen
Uzun emeller peşinde ömrünü boşa geçiren derviş mi
olur,*
13. *Ezel âleminde rûhumuz "Evet Rabbimizsin" dediyse
O halde dînî akîdesini bilmeyen derviş mi olur*
14. *Şeytana elçi olmuş, kötülüğü emreden nefsi tanımayan
Hakîkî cevherini⁶⁷ korumayan derviş mi olur*
15. *Kibir, riyâ, gösteriş, kendini beğenme masasında ey
amca
İtibârı terk etmeyen, gösterişi bırakmayan derviş mi
olur*

65. Burada tevhd-i ef'ale işâret edilmektedir. Derviş "Lâ fâile illallah" Allah'tan başka fâil yokturın sırrına erip, bütün fiilleri Allah'tan görür ve fiilinde Hakk'a teslim olur. Varlıkların irade ve kudreti hiç bir zaman Hakk'ın irade ve kudretini sınırlayamaz.

66. Kişinin a'yân-ı sâbitesi (değişmez hakikati)ne göre ezeli ilimde cennetlik veya cehennemlik olacağı Hak tarafından bilinmektedir. Bu mısradaki o ilme işâret edildiği söylenebilir.

67. Kişide bulunan "Rahmânî nefes". Kişinin ilâhî, rûhî yönü. (E. C.)

X

1. Nice bir hâl-i hayrette rûhum vîrâneyi bekler [12]
Vücûddaki bâr-ı tahtı aceb emmâre mi bekler
2. Bütün vücûd menâhî irtikâb etmiş durur hemân
Benim cismim durur böyle akıl bir cânibi bekler
3. Bütün derde devâ halvet bu varlıklar büyük illet
Benim nefsim diler izzet şeyâtîn yanını bekler
4. Bu akl-ı kâmilin ceyşi hücum ister âmirinden
Velâkin esliha yoktur bütün havâle mi bekler
5. Bütün emrâz-ı bâtına birikmiş yed-i tahtına
Kiyâmen hep muti'lerdir fesâd için yanımı bekler

1. *Rûhum hayret hâlinde bu vîrâne bedeni bekler
Vücûttaki taht yükünü⁶⁸, emmâre nefis mi bekler*
2. *Vücudun her azâsı günah işlemiş halde duruyor
Benim cismim bu halde iken akıl bir yönü bekler*
3. *Bütün derde devâ halvet kendinde varlık⁶⁹ görmek
büyük hastalık
Nefsim bir yandan yücelik dilerken bir yandan da
şeytanlar yanını bekler*
4. *Bu olgun aklın ordusu hücum ister komutandan
Ancak silahları yoktur bu halde saldırmayı mı bekler*
5. *Bütün bâtın hastalıklar birikmiş emrine girmişler
Güjâ boyun eğerek ayağa kalkmışlar fesat için yanını
bekler*

68. Prof. Dr. Mustafa Tahralı Hocam, bu ifadeyi şöyle açıkladı: "Taht, bir mesuliyet olup insana bu açıdan yükür. Vücudu taht gibi düşünenecek olursak, nefis de o tahtın üzerinde, yemek getir, su getir, şu işi yap gibi emirler veren konumda olacaktır. Eğer bu tahta ruh hâkim olursa, vücudu ibâdet ve tâate yönlendirecektir."

69. Varlık, vücûd ile eş anlamlıdır. Tasavvufta; kibir, enâniyyet, benlik anlamına kullanılır. Buna göre Hakk'a ulaşmaya en büyük engel kişinin kendinde bir varlık görmesidir. Enâniyyet dağını aşmayan hakikat vâdilerine ulaşamaz.

Sen çıkarsan aradan

Kalır seni yaradan

Yok ol da varlığın ardından gelsin

Sen var iken Var olan sana nasıl gelsin

6. Bu emmâre ne cihete hücûm etse fırsat yoktur
Elin kılıca ursan fırsat için yanımı bekler
7. Bu varlıklar bütün zillet karşıda bir büyük zulmet
Rûhun işi dâim sohbet melekler yanımı bekler
8. Bu mürşid bize bir ni'met bilmeli tâc-ı saâdet
Eriştirir bize vuslat Cemâlullah'ı kim bekler
9. Tama' hırsıla bile kibir riyâ yoldaş ona
Tevekkül kanâate karşı adüvler istihkâmı bekler
10. Adüvler ekberi şeytân odur emmâreye yârân
Aklın yoldaşı hem Kur'ân letâif-i seb'ayı bekler
11. İnâyet senden ey Ma'bûd, ismindir dertlere tabîb
Rasûlündür güzel Habîb Cebrâil yanımı bekler

6. *Bu kötülüğü emreden nefis hangi yöne saldırsa fırsat
yoktur
Haksız kılıç sallamam için fırsat kollayarak yanımı
bekler*
7. *Kendinde varlık görmek bütün hakirlik, karşımda nefis
karanlığı
Rûhun işi dâima sohbet olmalı, melekler yanını bekler.*
8. *Bu mürşid bize bir nimet, onu mutluluk tâcı bilmeli
Kim Allah'ın Cemâli'ni arzularsa onu vuslata eriştirir*
9. *Açgözlülük hırsla beraber, kibir ve gösteriş onlara yoldaş
Mevlâ'ya güvenme, kanaatle birlikte, düşmanlar
istihkamı bekler*
10. *Düşmanların büyüğü şeytan, odur emmâreye arkadaş
Aklın yoldaşı ise Kur'an, yedi latıfeyi⁷⁰ bekler*
11. *Lütuf, yardım senden ey Ma'bûd, ismindir dertlere tabîb
Rasûlündür güzel Habîb, Cebrâîl yanını bekler*

70. Latife, ince, yumuşak ve şaka anlamlarına gelir. Tasavvufta, son derece ince bir mana içeren, anlaşılın ama sözle anlatılmayan işârettir. İnsandaki mânevî cevherler. Nakşi tarikatine göre insan rûhunun yedi latifesi vardır. Bazıları bunu altı latife olarak da tasnif eder. Yedili tasnife göre latifeler, Sadr, kalb, ruh, sırr, sırru's-sır, hafî ve ahfâ şeklindedir. Altılı tasnif ise, emir âlemine âit olan kalb, ruh, sırr, hafî, ahfâ ve halk âlemine âit olan nefis şeklindedir. Bu latifeler her insanda mevcut bir hazinedir. Ancak bu hazinenin elde edilip, kişinin mânevî âleme açılımını sağlanması için mürşidin kontrolünde zikir temrini yapılması gerekmektedir. (T.T.S)

12. O'na ümmet olan kullar küşâd olur ona yollar
O'nun vasfını söyleyen diller Kirâmen Kâtib'i bekler
13. Aman Allah meded eyle çürüye nefsim yok ola
Akıl makâmını bula îmânım yoldaşını bekler
14. Gözüm ibretle bakmaz büka' ile yaşı dökmez.
Bu sivâdan elin çekmez fâsıklar yanını bekler
15. Bu Me'mûr kulunu yâ Râb! Bürümesin gözünü nikâb
Rızâna ere mi aceb rahmetinden nasîb bekler

12. O'na ümmet olan kullar açılır ona yollar
O'nun vasfını söyleyen diller Kirâmen Kâtib'i bekler
13. Aman Allah yardım eyle nefsim çürüyüp yok ola
Akıl makamını bula, îmânım yoldaşını bekler
14. Gözüm ibretle bakmaz, ağlayarak yaş dökmez.
Hak'tan gayrıdan elin çekmez, fâsıklar yanını bekler
15. Bu Me'mûr kulunu yâ Râb! Bürümesin gözünü perde
Rızâna erer mi acaba, rahmetinden nasîb bekler

XI

1. Ölenlerden ibret almaz
Ne aceb hâlim var benim
Nefsim serkeş⁷¹ yola gelmez
Ne aceb hâlim var benim
2. Cesed yoktan olmuş iken
Rûhum Arş'tan gelmiş iken
Bu dünyâda bulmuş iken
Ne aceb hâlim var benim
3. Tâ ahlâmı bilmez iken⁷² [13]
Kâmil insan olmaz iken
Derde çâre bulmaz iken
Ne aceb hâlim var benim
4. Ezelim de saâdet mi
Bilemem ben şekâvet mi
Sonum nasıl selâmet mi
Ne aceb hâlim var benim
5. Sonum azab mı sevâb mı
Yoksa nârında ikâb mı
Bu sır bana hicâb mı
Ne aceb hâlim var benim

71. Dikbaşlı.

72. Bir hadîs-i şerîfte "Allah'ın Âdem'i kendi sureti üzere yarattığı (Buhârî, İsti'zân, 1)" şeklinde geçer ki, insan Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellisinin hepsini kendinde bulunduran tek varlıktır. Diğer varlıklarda bir veya birkaç ismin tecellisi bulunur.

6. Emmâremi ezemedim
Dalgıç olup yüzemedim
Sû-i ahlâk bozamadım
Ne aceb hâlim var benim
7. İşârettedir sarâhat⁷³
Gösterilmedim selâmet
Vazifemde ettim isâet⁷⁴
Ne aceb hâlim var benim
8. Hizmet ettim şerî'ate
Hâdim oldum tarîkate
Aynı düşmüşem cinnete
Ne aceb hâlim var benim
9. Nâs'a ettim çok nasîhat [14]
Sanki bulmuş gibi necât⁷⁵
Ettiğin bulursun elbet
Ne aceb hâlim var benim
10. Me'mûr hasretle ağla
Sabrile emmâreni bağla
Verme emeğini sele
Ne aceb hâlim var benim

73. Açıkça.

74. Hata.

75. Kurtuluş.

XIII ⁷⁶

1. Kurtarır kürbetten⁷⁷ senin cânını
Âh u enîn ile Allah korkusu
[Hasımlardan alır senin yakarı
Âh u enîn ile Allah korkusu]⁷⁸
2. Nefs-i emmârelikten tam çıkarır
Şeytanın elinden yakarı alır
Zulmetli⁷⁹ kalbine hem cilâ verir
Âh u enîn ile Allah korkusu

76. H. Hasan Efendi (k.s.) şiirin şu hadise üzerine yazıldığını belirtir: Ağabeyi H. Hasan'ın düğün merasimi olurken Şeyh Mustafa Efendi on dört yaşındadır. Mahalle yakınlarında sürülerini otlatan Ramazan Ağa isimli aşiret ağasından düğün yemeği için otlakiye olarak iki keçi alınır. Halbuki keçiler başkasına ait merada otlatılarak beslenmiştir. Allah'tan çok korkan ve bir haram lokmanın insan maneviyatına yaptığı zararı bilen Hulûsî Efendi, kapıda durup, çocuk yaşta olmasına rağmen "Bizim yemeğimizi yemeyin, ona haram karıştı." diye davetlileri uyarır. İkazına rağmen, davetliler onun sözlerine itibar etmeyip yerler. Bunun üzerine otlak sahipleriyle helalleşmenin yollarını arar. Bir Ramazan-ı Şerifte bu aşirete imam olur. Çadırda is ve duman içinde vazife yapar. Müddet bitince ücreti toplanarak kendisine verilir. Ancak o Ramazan Ağanın parasını iade eder, sebebi sorulunca düğünde olan biteni anlatır. Mustafa Hulûsî Efendi'nin Allah korkusu onu uygulandırdır. "Beni kendine baba ettin" diyerek iki keçi daha bağışlar. (Hacı Hasan Efendi, *a.g.e.*, s. 125)

77. Kaygı.

78. Bu kısım yazma metinde olmayıp matbu nüshada tamamlanmıştır.

79. Kararmış.

3. Gönlüne irfânı⁸⁰ tamam doldurur⁸¹
Ayne'l-yakîn hakîkati bildirir
Ahzeder⁸² elini seni kaldırır
Âh u enîn ile Allah korkusu
4. İki kanat ile seni uçurur
Hubb-i dünyâdan birden geçirir
Kevser⁸³ ırmağından tamam içirir
Âh u enîn ile Allah korkusu
5. Çok mahâret verir akıl dostuna [15]
İrfanlar doldurur niyet kaskına
Adüvler⁸⁴ at salamaz üstüne
Âh u enîn ile Allah korkusu

80. İrfan, ma'rifet, manevî ve rûhî tecrübe ile elde edilen bilgidir. (T.T.S)

81. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. (Talâk, 2) gibi âyetlere işâret edilmiştir.

82. Tutar.

83. Kevser, Arapça'da, çökük, çok şeyden demektir. Cennette Allah'ın nimetlerinde olan, Peygamberimiz'in sahib olduğu bir ırmağın adıdır. Kevser, pek çok hayır anlamına da gelmektedir.

84. Düşmanlar.

6. Tefvîz-i umûr et Perverdigâr'e⁸⁵
Ulaştırır seni sevgili Yâr'e
İrtibât-ı kalb yap Gavs⁸⁶ ile Pîr'e
Âh u enîn ile Allah korkusu
7. Mâsivâ'dan bütün elin çektirir
Ciğerini yakar gözden döktürür
Ol azîm Mevlâ'ya boyun büktürür
Âh u enîn ile Allah korkusu
8. İzzet ararsan Me'mûr sabreyle
Yâd et mü'minleri dâim hayrile
Bütün matlûbunu verir ol Mevlâ
Âh u enîn ile Allah korkusu

85. Allah.

86. Kutba sığınıldığı zaman "Gavs" denir. Sûfiler darda kaldıkları zaman "Yetiş ey Gavs!" şeklinde kutbun mânevî himâyesine ilticâ ederler. Yardım eden. Evliyâ arasında kullara yardımla vazîfelen-
dirilen velî zât.

Muhyiddîn-i Arabî'ye göre gavs, medâr kutbudur. İmâm-ı Rabbâ-nî hazretlerine göre ise, medâr kutbundan ayrı ve daha yüksek olup, ona yardım edicidir. Bu sebeble, medâr kutbu birçok işlerin-
de ondan yardım bekler. Ebdâl makamlarına getirilecek evliyâyı seçmekte bunun rolü vardır. (Ilhan Apak, Dini Sözlük, İstanbul, 2001)

XIV⁸⁷

1. Gözlerim göğe dikilse
Rûhum şiddetle çekilse
Dişlerim ağzıma dökülse
Ben yine İllallah diyem
2. Kocasam belim bükülse
Boynuma lâle⁸⁸ takılrsa
Cesedim nâre⁸⁹ atılrsa
Ben yine İllallah diyem
3. Herkes taşlar atsa bana [16]
Bütün millet olsa bir yana
Hançer vursalar tatlı cânâ
Ben yine İllallah diyem

87. Şeyh Mustafa Efendi (k.s.) Hazretleri irşad hizmeti ve zikir meclislerinin bir ara engellenmek istenmesi üzerine bu şiiri söylemiştir. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e, 133)

88. Suçluların boynuna asılan iki ucu lâle gibi kıvrık demir halka, pranga.

89. Ateş.

4. Kesseler kanım dökseler
Bütün evlerim yıksalar
Yerine reyhân ekseler
Ben yine İllallah diyem
5. Hicvetseler⁹⁰ kalmasa nâmım
Ukbâ⁹¹ için olsa gamım
Verilse yedime⁹² ecel cāmım⁹³
Ben yine İllallah diyem
6. Toprağın altına girsem
Meleklere cevap versem
Bütün terlere gömülsem
Ben yine İllallah diyem

90. Hiciv, birini nazım veya nesirle yermek.

91. Âhiret.

92. El.

93. Kadeh.

7. Düşmanlar ortaya alsalar
Bir bir kılım⁹⁴ yolsalar
Tenim pâre pâre kılsalar
Ben yine İllallah diyem
8. Me'mûr kesmez ümidini
Göster Cemâl'in nûrunu
Her nere versen yerini
Ben yine İllallah diyem

94. Matbuda "saçım" şeklinde.

XV

1. İle-i kalbimin hüznü firâkın âh u zârından [17]
Kanamaz kalbimin batnı visâlin aşk u şevkinden
2. Teferruât-ı edviyye şifâ verir derûnuma
Latîf'in lutfunun gayri, safâ gelmez sivâsından
3. Bekâ mülke nihâyet yok ki ondan sormak olamaz
Makâm-ı müşâhede gören ma'sûm olur seyyiâtan
4. Fenâfillah, bekâbillah⁹⁵ sırrına ermiş O şey'en-lillah
Ki vahdet⁹⁶ nûruna ermiş ma'lûm olmaz mahfiyâtan

-
95. Fenâ, yokluk, hiçlik. Kulun fiilini görmemesi hali. Allahü teâlâdan başkasını unutan, bunların sevgisinden kurtulan kimse. Dînin emirlerini en iyi şekilde yaparak süslenmek, ibâdetleri yapmakta ve yasaklardan kaçmakta kolaylık hâsıl olması; nefsin fânî olmasına bağlıdır. Bu da ancak, Ehl-i sünnet âlimlerini sevmek ve onların muhabbetini (sevgisini) kazanmakla olur. Bekâ, kalıcı olma. Kötü huy ve davranışların yok olması fenâ, yerlerini güzel huyların alması bekâdır. Kulun kendi vasıflarından çıkması fenâ, Allah'ın vasıflarıyla süslenmesi bekâdır. (T.T.S)
96. Vahdet, birlik demek olup, hakiki anlamda bir olan Hak'tır. Vahdet-i kusûd, kulun isteğinin Hakk'ın isteği ile bir ve aynı olması. Vahdet-i şuhûd, kulun her şeyde Allah'ın tecellilerini görmesi. Vahdet-i vücûd, Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak. (D.S.)

1. *Dertli kalbimin hüznü ayrılık ile ağlayıp inlemesinden
Asla kanmaz kalbimin batını kavuşma aşkı ve
arzusundan*
2. *Çeşitli ilaçlar şifâ verir gönül âlemime
Latif'in⁹⁷ lutfunun dışında sâfiyet gelmez başkasından*
3. *Ebedî mülke son olmadığından ondan sormak olamaz
Müşâhede makâmına⁹⁸ eren ma'sûm⁹⁹ olur
günahlardan*
4. *Allah'ta fânî ve bâkî olma sırrına ermişin her işi
Allah için
Birlik nûruna ermiş olan habersiz kalmaz sırlardan*

97. Allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından. Lütf ve ihsân edici, dâimâ güzel muâmelede bulunan. Latif, yaratılmışların ihtiyacını en ince noktasına kadar bilip, sezilmez yollarla karşılayan. (E.C.)

98. Müşâhede, görme, perdenin açılması demektir. Hakk'ın gönüllerde hazır olmasıdır. Sâlikin kendini kaybedip Hakk'ı bulmasıdır. (T.T.S)

99. Suçsuz, günahsız. Günâh işlemekten korunmuş kimse. (Bkz. İsmet)

Peygamberler hakkında bilip inanmamız gereken sıfatlardan birisi de İsmet'tir. Yâni Peygamberler büyük ve küçük günâhlardan ma'sûmdurlar. Hiç günâh işlemezler. İnsanlardan ma'sûm olan yalnız peygamberlerdir. Bazı sūfilere göre evliyânın büyükleri de ma'sûmdur. "Ancak evliyânın ma'sûmiyeti Peygamberler'in ma'sûmiyeti gibi olmayıp daha aşağı derecededir."

5. Felek-i tis'adan geçip onun rûhu safâ olmaz
Yazılan yed-i kudretle silinmez Levh-i Mahfûz'dan

6. Gürûh-ı şâh-ı evliyâ mine'l-bâb ile'l-mihrâb
Ki Gavs'ından himmet almış doyulmaz hiç füyûzâttan

5. *Dokuz felekten geçmekle onun rûhu tam saf hale gelmez
Yazılan kudret eliyle silinmez Levh-i Mahfûz'dan¹⁰⁰*
6. *Evlîyanın büyüklerinin kapıdan mihrâba kadar tamamı
Feyizlerine doymaz Gavs'dan himmet
aldıklarından*

100. Korunmuş levha; kader levhası. Allahü teâlânın takdir ettiği her şeyin yazılı bulunduğu, nasıl olduğu bizce bilinmeyen ve her türlü te'sirden korunmuş levha. (T.T.S)
Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen buyruldu ki:
Dünyâda olacak her şey, dünyâ yaratılmadan evvel ezelde Levh-ül-mahfûza yazılmış, takdir edilmiştir. Bunu size bildiriyoruz ki, hayatta kaçırdığınız fırsatlar için üzülmesiniz ve kavuştuğunuz kazançlardan, Allah'ın gönderdiği nimetlerden mağrûr olmayasınız. (Hadîd sûresi: 23)

7. Makām-ı Nebî'ye varamaz velîler dâr-ı ukbâda,
Ricâl-i gâib'in¹⁰¹ çoğu gıdâlanır kutbundan
8. Temennâ-yı tereccîdir Hüdâ-yı lâ-yezâlfiden [18]
Rahîm'in hilmini iste Azîm zü't-Tevâlî'den
9. Nedâmetle nice gümrah selâmet buldu zahmetten
Ğafûr'sun ismin aşkına ayırma bizi rû'yet'ten¹⁰²
10. Bu Me'mûr'un gıdâsın ver cüdâ etme visâlinden
Habîb'in Mustafâ (s.a.v.) nûru baîd kılma Livâ'sından

101. Arapça yetişkin, bülüğa ermiş insan anlamına gelen "racûl" kelimesinin çoğulu ile gözden saklı olan, görülüp bilinmeyen şeyler hakkında kullanılan "gayb" kelimesinin terkip biçimi olan ricâlül-gayb tabiri bir tasavvuf istilâhı olarak üçler, yediler, kırklar diye bilinenleri ifade eden bir terimdir.

Bir başka ifadeyle, sûfilerin, başlarında Kutb'un bulunduğu ve evrendeki bazı şeylerin sevk ve idaresinden sorumlu olduğuna inandıkları evliya hakkında kullanılan bir tabirdir. Sufilere göre bunlar Nücebâ, Büdelâ, Evtâd, İmameyn ve Kutb-u Azam olan

102. Yüce Allah'ın mü'minler tarafından Cennet'te görülmesi. Cenâb-ı Hakk'ın cemâlî'ne erme. İlâhî tecellîleri kalb gözûyle ruh âleminde temâşâ etmektir. Allah'ın baş gözû ile görülemeyeceğini ifade eden sûfiler, bunun dışındaki rû'yet şekillerini kabul ederler. (Serrâc, Lüm'a, s. 544) Hz. Ali'nin "Görmediğim Allah'a ibâdet etmem." dediğini naklederler. (T.T.S)

7. *Nebî'nin makamına varamaz velîler âhiret yurdunda
Ricâl-i gâibin çoğu gıdâlanır kutbundan*
8. *Dileme ümid etmedir ezeli olan Hüdâ'dan
Rahîm'in¹⁰³ hilmini¹⁰⁴ iste yüce Tevâlî¹⁰⁵ sahibinden*
9. *Pişmanlıkla nice yolunu kaybetmiş kurtuluş buldu
cézadan
Ğafûr'sun, bağışlayansın ismin aşkına ayırma bizi
rü'yet'ten*
10. *Bu Me'mûr'un gıdâsın ver mahrum etme sana
kavuşmaktan
Sevgili Mustafâ (s.a.v.)'nın nûru hürmetine uzak kılma
Livâ'sından¹⁰⁶*

103. Âhirette yalnız Müslümanlara acıyan. Allahü teâlâ, âhirette dostlarını yâni mü'minleri Rahîm sıfatıyla, keremiyle, ihsânıyla, Cennet'e ve Cemâlî'ne kavuşturur.

104. Hilm sâhibi olan Allah, günâh işleyenlerin, günâh işlemelerini ve emirlerine muhâlefetlerini, karşı geldiklerini gördüğü hâlde gazablanmaya ve onları cezâlandırmaya gücü yettiği hâlde, acele etmez. Allahü teâlâ kullarına cezâ vermekte acele etmez fakat ihmâl de etmez. (D.S.)

"Bilin ki, Allahü teâlâ mağfîret edicidir (bağışlayıcıdır), Halîm'dir." (Bakara sûresi: 235)

105. Tevâlî, birbiri ardınca getirme demektir. "O her gün bir iştedir." (Rahman, 29) âyetinde ifade edildiği gibi Cenâb-ı Hak kesintisiz her an tecellî eder. (A. Avni Konuk, a.g.e, II, 33)

106. Kuyâmet gününde, canlılar dirilip, Arasat meydanında toplanınca, Allahü teâlâ tarafından Peygamber efendimize ihsân edilecek olan ve altında bütün inananların toplanacağı sancak-ı şerif. (D.S.)

XVI

1. Pek şiddetlidir Zebânî'nin¹⁰⁷ gelişi
Ateşten topuzu bir bir vuruşu
Pek acıdır o Zakkum'un¹⁰⁸ yemişi
Geçmez boğazından zor düşünmen mi
2. Zebânî'nin yüz üstüne çekmesi
Biner biner Cehennem'e dökmesi
Yılanın akrebin teni sokması
Her şiddetten zor düşünmen mi
3. Tenlerin bir yandan yanıp bitmesi
Mâlik'in¹⁰⁹ tamuya küffâr atması
Kanları irine bir bir katması
Ol mâ-i hamîmi sen düşünmen mi

-
107. Cehennemlik'leri Cehennem'e atmakla görevli melek. Zebânîlere Cehennem'deki vazifeleri esnâsında, Cehennem ateşi zarar vermez. Bu tıpkı denizin, balığa zararlı olmaması gibidir. (D.S.)
108. Cehennem'de yetişen bir ağaç.
109. Cehennem meleklerinin en büyüğü, âmiri, bekçisi. Allahü teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de meâlen buyurdu ki: Muhakkak ki kâfirler, Cehennem azâbında devamlı kalacaklardır. Kendilerinden o azâb hafifletilmez. Onlar bunun için (kurtulmaktan) ümidi kesmişlerdir. Biz onlara zulüm etmedik, fakat kendileri zâlim idiler. (Mâlik'e şöyle) çağırıyorlar: Ey Mâlik! (İste de) Rabbin bizi öldürsün, (azâbdan kurtulalım.) Mâlik de; "Siz (azâb içinde) kalacaksınız." der. (Zuhrûf sûresi: 74-77)
- Cehennem'e atılan kâfirler, orada ayakları boyunlarına bağlı, günâhtan yüzleri kararmış bir hâlde; feryâd ve figân ederler ve; "Ey Mâlik cezâmızı bulduk. Bu ateşten bukağılar (ayak bağları) bize ağır geldi ve derilerimiz eriyip aktı. Ne olur bizi buradan çıkarın. Biz bir daha isyân etmeyiz." derler. Mâlik de; "Kurtuluş ümidleri geçti. Siz buradan daha çıkamazsınız. Sesinizi kesin ve konuş-

4. Hazan yaprağı gibi sırttan döker [19]
Cehennem ateşi pek şedîd yakar
En evvel çıkan bin yılda çıkar
Muhalled fi'n-nârı¹¹⁰ düşünmen mi
5. Mevlâm düşmanını nâra doldurur
Dostlarını Burağ'ına¹¹¹ bindirir
En son çıkan yedi bin yılda durur
Sû'i hatimeyi düşünmen mi
6. Cehennemden bakır ırmak akacak
İçinden bî-adet akrep çıkacak .
Ehl-i cehennemi bir bir sokacak
Çıkmaz acısı sen düşünmen mi
7. Dayanaman Me'mûr yoktur tâkât
Kürbetler başına gelecek elbet
Her şiddetten zordur nâr-ı hacâlet¹¹²
Dîvân-ı Bârî'yi sen düşünmen mi

¹⁰⁹ devam mayın. Çünkü siz, buradan çıkarılsanız da yine eski hâlinize, küfür ve isyânınıza döneceksiniz." der. (D.S.)

110. Ateşte ebedî kalış.

111. "İsrâ" hâdisesinde Cebrâil (a.s) tarafından getirilen ve Hz. Peygamber'in bu mucize sırasında bindiği hayvanın adı Burak, cennet hayvanlarından. İki kanatlı olup bunlar sayesinde gözün görebildiği yeri iki adımda almır. Burak diğer Peygamberlere de hizmet etmiştir. Meselâ Hz. İbrâhim Ka'be'ye bu hayvanla yolculuk etmiştir. Burak, kelime olarak "Berk" (parıltı, şimşek)ten türemiştir. Tasavvufta aşkı ifade eder. Zira aşk, kulu şimşek gibi Allah'a ulaştırır. (Ethem Cebecioğlu, a.g.e.)

112. Mahşer günü Hakk'ın huzurunda işledikleri günahlardan dolayı utanan insanlar "Keşke yer yarılıysaydı da içine girseydik, bu hale düşmeseydik." diyecekler.

XVII

1. Rü'yet-i Evliyamız şehr-i Safer'de oldu
Elli senelik sırrı Şeyh'im hem haber verdi¹¹³
2. Kalbimde mağlûl¹¹⁴ idi bahr-i muhîti buldu
Mevlam'dan ilham geldi Şeyhim teveccüh kıldı
3. "Elestü" hitâbında cevap verdi rûhumuz [20]
Ahd ü mîsâk vermişiz Şeyhim hem tecdîd kıldı

113. Mustafa Hulûsî Efendi, Es'ad-ı Erbili (k.s.) Hazretleri'ni İstanbul'a ziyarete gelmektedir. Es'ad-ı Erbili (k.s.), manen onun kendisine doğru gelmekte olduğunu hisseder. Halife ve müridlerine; "Bize Yahyalı'lı Şeyh Mustafa Efendi geliyor karşılayınız." der. Onlar da istikbal edip, tarif edilmez bir sevgi ile dergaha alırlar. Kalp sarayının mimarı Es'ad Efendi Hazretleri evladına kavuşmanın iştiyakı içinde beklemektedir. Şeyh Mustafa Efendi kemal-i edeple huzura girer. Yıllarca hasreti ile yandığı mürşide ermenin sevinci içerisinde; "Arıyordum, işte şimdi buldum." dercesine mübarek ellerine kapanır. Fazilet cihanının sevgilileri karşı karşıya ve göz gözedirler. Kutbu'l aktâb gayet mütebessim bir çehre ve tatlı bir sesle "Hoş geldiniz, safalar getirdiniz" der. Bu ne ulvi muhabbet, bu ne kudsi sevda... Bir anlık sükut... Şeyh Mustafa Efendi; "Acaba beni kabul etti mi, etmedi mi?" diye düşünürken, Üstad-ı Âzam birden, "*Mustafa Efendi biz sizi kabul edeli elli sene oldu.*" der. Bu yüce sırrın hakikatı karşısında cemaat hayran kalır. Şeyh Efendi, doğmadan on sene önce manevî defterlerinde isimlerini görmüşlerdir. Bu sebeple Şeyh Mustafa Efendi bu şiiri söyler. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 98-99)

114. Matbu nüshada ve tezde "melûl" şeklindedir.

1. *Efendimizi görmemiz Safer ayında oldu
Elli senelik sırrı Şeyhim haber verdi*
2. *Kalbim susuzluktan bitkindi ki ummâna kavuştu.
Mevlam'dan ilham geldi Şeyhim teveccühte bulundu*¹¹⁵
3. *"Ben Rabbi'niz değil miyim?" sorusuna "Evet
Rabbimiz"sin diyerek (A'râf, 172)
Hakk'a söz vermiştik, Şeyhim bu sözleşmemi yeniledi*¹¹⁶

115. Bahr-i muhîr, okyanus, ummân anlamına olup tasavvufta Allah'ın sonsuz nurunu ifade eder. (T.T.S) Burada Şeyh Mustafa Efendi'nin Bahr-i muhîr tabiri ile şeyhinin zamanın kutbu olduğunu belirttiği düşünülebilir. Çünkü bahr, aynı zamanda Kutb-i gaybî'nin ismidir. (Suad el-Hakîm, *Mu'cemu's-Süfi*, s. 183) Nitekim Kutub, Cenab-ı Hakk'ın bütün isimlerinin mazharı olması itibariyle her şeyi içine alan bir okyanus gibidir. Teveccüh ise şeyhin bütün manevi gücünü ve rûhânî tesirini müridin kalbine yoğunlaştırarak ona feyz akıtıp, onu büyük bir manevî değişime uğratmasıdır. (T.T.S) Şeyh teveccühünü ilâhî izinle kemali hak eden müride kabiliyeti ölçüsünde yapar.

116. Yemin, mîsâk, söz verme, ittifak, bir şeyi korumak, halden hâle onu muhafaza etmek, tavsiye etmek anlamlarında kullanılan bir terim. Ahd kelimesi İslâmî bir kavram olarak "Ahd-ü Mîsâk" şeklinde kullanılmıştır. Allahu teâlâ ile beşer arasında geçen birçok ahidleşmeyi insan aklına getirmektedir. Kur'an-ı Kerîm'de geçen ahidleşmelerden birisi insanoğlunun yaratıcısını bilmesi ve ona yönelip ibadet etmesidir. Bu tür bir ahid fitrî bir ahiddir. Allah'ın varlığına inanmak ihtiyacı, insan yaradılışında sürekli ve kalıcıdır. Yalnız bazen insan şaşırıp yolunu sapır. O zaman Allah'a ortak aramaya koyulur. Oysa insan, Allah'ın resulleri aracılığıyla gönderdiği emir ve yasaklara uyarsa ahde uymuş olur. (Şamil, İ.A.) Mevlânâ (k.s.) bir beytinde şöyle söyler: "O sût havuzuna, yâni Hak yolcusunun tertemiz olan gönlüne kâmil bir insanın mânevî balı karışarak tatlılaşır ve gerçek yolu bulup da "Elest denizi-

4. Şeyhim cihânın Gavs'ı ıslâh eder çok nâsı¹¹⁷
Nefsim gâyetle âsî Şeyhim hem esîr kıldı
5. “Rahm” et Mevlâm hâlime kurban olam yoluna
Hikmet verdin dilime Şeyhim vâsıta oldu
6. Şeyhim'den müteselsile Habîb'in şefâat ede
Me'mûr dostunu bula Şeyhim vesîle oldu

^{116 devam} ne” kavuşursa, artık o her çeşit bozuluştan kurtulur, artık hiç bir âfete uğramaz, sağlığını kaybetmez.” (Mevlânâ, *Mesnevi*, 5, 375, 3425 trc. Şefik Can, İstanbul)

117. Hacı Hasan Efendi bu şiirin yazılmasına sebep olan olayı şöyle anlatır: Üstadımız, Efendisini dergâhta bir gün hiç sevmediği bir şekilde görür. İtiraza yönelen âksi nefse hitapla, “Ey nefis, celladını görünce çırpınıyorsun.” diyerek onu susturur Üstadımız; “İlimim olmasa helak olurdum.” buyururlar. Üç günlük sabırdan sonra Şeyhi, üstadımızın nefsini ıslah eder. Bu vak'a Yahyalı'da aynen şöyle zuhur eder.

Bir gece annem hiçkırıklarla uyandır, büyükannemiz; “Ne var kızım, niçin ağlıyorsun?” der.

Annem de cevaben, “Rüyamda Üstadı oğlunun boğazını kesti, kanlar akıyordu, onun için ağlıyorum.” der. Büyükannem ise “Üstadı, Mustafa'nın nefsini kesmiş” diyerek annemizi teselli eder. Görülen rüyanın, tekkedeki hal ile aynı güne isabet ettiği görülmüştür. Üstadımızın nefsinin ıslahı hulefa tarafından tebrik edilir.

4. *Şeyhim cihânın Gaus'ı, islâh eder çok insanı
Nefsim aşırı derecede isyankâr, Şeyhim hem esîr kıldı*
5. *Merhamet et Mevlâm hâlîme kurban olayım yoluna
Hikmet¹¹⁸ verdin dilime Şeyhim vâsita oldu*
6. *Şeyhim'den silsile halinde Habîb'in şefâat ede
Me'mûr dostunu bula Şeyhim vesîle oldu*

118. "Hikmet; faydalı ilim ve sâlih ameldir." (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I, 915).

Hikmetin başı Allah korkusudur. (Hadîs-i şerîf-Beyhâkî ve Deylemî) "Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar."

Rezîn tahrîc etmiştir. Hadîs Hilyetü'l-Evliya'da Ebu Eyyüb el-Ensari'den merfu olarak kaydedilmiştir, (5,189); keza hadîsi Câmi'u's-Sagîr'de de bulmaktayız (Feyzu'l-Kadir 6, 43).

XVIII¹¹⁹

1. Feyziniz geldi bize
Bismillâh ile başladım söze
Ellerim vasfını yaza
Dahîlek¹²⁰ yâ Mürşid'im
2. Evlâdımız bura geldi
Dertli gönümü deldi
Dervişler teslim oldu
Dahîlek yâ Mürşid'im
3. Nûr ile doldu kurâ¹²¹ [21]
Kuş olup size vara
Kademine¹²² yüz süre
Dahîlek yâ Mürşid'im

119. Es'ad Efendi'nin halifesi İbrahim Efendi'nin sohbetinde bulunan Mustafa Hulûsî Efendi, füyûzât-ı İlâhiye ile çoşarak bu şiiri yazıp Es'ad Efendi'ye göndermiştir. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 97)

120. Kabul buyur.

121. Köyler.

122. Ayağına.

4. İnşâallah ben varırsam
Nûr cemâlin görürsem
Feyzinizi alırsam
Ferah bana Mürşid'im
5. Ey Kâmil'im dönersem
İhlâs ile yanarsam
Râbitanı yaparsam
Ziyâ bana Mürşid'im
6. Ne yüz ile varam sana¹²³
Yüzüm kara nasıl duram
Habîb'in Mustafâ Nûr'u
Uzak kılma safâsından

123. Bu şiir hakkında Hacı Hasan Efendi şu bilgileri verir: "Üstadımız Şeyh Mustafa Efendi (k.s.), bir seher vakti postu üzerinde çok-kun şekilde ağlayıp gözyaşı dökerken, "Allah'ımı seversen söyle baba, niçin ağlıyorsun?" diye sorunca; "Oğlum, bu gece rüyamda, Fahr-i kainat Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v.)'yı gördüm. Muazzam bir kürsü üzerinde imiş. Ben de yanında oturuyordum. Kürsüden inip beni kucaklayarak alnımdan öptü. Boğazıma kadar içim doldu, dayanamıyorum." diye cevaplayarak bu şiiri söyledi. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 139)

7. Muhammed Mustafâ gelir
Ümmetine şefi'¹²⁴ olur
Sâdık ümmet O'nu bulur
Ayırma bizi Rahmet'ten
8. Tutulur defter elimde
Okunur hem huzûrunda
Bütün safâ Cinân'ında¹²⁵
Ayırma bizi rü'yetten
9. Bütün mahlûk¹²⁶ olur üryân¹²⁷
Sâlih kullar olur kisvân
Günahkârlar olur pişmân
Ayırma bizi Mürşid'den

124. Şefâatçi.

125. Cennetler.

126. Yaratıklar.

127. Çıplak.

10. Mîzan başına varınca
Amelimiz veznolunca¹²⁸
Günâhım hem bilinince
Ayırma bizi lütfundan
11. Bütün ihvân ile olsak
Ki Mürşidimiz'e varsak
Habîb'in Cemâli'ni görsek
Ayırma bizi şefâatten
12. Bu Me'mûr'un duâsını
Kabûl eyle Azîm Allah
Ki Gaffaru'z-zünûb¹²⁹ sensin
Ayırma bizi Gufrân'dan¹³⁰

128. Tartılınca

129. Günahları bağışlayan.

130. el-Gafûr: Allahü teâlânın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). Kulların günâh, ayıb ve hatâlarını pek çok örtüp, bağışlayan. (D. S.)

Allahü teâlâ âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

Bir kimse, zulüm (günâh) işleyip, sonra tövbe eder, sâlih (iyi) amel işlerse, Allahü teâlâ tövbesini elbette kabûl eder. Muhakkak ki Allahü teâlâ, Gafûrdur, Rahîmdir (çok merhâmetlidir). (Mâide sûresi: 39)

XIX

MÛNÂCÂT

1. Sâdık kullar uyanıklar, Rızâ-yı Bârini bekler [22]
İsm-i Celâl gönül paklar, kabul et kulluğa Allah
2. Açılır Muhammed'in (s.a.v.) nûru, ziyâlandırır her yeri
Ârif kullar olur ulu, kabul et kulluğa Allah
3. Bu ef'âl-i kabâyhler, fâni sivâ için rihler
Ukbâda fayda vermez vahlar, Gafûr'sun sen Azîm Allah
4. Senin ismin kamû derde devâ olduğu muhakkak
Yanarsan aşkına bir gün, koymaz gönlünde nifak Allah
5. Görünce aşık ma'sûku, edecek yakasını çâk
Gafûr'sun yâ Kerîm Mevlâ ki in'âmın tamâm eyle Allah
6. Boşa geçti bütün günüm, esirge Hâlik'im dînim
Sanadır benim îmânım, kâmil eyle Rahîm Allah
7. Seher gülünü koklayan, boş kalmaz kapı bekleyen
Âriftir sırrı saklayan, kabul et sen Cemîl Allah

1. *Sâdık kullar uyanıklar, Rızâ'na kavuşmayı bekler
Allah ismi gönül paklar, kabul et kulluğa Allah*
2. *Açılır Muhammedin nûru, aydınlatır her yeri
Ârif kullar olur ulu, kabul et kulluğa Allah*
3. *Bu çirkin fiiller, geçici dünyâ için çekilen sıkıntılar
Ukbâda fayda vermez vahlar, Gafûr'sun sen Azîm Allah*
4. *Senin ismin her derde devâ olduğu muhakkak
Yanarsan aşkına bir gün, koymaz gönlünde nifak Allah*
5. *Görünce aşık sevgiliyi, yakasını yırtıp kendinden
geçecek
Bağışlayansın ey Kerîm Mevlâ ki nimetimi tamam eyle
Allah*
6. *Boşa geçti bütün günüm, esirge Yaratan'ım dînim
Sanadır benim îmânım, kâmil eyle Rahîm Allah*
7. *Seher gülünü koklayan, boş kalmaz kapı bekleyen
Âriftir sırrı saklayan, kabul et sen Cemîl¹³¹ Allah*

131. Güzel olan anlamında Allah'ın isimlerinden biri. Hüsn ile aynı manaya gelir. Allah, bütün güzellikleri yaratmıştır, O, güzeller güzeldir. Güzelleştiren Allah, güzeldir ve güzellikler O'nun Cemal'inin vasfıdır. O, kusurdan münezzehtir ve O'nun güzelliği yaratıklara benzemez. (Şamil, İ.A.)

8. Bu mümknât-ı mevcûdât, bu masnû'ât-ı mahlûkât
Kuluna senden inâyet, edersen ey Kerîm Allah
9. Bütün varlığa delîl, sâdik kullar olur halîl
Aceb kimdir rahmete nâil, bilirsın her şeyi Allah
10. Ezelden eyledin taksim, tükenir bir gün bu sesim
Silinsin gönlümden pasım, ikâz eyle bizi Allah
11. Sâbiler aşkına Ma'bûd, affet bizi sen Yâ Vedûd
Ârif kullar olur mahmûd, himâye et bizi Allah
12. Temennâm bu cemi' mü'min mü'minat bile
Erişsinler Livâ-i zille, Habîb'ini görsün Allah
13. Bilir ki varlığı münkir, olurlar her şeyde hakîr
Onun gönlü durur bakır, bize gösterme Yâ Allah
14. Yıkılır kubbe-i ekber, varır masunlar sapor
Çoktur gönlümüzde keder, mesrûr eyle bizi Allah
15. Çekilir rûhumuz tenden, ayırma bizi îmandan
Çıkarma mürşidi gönülden, seni makbûl kılar Allah

8. *Bu mümkün varlıklar, bu yaratıkların yaptıkları
Kuluna senden inâyet,¹³² edersen ey Kerîm Allah*
9. *Bütün varlığa delîl, sâdık kullar olur dost
Acaba kimdir rahmete erecek, bilirsin her şeyi Allah*
10. *Ezelden eyledin taksim, tükenir bir gün bu sesim
Silinsin gönlümden pasım, ikâz eyle bizi Allah*
11. *Çocuklar aşkına Ma'bûd, affet bizi sen Yâ Vedûd¹³³
Ârif kullar olur övgüye layık, himâye et bizi Allah*
12. *Dileğim bu ki erkek kadın bütün mü'minler
Erişsinler bayrağın gölgesine, Habîb'ini görsün Allah*
13. *Var olanı inkâr edenler, her durumda değersiz olurlar
Onun gönlü kalmış bakır¹³⁴, bize gösterme Yâ Allah*
14. *Yıkılır büyük gök kubbe, korunmuş olanlar bile sapar
Çoktur gönlümüzde keder, sevindir bizi Allah*
15. *Çekilir rûhumuz tenden, ayırma bizi imandan
Çıkarma mürşidi gönülden, seni makbûl kılar Allah*

132. Lütuf, ihsân, iyilik, yardım. İlahî inâyet, Hakk'ın kulunu koruması ve kollaması, ona destek olması.

133. Bütün yarattıklarına ihsân eden, onlara iyilik ve ihsân etmeyi seven, beğenen. Çok şefkatli, kendisine çok sevgi beslenen.

134. Tasavvufta simya ilmi, (bakır altın yapma) daha çok manevi alana uygulanarak bakır gibi değersiz olan gönlün mürşid terbiyesinden geçerek, zikirle altın gibi değerli hale getirilmesidir.

16. Bu ömür sermâyedir bize, bir gün toprak dolar göze
Başladım gayrı niyâza, kabûl et duâmı Allah
17. Kamu mü'minleri şâdân edersin Rahmetin'le
Bulur rızânı senin, verirsen nevâle Allah
18. Senin aşkın hayâlinden, kimiler düştüler dağa
Kimisi üryân oldular, dediler: "Yak bizi Allah"
19. Kimisi geçti malından, kimi 'ıyâl u oğlundan
Ayrılmadı yine yolundan, seni aradılar Allah
20. Senin için nice kullar, ciğerin tamam yaktılar
Sivâdan ellerin çektiler, rızânı buldular Allah
21. Nebîler hâtemi Ahmed, on sekiz bin âleme rahmet
Geceleri kılıp salât, yetiştirdi feyiz Allah

16. *Bu ömür sermâyedir bize, bir gün toprak dolar göze
Başladım gayrı niyâza, kabûl et duâmı Allah*
17. *Bütün mü'minleri sevindirirsin Rahmetin'le
Bulur rızânı senin, verirsen bağış, ihsan Allah*
18. *Senin aşkın hayâlinden, kimiler düştüler dağa
Kimisi çıplak hale geldiler, dediler: "Yak bizi Allah"*
19. *Kimisi geçti malından, kimi çoluk çocuğundan
Ayrılmadı yine yolundan, seni aradılar Allah*
20. *Senin için nice kullar, ciğerin tamam yaktılar
Gayrıdan ellerin çektiler, rızânı buldular Allah*
21. *Nebîler sonuncusu Ahmed, on sekiz bin âleme rahmet
Geceleri daima namaz kılıp, yetiştirdi feyiz Allah*

XX

Evsâf-ı Rasûlullah (s.a.v.) [23]

1. Elli yıl ömür sürsem, her zaman
Rahmetine muhtaç kullar yâ Sübhân
Âhîret için mezrûât bu cihân
Sever ümmetlerin güzel Muhammed
2. Şems u kamer O'ndan oldu hem peydâ
Rahmetini ister bu alemde bâý u gedâ
Sünnetin gayrı ihdâs etme bid'at u hevâ
Sever sâdık ümmetini Muhammed
3. Bin bir ismin hürmetine yâ Kâdir
İsteyen kulunun maksûdun verir
Basîret gözüyle Arş'ını görür
Cümle nebîlerden efdal Muhammed
4. Arş-ı Âzam üstüne koydu kademi
Balçıktan yoğurup yaptı Âdem'i
Gam ile geçirmesin Mevlâm bu dîni
Mahşerde serverimiz oldu Muhammed
5. El-aman! Hâlik'im inâyet senden
Çıkmaz Habîb'in hubbu gönülden
Aşıklar duramaz âh u enînden
Görür ümmetini bir gün Muhammed

1. *Elli yıl ömür sürsem, her zaman
Rahmetine muhtaç kullar yâ Sübhân
Âhiret için ekim yeri bu cihân
Sever ümmetlerin güzel Muhammed*
2. *Güneş ve Ay O'nun nûrundan ortaya çıktı
Rahmetini ister bu alemde zengin yoksul
Sünnetin dışı yapılan bid'at ve nefse uymadır
Sever sâdık ümmetini Muhammed*
3. *Bin bir ismin hürmetine ey Kâdir
İsteyen kulunun maksudunu verir
Kalb gözüyle Arş'ını görür
Bütün nebîlerden faziletli Muhammed*
4. *Arş-ı Âzam üstüne koydu ayağını¹³⁵
Balçıktan yoğurup yaptı Âdem'i
Gam ile geçirmesin Mevlâm bu dîni
Mahşerde serverimiz oldu Muhammed*
5. *El-aman! Hâlik'im inâyet senden
Çıkamaz Habîb'in sevgisi gönülden
Aşıklar duramaz âh edip inlemeden
Görür ümmetini bir gün Muhammed*

135. "Sonra Rabbiniz arş üzerine istiva etti." (A'râf, 54, Tâhâ, 5) âyetlerine gönderme var.

6. Cennet-i A'la'nın kapısı yüce [24]
Rızâ için amel eyley hâce
Okuyamam dersim oldu bir hece
Âriflere himmet eder Muhammed
7. Ebrârın içinde olmalı kutub
Bütün Nebiler'den Rasul'ün habîb
Tamam mecrûhlara O güzel tabîb
Verir dertlerimize devâ Muhammed
8. Vafânı söyleyen diller lâl olur
Arar ümmetini mahşerde bulur
Sancağı altına hem mecmu' olur
Güneşten ziyâlidir Muhammed
9. Hikmet-i ilâhî nûrundan oldu
Aradı dahî himmetin buldu
Vâris-i Enbiyâ hep bütün doldu
İnşâallah himmet eder Muhammed
10. Mevlâm'dan olacak kuluna haber
İnkırâza düştü ümmeti çok keder
Hazret-i Adem'dir insana peder
Sever atasını dâim Muhammed

6. *Cennet-i Âla'nın kapısı yüce
Rızâ için amel eyle ey Hoca
Okuyamam dersim oldu bir hece¹³⁶
Âriflere himmet eder Muhammed*
7. *Ebrârın¹³⁷ içinde olmalı kutub
Bütün Nebiler'den Rasul'ün habîb
Bütün yaralara O güzel tabîb
Verir dertlerimize devâ Muhammed*
8. *Vasfını söyleyen diller lâl olur
Arar ümmetini mahşerde bulur
Sancağı altında hem bulunur
Güneşten ziyâhıdır Muhammed*
9. *Hikmet-i ilâhî nûrundan oldu
Aradı dahî himmetin buldu
Nebilerin vârisi hep bütün doldu
İnşâallah himmet eder Muhammed*
10. *Mevlâm'dan olacak kuluna haber
Azaldı hakikî ümmeti çok keder
Hazret-i Adem'dir insana peder
Sever atasını dâim Muhammed*

136. Artık bir hece bile ders okuyamam.

137. İyi kimseler. İmânlarında sâdik (doğru), Allah teâlânın yasak kıldığı şeylerden sakınıp, emirlerine uyan, bozuk inanışlardan, kötü ahlâktan ve çirkin işlerden uzak duranlar.
"Muhakkak ki ebrâr, nîmetleri devamlı olan Naîm Cenneti'ndedirler." (Mutaffifin, 22) Tasavvufta ebrâr yolu, Hakk'a ermek için ri-yâzeti ve ahlâkı düzeltmeyi esas alanların tuttukları yoldur. (T.T.S)

11. Nebîler serdârı ceddin a'lâsı
"Halîlim" demiştir O'na Mevlâ'sı
Bütün Nebîler'in pîşuvâsı
Ümmetine yardım eder Muhammed
12. Beytullah bânisi İbrâhim Halîl
Yanında mu'îni zebîh İsmâîl
Kim olursa ilmiyle hem âmil
Maşherde şâd eder onu Muhammed
13. Ümmü Hânî evinde dâveti geldi [25].
Hazret-i Cebrâîl hem delîl oldu
Cennet Burağına Peygamber bindi
Erişti "Kavseyne" bir anda Muhammed

11. *Nebiler başı dedenin en büyüğü*
"Dostum" demiştir O'na Mevlâ'sı
Bütün Nebiler'in önderi
Ümmetine yardım eder Muhammed
12. *Beçtullah'ı yapan İbrahim Halîl*
Yanında yardımcısı kurbanlık İsmâîl
Kim olursa ilmiyle hem âmil
Mahşerde sevindirir onu Muhammed
13. *Ümmü Hânî¹³⁸ evinde dâveti geldi*
Hazret-i Cebrâîl hem delîl oldu
Cennet Burağına Peygamber bindi
Erişti "Kavseyn'e"¹³⁹ bir anda Muhammed

138. Peygamberimiz Tâif dönüşü Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî Hatun'un evinde misafir kalmış ve o gece Mî'râc hâdisesi gerçekleşmişti.

139. Peygamber Efendimiz'in Mîrac gecesinde bilmediğimiz bir şekilde Allahü teâlâyâ yakınlığından kinâyeye olan bir tâbir.

Kur'ân-ı Kerim'de: "O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Necm sûresi: 9) Peygamber efendimiz Kâbe Kavseyn makâmına varınca ne Cebrâîl (a.s.) ve ne de başka hiçbir vâsita olmadan doğrudan doğruya Allahü teâlâ O'na vahyetti, bildireceğini bildirdi.

Tasavvufta bu makam, sırf fenâ ve tüm farklılıkların silinmesi hâlidir. Kâbe kavseyn, Hak ile ittihad ve ittisal, ev ednâ ise aynu'l-cem makâmıdır. (T.T.S)

14. Enbiyâ ervâhı birikti geldi
Hepsine imâm olup namazı kıldı
Beyt-i Makdîs nûr ile doldu
Sahratullah¹⁴⁰ sana tâbi' Muhammed
15. Taşın havaya birden kalkması
Rasul-i Ekrem'in göğ'e çıkması
Âşıklar gözünden yaşlar dökmesi
Rü'yeti Peygamber sana Muhammed

140. Sahratullah, İsrailoğulları Peygamberleri'nin ibâdet ettikleri ünlü kaya. Rasûlüllah mi'rac gecesi semâlara yükselirken orada bulunan Sahratullah'tan başlamıştır. O taş "Sahratullah" denmesi hakikatte Rasûlüllah'a hürmettir. Bu sebeple bütün sular o saharanın altından akarak dünyânın her tarafına taksim olunur. Nitekim bütün ilimlerin kaynağı da Rasûlüllah (s.a.v.)'tir. Çünkü Rahman isminin mazharıdır. (Yunus Vehbi Efendi, Veysel Akkaya, *Haccın Sırları*, s. 92, İstanbul, 2003)

14. *Enbiyânın ruhları birikti geldi
Hepsine imâm olup namazı kıldı
Beyt-i Makdis¹⁴¹ nûr ile doldu
Sahratu'llah sana tâbi Muhammed*

15. *Taşın havaya birden kalkması
Rasul-i Ekrem'in göğe çıkması
Âşıklar gözünden yaşlar dökmesi
Peygamber'in Hakk'ı görmesi sana Muhammed*

141. Mescid-i Aksâ, Kudûs'te Süleyman Mâbedi'nin bulunduğu yerde inşâ edilmiş câminin adıdır. "En uzak mescid" anlamına gelen bu tabire ilk olarak İsrâ Sûresi'nde rastlanır. Buraya "İliya" veya günahlardan temizlenme mânâsına "Beyt-i Makdis" yahut "Beyt-i Mukaddes" adı da verilmiştir. "En uzak mescid" adının verilmesinin sebebi, Mescid-i Haram'a yaya yürüyüşle bir aylık mesâfede bulunmasından dolayıdır. Yeryüzünde Mescid-i Haram'dan sonra yapılan en eski mesciddir.

Benî İsrâil Peygamberleri'nin Ka'be'si, Beyt-i Makdis'in büyük taşı idi. Ama sonunda O'nun kemâlleri, Ka'be-i Muazzama'nın kemâllerine katılmıştır. Çünkü etrafın merkeze katılması mutlak-
tır. Etraf merkeze katılmadığı zaman, matlûba ulaşma yolunu bulamaz.

Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu yere Hz. İshak zamanında meleklerin inip çıktığı görülmüş; mübârek bir yer olduğu anlaşılınca ibâdet edilir hâle gelmiştir. Daha sonra Hz. Davud, buranın mescid olması için Hakk'a dua etti. Kendisine gelen cevap "bu işin sevabının oğlu Hz. Süleyman'ın defterinde yazılı olduğu" şeklinde idi. Gerçekten de Hz. Süleyman zamanında insan ve cinlerin çalışmalarıyla yapımı O'na nasib oldu.

Hz. Süleyman'ın bina ettiği Mescid-i Aksâ harem olarak kabul edilir. (Yunus Vehbi Efendi, Veysel Akkaya, *Haccın Sırları*, 92, İstanbul, 2003)

16. Kuruldu bir nerdibân, nurdan ayağı
İnkâr edenler yiyecek çomağı
Kudüs'te bıraktı binek Burağı
Sana rehber Cebrâil oldu Muhammed
17. Seb'a-i semâvâta açıldı kapı
Kimisi altundan kimi gümüştan yapı
Anca Peygamber duydu Hakk'tan hitâbı
Sem'ine "Merhabâ" erdi Muhammed
18. Yolda uğradı bir zezem kuyu
Aselden tatlı hem onun suyu
Semâvâtı kapladı Peygamber nûru
Melekler istikbâl etti Muhammed
19. Yedi kat göklere nurlar saçıldı
Felek-i tis'adan öte geçildi
Hakikat aşkından cür'a içildi
Vasf edemez seni diller Muhammed
20. Maksad-ı aksâya¹⁴² erdi o zaman
Müşerref kılmadı mı seni hem Rahmân
Seninle necâta erdi hem ehl-i îman
Sebeb-i mağfîret oldu Muhammed
21. Me'mûr yoluna fedâ etsin cânını
Senin hürmetine kâmil etsin. Mevlâ'm dîni
Şefâat için eyleriz âh u enîni
Bırakma bizi mahşerde Muhammed

141. Cenâb-ı Hakk'a yakınlık.

16. Kuruldu bir merdiven nurdan ayağı
İnkâr edenler yiyecek değneği
Kudüs'te bıraktı binek Burağı
Sana rehber Cebrâil oldu Muhammed
17. Yedi kat göklere açıldı kapı
Kimisi altından kimi gümüşten yapı
Orada Peygamber duydu Hakk'tan hitâbı
İşitmesine "Merhabâ" erdi Muhammed
18. Yolda uğradı bir zezem kuyu
Baldan tatlı hem onun suyu
Gökleri kapladı Peygamber nûru
Melekler karşıladı seni Muhammed
19. Yedi kat göklere nurlar saçıldı
Dokuz felekten öte geçildi
Hakikat aşkından bir yudum içildi
Vasf edemez seni diller Muhammed
20. En yüce maksada erdi o zaman
Şerefli kılmadı mı seni hem Rahmân
Seninle necâta erdi hem ehl-i îman
Mağfîret sebebi oldu Muhammed
21. Me'mûr yoluna fedâ etsin canını
Senin hürmetine kâmil etsin Mevlâ'm dîni
Şefâat için eyleriz âh u enîni
Bırakma bizi mahşerde Muhammed
- Allahümme salli alâ Muhammed

XXI

1. Tevhid îmânın nûru [26]
Mü'minlerin hem yâri
Verir kalbe sürûru¹⁴³
Lâ ilâhe illallah
2. İrfânını artırır
Mahşer gününü kurtarır
Mîzân'da hem ağır gelir
Lâ ilâhe illallah
3. Arş'ın Kürs'ün direği
İhyâ eder yüreği
İbâdetin direği
Lâ ilâhe illallah
4. Seninle cihân kâim¹⁴⁴
Okuyan olmaz nâim¹⁴⁵
Rızâyâ karîb¹⁴⁶ yolum
Lâ ilâhe illallah
5. Bütün ma'nâsından çıkar
Münkiri¹⁴⁷ nâre yakar
Âşıklar seni çeker
Lâ ilâhe illallah

143. Sevinç.

144. Âlem senin varlığıyla ayakta.

145. Uyumak.

146. Yakın.

147. İnkâr edeni.

6. Bilin Allah kelâmı
Kalbde koymaz elemi
Her lahzada demeli
Lâ ilâhe illallah
7. Şifâ olur cânına
Kanat takar yanına
Kemâl verir dînine
Lâ ilâhe illallah
8. Kâri'i¹⁴⁸ necât¹⁴⁹ bulur
Her harfinden melek olur
Sâhibine istiğfâr kılar
Lâ ilâhe illallah
9. Bir Allah'ı bildirir
Gönle irfân doldurur
Yarın seni güldürür
Lâ ilâhe illallah
10. Birliđi isbât eder
Okuyan Cennet'e gider
Koymaz gönülde keder
Lâ ilâhe illallah
11. Kesme dilinden ey yâren
Bilirsin onu Kur'ân
Okumaz seni hayvan
Lâ ilâhe illallah

148. Okuyanı.

149. Kurtuluş.

12. Murâdım hep sizin için
İsyândan bütün kaçın
Düşün mânâda için
Lâ ilâhe illallah
13. Me'mûr kesme dilinden [27]
Ayrılma hiç yolundan
Düşmesin hem feminden¹⁵⁰
Lâ ilâhe illallah

150. Ağzından.

XXII

1. Her gūnāha tevbe edin
Tefrīk¹⁵¹ gūnū gelecektir
Tedārik-i mevti¹⁵² kılın
Rihlet¹⁵³ gūnū gelecektir
2. Gūl gibi yanaklar solunca
Gözüne toprak dolunca
Kabirden ora durunca
Vakt-i dīvān gelecektir
3. Bin ayak bir araya gelince
Güneş de yakın vurunca¹⁵⁴
Bütūn tere gōmūlünce
Sıklet gūnū gelecektir
4. Cehennem hūcūm kılınca
Āsīleri arayınca
Diz üstü çökülünce
İmdād gūnū gelecektir

151. Ayırma.

152. Ölūme hazırlık.

153. Bu dūnyadan gōç etme.

154. Yazmada "yankı verince" şeklindedir.

5. "Nefsî, nefsi" çağrılınca
Defterler hem verilince
Elimizde bulununca
Hacâlet günü gelecektir
6. Âsi nâre¹⁵⁵ sürülünce
Peygamber hem görülünce
Meclisine varılınca
Sürûr günü gelecektir
7. Onsekizbin âlem¹⁵⁶ Şâh'ı
Sıddîk-i Ekber mahşer mâhî¹⁵⁷
Günahkârlar çeker âhı
Hasret günü gelecektir

155. Ateş.

156. Âlem, canlı ve cansız bütün varlıkları belirten bir tabirdir. Rab-bü'l-âlemîn derken de Allah'ın canlı ve cansız bütün varlıkların Rabbi olduğu belirtilmiştir. Tasavvufta genellikle üç ana âlem olduğu kabul edilir. Akıl ve duyu ile bilinen maddî âlem, bu yolla bilinemeyen mânevî âlem ve ikisi arasında köprü vazîfesi gören berzah âlemi. Bunlar elbette ki tafsîlatlandırıldığında duruma göre büyük sayılar ortaya çıkar.

Mutasavvıflara göre âlem son derece geniştir. Allah'ın öyle yaratıkları vardır ki, yeryüzünden ve burada insanların yaşadıklarından bile haberleri yoktur. Tasavvufî eserlerde bu genişliği ifade etmek için 18.000 veya 360.000 âlemin varlığından bahsedilir. (Süleyman Uludağ, DİA. Âlem md., II, 360)

157. Ay.

8. Mü'min Cennet'e girince [29]
Hûrîler karşı gelince
Ârifler hulle giyince
İzz ü şeref bulacaktır
9. Mahlûkât hep dirilince
Hesap kitap görölünce
Siddîk-i Ekber çağrılınca
Kilitleri alacaktır
10. Şefâ'at kânımız Ahmed
Muhammed'dir hem de Mahmûd
Eyle Me'mûra şefâ'at
Yardım günü gelecektir

XXIII

1. Ey kâsid-i Hicâz! vuslat-ı Yezdân'a eresin
Arzu eylediğin şebekeye yüzün süresin.
2. Dilhâneni ma'mûr edüben nâr-ı firâkla
Beytü'l-Harâm'ın havlini hem tavâf kılasın.
3. Tahâretini tamam edüben ihrâm giyince
Matlûbuna nâil oluben ta'zîm kılasın.
4. "Lebbeyk!" sadâsı Arş'la Kürs'e erince
Hüccâc için istiğfar eden meleği göresin.
5. Beytü'l Harâm'ın etrâfı da kubbeli bütün
Mahrûk oluben zemzem ile berde eresin
6. Me'mûr ya niçin yollarına kurban olaman
Hak nasîb ederse maksûduna bir gün eresin

1. *Ey Hicaz'a yönelen! Hakk'a vâsıl olasin*
Arzu ettiğin Efendimiz'in (s.a.v.) kabrine yüzler süresin
2. *Gönlünü ayrılık ateşi ile ma'mur ederek*
Ka'be'nin etrafını tavaf edesin
3. *Dışını maddi, içini manevî kirlerden arındırarak ihram*
giyince
Tâlib olduğun Hakk'a ererek, hürmet ve saygı gösteresin
4. *"Buyur yâ Rab! emrine âmadeyim" diye niyâzın Arş'a*
yükselince
Hacıların bağışlanması için af dileyen meleği göresin
5. *Ka'be'nin etrafı da tamamen kubbeli olup (vahdeti*
temsil eder)
Sıcaktan (İlâhî aşkla) yandığın zaman Zemzem ile so
ğuklanasın
6. *Me'mûr, niçin Mevlâ'nın yollarına kurban olamıyorsun*
Hak nasîb ederse bu amacına bir gün ulaşırsın

XXIV

1. Ravza-i pâkinde haysın¹⁵⁸ rü'yetini isterim
Rûz-i cezâ arz olunca eyle bize şefâat
2. İstima' etsem ismini vâcip olur evvelâ
Terk edersen azâb olur rûha salavât
3. Haşr u neşr, sırât u mîzân kurulur olur dîvân
Vech-i nûruyla müzeyyen olur orda Arasât
4. Zümre zümre iki fırka tefrîk olunca hemân
Ümmeti için ağlayarak dolanır eder gayret

158. Cenâb-ı Hak, şehîdler için "Allah yolunda öldürülenlere ölümler" demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız." (Bakara, 154) buyurduğuna göre, şehîdlerden üstün olan Peygamberler elbette daha diridirler. "Benden sonra Peygamber gelse bu Ömer olurdu" övgüsünü mazhar olmuş Hz. Ömer (r.a.)'in "Kim Muhammed öldü derse onun kellesini uçururum." demesinin bir şaşkınlık ve üzüntü eseri olduğunu söylemek herhalde yeterli bir açıklama olmaz. Peygamberimiz bu dünyadan göç etmiştir. Ancak bizim gibi değil. Hz. Ömer'in uyarısı da bunun içindi. Ey insanlar Muhammed (s.a.v.)'i bir yakınınızın öldüğü gibi ölü düşünmeyin. O Peygamberliğine şahit olduğumuzu söylediğimiz, kendisine iman ettiğimiz birisidir ve kıyâmete kadar bizim Peygamberimizdir.

1. *Pâk Ravza'nda dirisin seni görmeyi isterim
Cezâ günü halimiz arz olunca eyle bize şefâat*
2. *Duysam ismini vâcip olur evvelâ
Terk edersen azâb olur rûha salavât*
3. *Haşir, neşir olur, sırât ve mîzân kurulur, olur dîvân
Yüzünün nûruyla donanır orda Arasât¹⁵⁹*
4. *Zümre zümre, iyi-kötü iki fırka ayrılınca hemen
Ümmeti için ağlayarak dolanır eder gayret*

159. Arasât, öldükten sonra insanların ve diğer canlıların diriltilip sorguya çekilmek üzere sevkedilecekleri yerin adıdır. Buraya mevkîf ve mahşer de denir.

Arasât meydanında meşakkat (zorluk) ve sıkıntıda olanlar, kâfirler ile fâsiklardır (günahkârlardır). Onların hâlleri çok korkunç olup, güneş başlarına bir mil kadar yakın gelir. Herkes günâhı kadar terler. Kimi dizine, kimi boğazına, kimi tepesine kadar ter içine gömülürler. Üzüntü ve pişmânlık ve kendine yanmaktan, Bir hasrettir yükselir, Arasât meydanından, anne, gözünün nûru evlâdını tanımaz, kardeş, ciğer pâresi kardeşini aramaz. (D.S)

5. Sancağı altında bütûn Enbiyâ-Mürselîn [29]
Cümle uşşâk, cümle ebrâr, mü'minîn u mü'minât
6. Senin için halk olundu alem-i ekvân tamâm¹⁶⁰
Olmasaydın gelmez idi mümkinât, mevcûdât
7. Âb-ı Kevser de muâdil olmaz fem-i Yâr'ına
Hakk'tan olur sana ihsân eyledi Mevlam nusret
8. Yansa cânım küller gibi olsa bu cism-i beden
Şevkinle dolsa kalbim vâsına yok nihâyet
9. Sevgili yâridir Siddîk, Osman, Ali hem Fâruk
Yardım eder ümmetine Hakk'tan olur inâyet
10. Yattığın toprağa hem muâdil değil cinân
Belki yerler belki gökler Arş-ı a'zam¹⁶¹ nihâyet

160. "Habîbim sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 164) hadîsine işâret edilmiştir.

161. Tavan, çatı, dam, çardak. Bir eve nisbetle tavanı; tavanına nisbetle üstündeki çatısı, kubbesi, tepesindeki köşkü. Çadır ve çardak gibi yükselen, gölge veren her şeye arş denir. İfade ettiği kelimelerden anlaşıldığı gibi ulviyyet, yükseklik manasını içerir. Bu münasebetle hükümdarların üzerine oturdukları "taht" manasında da kullanılmıştır.

Arş, İslâm'a göre, bütûn alemleri kuşatan, sınırlandırılması ve takdir edilmesi beşer aklının dışında kalan ve gerçeğini Allah'ın bildiği yüce bir makamdır. Yedi kat gök, Cennet, Sidre, Kürsî Arş'ın altında tasavvur edilir. Yedi kat göklerin ve kürsînin üstünde olup, hâk (madde) âleminin sonu, emr (maddesizlik) âle-

5. *Sancağı altında toplanır bütün gönderilen Nebîler,
Bütün âşıklar, bütün iyiler, mü'min erkek ve kadınlar*
6. *Senin için yaratıldı kâinât âlemi tamamen
Olmasaydın gelmez idi mümkinât, mevcûdât*
7. *Keşer suyu bile karşılık değildir Yâr'ın ağzına
Hakk'tan olur, sana ihsân eyledi Mevlam yardım*
8. *Yansa canım küller gibi olsa bu beden cismi
Şevkinle dolsa kalbim vasfına yok nihâyet*
9. *Sevgili dostudur Sıddîk, Osman, Ali hem Fâruk
Yardım eder ümmetine Hakk'tan olur inâyet*
10. *Yattığın toprağa hem karşılık gelmez cennetler
Belki yerler belki gökler Arş-ı a'zam nihâyet*

¹⁶¹ devonu minin başlangıcı. Arşullah, Arş-ı mecîd ve Arş-ı a'lâ da denir. (Şamil İ.A.)

Peygamberimiz bir kere Ebu Zerr-i Gıfârî'ye: "Ya Ebâ Zer, yedi kat gök ile yedi kat yerin kürsî yanında büyüklükleri, ancak bir çölün ortasına atılmış bir kapı veya yüzük halkası gibidir. Arş'ın da kürsiye göre büyüklüğü, o çölün o halkaya nazaran büyüklüğü derecesindedir." buyurmuştur. (Tecrid-i Sarîh, IX, 7)

11. Senin için nice âşık yandılar, tutuştular
Ya İlâhî! Kıl tecellî,¹⁶² Habîb'in aşkına medet
12. Senin için otuz iki dişini çekti Velî
Veysel Karân¹⁶³ denilmiş inşallah sonu selâmet

162.* Âşikâr olma, açığa çıkma, görünme. Tasavvufta gaybden gelen ve kalpte açığa çıkan nurlar. (T.T.S) Her ilâhî ismin tecellî ettiği yöne ve yere göre türlü şekilleri vardır. Kalpte Allahü teâlânın zâtının ve isimlerinin zuhûru. Tecellînin bir çok kısımları zikredilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir. Tecellî-i Cemâl: Allahü teâlânın cemâlinin zuhûru. Tecellî-i Ef'âl: Sâlikin, yâni tasavvuf yolcusunun, kulların fiillerini Allahü teâlânın fiilinin zilleri (görüntüleri) olarak görmesi ve bu fiillerin varlığının O'nun fiili ile olduğunu bilmesi. Âlem-i Emrin ilk adımında olan tecellîler. Tecellî-i Sıfat: Allahü teâlânın sıfatlarının tecellîsi. Tecellî-i Zât: İsim ve sıfatlar araya girmeden sâdece zât-ı ilâhînin tecellî etmesi. Tecellî-i zât, Peygamberlerin sonuncusuna (Muhammed aleyhis-selâma) mahsûstur. O'nun yanısıra başka peygamberlere ve O'na çok uyan bu ümmetin evliyâsında da hâsıl olur. Başka peygamberlerin ümmetlerine nasib olmaz. Bunun için bu ümmet, ümmetlerin hayırlısı olmuştur. (D.S.)

163. Peygamber Efendimiz zamânında yaşamış büyük velî. İsmi Üveys bin Âmir el-Karnî'dir. Yemen'in Karn köyünde doğdu. Doğum târihi bilinmemektedir. 657 (H.37) târihinde şehîd edildi. Peygamber efendimizin sağlığında müslüman oldu. Fakat görmediği için Sahâbî olamadı. Tâbiînin büyüklerinden olduğu hadîs-i şerifte bildirildi. Hazret-i Ömer'in halifeliği sırasında Medîne'ye geldi. Çok alâka ve hürmet gördü. Önceleri kendi memle-

11. *Senin için nice âşık yandılar, tutuştular*
Ey Allah'ım! Kıl tecellî, Habîb'in aşkına yardım et

12. *Senin için otuz iki dişini çekti Velî*
Veysel Karânî denilmiş inşallah sonu selâmet

163 devam

keti Yemen'de yaşadı. Sonra Basra'ya gitti.

Müslüman olduktan sonra bütün ömrü boyunca sevgili Peygamberimizin aşkı ile yanıp tutuştu. Bir an bile Rabbini unutmadı. Kulluğunda o dereceye yükseldi ki, her hâli, her hareketi ve her sözü insanlara ibret ve nasihat oldu. Kimseden incinmemiş ve kimseyi incitmemiştir. Onun en önemli vasfı; Peygamber efendimize olan aşkı, ibâdete canla başla devâmı ve annesine saygısıdır. Annesine çok hizmet edip, hayır duâsını aldı. Resûlullah efendimizi görmeği çok arzu ediyordu. Defâlarca Peygamber efendimizi görmek için annesinden izin istedi. Annesi, kendisine bakacak kimsesi olmadığı için izin veremedi.

Peygamber efendimiz; "Üveys-i Karnî, ihsân ve iyilikte Tâbiînin hayırlısıdır." buyurdu. Peygamberimiz mübârek hırkasını Hz. Ömer ve Ali ile ona göndermiştir. Bir ara Veysel ile aralarında şu konuşma geçer. Hz. Ömer:

– Rasûlullah'ı görmeye niçin gelmedin? Veysel:

– Siz O'nu gördünüz mü?

– Evet.

– O'nu gördüğünüze göre mübârek alnını da görmüş olmalısınız. Kaşları çatık mı idi, yoksa açık mı idi?

Veysel'de mevcut olan heybet sebebiyle her ikiside sustular.

– Siz Muhammed (s.a.v.)'i seviyor musunuz?

– Evet

13. Leyl ü nehâr düştü arzum Ravza-i pâk-i Rasûl'e
Cümle hüccâc, cümle ihvânla eyle nusret
14. Me'mûrân diye ad verdi Kutb-u Zamân-ı Cihân
Müntesîbin hepsini dilerim bulsun selâmet

163 devam — Peki eğer sevginiz sıhhatli ise, O'nun mübârek dişlerini kırdıkları gün, ona uymanın gereği niçin dişlerinizi kırmadınız? Çünkü ona uygun davrama, muhabbetin şartıdır. Sonra kendi dişlerini gösterdi ağzında bir tane bile diş yoktu. (Veysel savaşı kalb gözü ile izlemekte ve Uhud günü Rasûl-i Kibriyâ'nın diş kırılınca, acaba hangisi kırılmıştı diye düşünerek, ona uymak için tek çâreyi bütün dişlerini çekmekte bulmuştur. Bu sevgide özel bir makamdır.)

Veysel Karânî Hazretleri Mekke'de hac yapıp, Medine'ye gidince, işte Resûlullah'ın türbesi burasıdır diye kendisine gösterildi. Kendinden geçerek düşüp bayıldı. Ayılınca; "Beni buradan götürün. Resûlullah efendimizin medfûn bulunduğu bir belde benim için yaşamının tadı olmaz." buyurdu.

Hız. Peygamber'i hiç görmediği halde, inanması ve gönülden bağlanması, Peygamber tarafından da müjdelenmesi, tasavvufta bir mürşide ulaşmayı onun ruhaniyetinden feyz alanlara "Üveysi" denmesine yol açmıştır. Bunların şeyhe ihtiyacı yoktur. Zirâ başka bir vâsitaya ihtiyaç kalmadan, nübüvvet bizzat bunları kendi kucağında terbiye etmiştir, tıpkı Veysel'i terbiye ettiği gibi. Gerçi o zâhiren Peygamberimiz'i görmemiştir. Ama bâtınen O'nun tarafından terbiye ve irşad edilmişti. (Feridüddin Attâr, Tezkiretü'l-Evliyâ, I, 64, trc. S. Uludağ, İstanbul, 2002) Ayrıca daha önce yaşamış bir velinin rûhâniyeti tarafından terbiye edilen ve bu yüzden zâhirde her hangi bir şeyhi bulunmayan velilere de "Üveysi" denir. (S.Uludağ, Tas. Ter. Söz. Üveysilik md.)

13. *Gece gündüz düştü arzum Rasûl'ün kutsal Ravza'sına
Bütün hacılar, bütün ihvânla yardım et*
14. *Me'mûrân diye ad verdi zamânın Kutb-u Cihân'i¹⁶⁴
Bu yola girenlerin hepsi dilerim bulsun selâmet*

164. Şeyhi Muhammed Es'ad Erbilî'yi kastetmiştir.

XXV

Arzu-i Medîne-i Münevvere

1. Bütün emrâz¹⁶⁵ bulur şifâ
Onu seven görmez cefâ
Sendedir Muhammed Mustafa
Düştü arzum Medîne'ye
2. Görürsen gam yeme hemân
Senin vasfın durur beyân¹⁶⁶
Sendedir sâhib-i Kur'ân
Düştü arzum Medîne'ye
3. Orada olmaz cinâyet
Kimseler yapamaz hiyânet
Orada yatar sâhib-i adâlet
Düştü arzum Medîne'ye

165. Hastalık.

166. Açık, belirli.

4. Yitiren matlûbunu arar
Şu gönlüm eylemez karar
Nerde ol Haydâr-ı Kerrâr¹⁶⁷
Düştü arzum Medîne'ye
5. Kâr etmez gönül olursa sırça¹⁶⁸
Ecel câmını da kim içe¹⁶⁹
Cism-i şerifi de yetmiş parça
Düştü arzum Medîne'ye

167. Haydar; arslan. Çok cesur ve yiğit kimse. Hazret-i Ali'nin lakablarından biri olup kerrar, düşmana tekrar tekrar saldıran demektir.

Hayber'in fethinde bulunup büyük kahramanlıklar gösteren Hazret-i Ali, yahûdilerin meşhûr pehlivanı Merhab ile karşılaştı. Merhab kendini medheden sözler söyledikten sonra Hazret-i Ali; "*Ben oyum ki, anam bana Haydar adını takmıştır. Ben ormanların heybetli görünüşlü arslanı gibiyimdir. Seni bir hamlede yere serecek er kişiyimdir!*" diyerek şiirler söyleyerek Merhab'ın karşısına dikildi. Bu şiir Merhab'a o gece kendisini bir arslanın parçaladığı şeklindeki rüyâsını hatırlattı. Haydar, indirmediği bir kılıç darbesiyle Merhab'ın başını ikiye böldü. (İbn-i Hişâm) (D.S.)

168. Sırça, basit cins billur cisim, cam, şişe. Sırçadan evde oturan (sağlam yapılmamış, bayağı ev) komşuna taş atmamalı derler. (Kâmûs-i Türkî) Şiirde gönlün sırçaya benzetilmesi ile içinde Hak sevgisi bulunmayan, zâlim insanların kalbi kastedilmiştir.
169. Hz. Hüseyin Efendimiz.

6. Sivâ cânibinden¹⁷⁰ hem geçen [30]
Ecel câmından ki içen
Kanatlanıp tamam uçan
Düştü arzum Medîne'ye
7. Gözüm bir dem¹⁷¹ görse de ölsem
Rasûlüllâh'ı hem görsem
Ravzan'da cânım fedâ versem
Düştü arzum Medîne'ye
8. Senin aşkın kemâliyle
Yakar özleri hiç koymaz
Bütün âlemlerin şevki
Düştü arzum Medîne'ye

170. Tarafından.

171. Matbuda bu kelime çıkarılmış. Dem: An.

9. Bu sevdâlar geri kalmaz
Seni seven od'a yanmaz
Münkirler¹⁷² kadrini bilmez
Düştü arzum Medîne'ye
10. Bu Me'mûr arayıp gezer
Sivâ¹⁷³ endîşeden bîzar¹⁷⁴
Aşıklar matlûbunu arar
Düştü arzum Medîne'ye

172. İnkarcılar.

173. Başka, gayrı. Hak'tan başka herşey.

174. Bıkılmış, usanmış.

XXVI

Bütün Peygamberân-ı İzâm'larımızın Halleri

1. Kudret yediyle yapılan Âdem
Ashını düşünsen balçıktan¹⁷⁵ beden
Hasret oduyla ciğerin biryân eden
O Sultân'ın kabrini ziyâret eylen¹⁷⁶
2. Re's-i turâbı Cennet'ten gelen
Eğri eğesinden hem Havvâ olan
Zelle¹⁷⁷ yüzünden hullesi soyulan
O Sultân'ın kabrini ziyâret eylen
3. Her bir isimleri ta'lîm olunan
Her bir evlâdına bir söz söyleyen
Firkatle iki yüz sene ağlayan
Rûz-i cezâda şefâatin dilen

175. Balçık, özlü toprak.

176. Âdem (a.s.)'in kabri konusunda çeşitli rivâyetler olup daha çok Mekke'de Ebû Kubeys dağında Kenz mağarasında olduğu, görüşü ağır basar. (M. Âsım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I, 60, Ankara, 2003)

177. Zelle, ayağın sürçmesi, hata. Peygamberlerin hayatında ancak birkaç kez yaptığı hataya zelle denir. Hz. Âdem, Şeytan'a uyararak yasak ağacın meyvesinden yiyerek zelle işlemiştir.

1. *Kudret yediyle yapılan Âdem
Ashını düşünsen balçıktan beden
Hasret ateşiyle ciğerin kebab eden
O Sultân'ın kabrini ziyâret eyleyin*
2. *Başının toprağı Cennet'ten gelen
Eğе kemiğinden hem Havvâ olan
Zelle yüzünden elbisesi soyulan
O Sultân'ın kabrini ziyâret edin*
3. *Hakk'ın her bir ismi öğretilen¹⁷⁸
Her bir evlâdına bir söz söyleyen
Ayrılıkla iki yüz sene ağlayan
Cezâ günü¹⁷⁹ şefâatini dileyin*

178. "Âdem'e bütün isimleri öğretti." (Bakara, 31) Bu ayete göre ilk önce Hz. Âdem ilâhî isimlerin tamâmıyla ve ilâhî sûretle zâhir oldu. Sonra Hz. Âdem nesli çoğaldı ve her biri daha çok bir ismin mazharı (göründüğü yer) olarak ortaya çıktı. Böylece ilâhî isimlerin tecellileri çoğaldı. (A. Avni Konuk, *Fusûsi'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, I, 257 İstanbul, 1994)

179. Cezâ, karşılık demektir. Cezâ günü, âhirette iyilerin Cennet'le karşılık bulacağı, kötülerin Cehennem'le karşılık göreceği gün.

4. İkinci atamız Nûh Neciyyullah
Seksen ümmeti oldu kendisiyle bile
Duâsıyla gark oldu cihân tûfâna
Rûz-i cezâda şefâatin dilen
5. Ganem sâhibi Hazret-i Şu'ayb'ı
Hâşâ Nebîler'in olamaz ayıbı
Dünyâda çekti meşakkatle tai'bi
Rûz-i cezâda şefâatin dilen
6. Nebîler hâlisi İbrâhim Halîlullah
Mina'daki halleri gelsin gönle bile
"Bıçağın keskin olsun babam iyice bile"
O güzelin şefâatini mahşerde dilen
7. "Bağlama ellerimi muti' bilsin melek
Merhamet etme babam kabul olsun dilek
İtâatimiz Mevlâ'ya rızâsın bulak"
Diyenin şefâatini dâima dilen

4. *İkinci atamız Allah'ın kurtardığı Nuh
Seksen ümmeti oldu kendisiyle birlikte
Duâsıyla gark oldu cihân tûfâna
Cezâ günü şefâatini dileyin*
5. *Koyun sâhibi Hazret-i Şu'ayb'ı
Hâşâ Nebîler'in olamaz ayıbı
Dünyâda zorluğu meşakkatle çekti
Cezâ günü şefâatin dileyin*
6. *Nebîler hâlisi İbrâhim Halîlullah
Mina'daki halleri gelsin gönle bile¹⁸⁰
"Biçağın keskin olsun babam iyice bile"
O güzelin şefâatini mahşerde dileyin*
7. *"Bağlama ellerimi itâatkâr bilsin melek
Merhamet etme babam kabul olsun dilek
İtâatimiz Mevlâ'ya rızâsını bulak"
Diyenin şefâatini dâima dileyin*

180. Burada kurban kesildiği için kan akıtmak anlamına gelen "Mina" kelimesi "Imna" kökünden türemiştir. Bu nedenle buraya Mina adı verilmiştir. Bu görüş daha yaygındır. Hz. İbrahim, kurban etmek için oğlunu Mina'ya götürür, sonra Hz. İbrahim'e Allah tarafından bir kurbanlık verilir. Bir çokları bunun koç olduğunu belirtmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu olay "Ve fidyе olarak ona büyük bir kurbanlık verdik." (es-Saffat, 37/107) biçiminde açıklanır. (Şamil İ. A.)
Hz. İbrahim, kendisine engel olmak isteyen şeytanı burada taşıyarak bir gözünü kör eder, burada kurban keser.

8. Nûr gibi boğazını bıçağa karşı götüren
 “İf'al mâ tü'mer”¹⁸¹ emrine hem muti' olan
 Kıssa-i hakîkîdir bil emr u fermân
 O'nun da şefâatini mahşerde dilen
9. Anama götür benden kanlı gömleği
 Yaktı bu sözü dokuz eflâki
 Bu sırrı düşünen nasıl olmaz iyi
 O'nun da şefâatini dâimâ dilen
10. Babası çalar kesmez boğazını [32]
 Hak için kurban eder tatlı canını
 Cibrîl fidâ getirdi salını salını
 Onun da şefâatini dâimâ dilen
11. Şâd-ı haram kalkıp avdet edenler
 Emr-i ilâhî'ye boyun uzatanlar
 Dünyâdan sefer etti ol sultanlar
 Rûz-i cezâda şefâatlerin dilen

181. İbrahim: “Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir evlat ver”, dedi. İşte o zaman biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik. Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi. Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: Biz ona: “Ey İbrahim!” diye seslendik. Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız.. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık: İbrahim'e selam! dedik. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandır. (Saffât, 100-111)

8. *Nŭr gibi boğazını bıçağa karşı götüren
"Emrolunanı yap" emrine boyun eğen
Hakîkî kıssadır bil emr u fermân
O'nun da şefâatini mahşerde dileyin*
9. *Anama götür benden kanlı gömleği
Yaktı bu sözü dokuz feleği
Bu sırrı düşünen nasıl olmaz iyi
O'nun da şefâatini dâimâ dileyin*
10. *Babası çalar kesmez boğazını
Hak için kurban eder tatlı canını
Cebrâil kurtulma bedeli getirdi¹⁸²
Onun da şefâatini dâimâ dileyin*
11. *Haram işlemekten vaz geçenler
Hakk'ın emrine boyun eğenler
Dünyâdan sefer etti o sultanlar
Cezâ günü şefâatlerini dileyin*

182. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. (Saffât,107)

12. Hazret-i Zekeriyyâ milletinden seçilen
 Sabr u tahammül ile hızara biçilen
 O'dur din yolunda cevelân kılan¹⁸³
 Onun da şefâatini dâimâ dilen
13. Çok cevir gören Hazret-i Mûsâ
 Lutfi Mevlâ ile ejderha oldu asâ
 Tevrât-ı Şerif getirdi Hakk'tan hem nâsa
 O Sultân'ın şefâatini mahşerde dilen
14. Bin bir kelâmı mükâleme eyleyen
 Asâsıyla helâk oldu sihir yapılan yılan
 Istifâ eden O'nu ol azîm Deyyân
 Onun da şefâatini mahşerde dilen

183. İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Yahyâ aleyhisselâmın babasıdır. Soyu Süleymân aleyhisselâma ulaşır. Mûsâ aleyhisselâmın dininin emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etti. Yahûdiler tarafından şehid edildi. Kabri Haleb'dedir. Zekeriyyâ aleyhisselâm, Hunne'nin kızı Hazret-i Meryem'i alıp, evine götürdü. Onu Zekeriyyâ aleyhisselâmın hanımı ve Hazret-i Meryem'in teyzesi Elisâ Hâtun büyüttü. Hazret-i Meryem beş yaşına girince, Zekeriyyâ aleyhisselâm ona Tevrât-ı şerifi okuttu. İsrâiloğulları Zekeriyyâ aleyhisselâma iftirâda bulundular. Zekeriyyâ aleyhisselâmı şehid etmek üzere aramaya başladılar. Yahûdiler onu yakalamak için peşine düştüler. Zekeriyyâ aleyhisselâm, Beytü'l-makdis yakınlarında ağaçlı bir bahçeye girdi. Mücize olarak yarılan bir ağacın içine girdi. Ağaç kapandı ve onu gizledi. Yahûdiler o ağacı bıçkı ile biçtiler ve Zekeriyyâ aleyhisselâmı şehid ettiler. Zekeriyyâ aleyhisselâm şehid olduğu sırada yüz yaşında idi. (D.S)

12. *Hazret-i Zekerıyyâ milletinden seçilen
Sabr ve tahammül ile hıvara biçilen
O'dur din yolunda cevelân kılan
Onun da şefâatini dâimâ dileyin*
13. *Çok haksızlığa uğrayan Hazret-i Mûsâ
Lutf-i Mevlâ ile ejderha oldu asâ
Tevrât-ı Şerîf getirdi Hakk'tan insanlar
O Sultân'ın şefâatini mahşerde dileyin*
14. *Bin bir kelâmı Hakk'la konuşan
Asâsıyla helâk oldu sihir yapılan yılan
Seçip çıkararak O'nu ol azîm Deyyân¹⁸⁴
O'nun da şefâatini mahşerde dileyin*

184. Kıyâmet günü, herkesin dünyâda iken yaptıklarının hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren. Mükâfâtı ve cezâyı hakkıyla veren.

15. Fir'avn-ı la'în O'nun adüvv-i ekberi
 Düzdü harb için nice yüzbin çeri
 Deniz içinden açtı Mevlâm mürûru
 O'nun da şefâatini dâimâ dilen
16. On iki yol idi geçti öteye
 Hikmetine karışan erer hataya
 Fir'avn askeriyle gark oldu deryâyâ
 Mûsâ Kelîmullah'ın şefâatin dilen
17. Kırk sene ağlayan Hz. Ya'küb
 Hesaba gelmez söylesen vasfı çok
 Gönlüm pek meşûş rahatım hiç yok
 Hz. Ya'küb'un şefâatin dilen
18. Hz. Yusuf'un cemâlini hem gören gözler
 Güneş gibi parlardı hem iki gözler
 Rü'yette elini kesdi çok hâtun kızlar
 O güzelin şefâatin dâimâ dilen
19. Li-hikmetin yedi sene bekledi zindânı¹⁸⁵
 Sonunda oldu Mısır'ın büyük sultânı
 Dâim zikrederdi azîm Mennân'ı
 Şefâatin dâimâ mahşerde dilen

185. Yusuf, hapisten kurtulacağına inandığı o ikiden birine dedi ki: "Beni efendinin yanında an." (Benden söz et ki, beni kurtarsın) Fakat Şeytan, ona, efendisinin yanında anmayı unutturdu. Bu yüzden Yusuf, daha yıllarca zindanda kaldı. (Yusuf, 42). Bazı yorumcular demişlerdir ki: Yusuf, o arkadaşına "Beni efendinin yanında an" ki, belki beni buradan kurtarmaya yardımcı olur diyerek, bir kuldan meded ummayacaktı. Eğer Allah'a yönelik "Ya Rabbi, beni buradan bir an önce kurtar." diye yalvarsay-

15. *Lânetli Fir'avn O'nun büyük düşmanı
Hazırladı savaş için nice yüzbin askeri
Deniz içinden açtı Mevlâm geçiş yolları
O'nun da şefâatini dâimâ dileyin*
16. *On iki yol idi geçti öteye
Hikmetine karışan erer hataya
Fir'avn askeriyle boğuldu deryâya
Müsâ Kelîmullah'ın şefâatini dileyin*
17. *Kırk sene ağlayan Hz. Ya'küb
Hesaba gelmez söylesen vasfı çok
Gönlüm pek karışık rahatım hiç yok
Hz. Ya'küb'un şefâatin dileyin*
18. *Hz. Yusuf'un güzelliğini gören gözler
Güneş gibi parlardı hem iki gözler
Görünce elini kesti çok hâtun kızlar
O güzelin şefâatin dâimâ dileyin*
19. *Bir hikmet gereği yedi sene bekledi zindanı
Sonunda oldu Mısır'ın büyük sultânı
Daima zikrederdi büyük Mennân'ı¹⁸⁶
Şefâatin dâimâ mahşerde dileyin*

¹⁸⁵ devam di, o zaman araya şeytan giremeyecek ve Yusuf da daha önce kurtulmuş olacaktı. Yusuf durumunda olan takarrüb ehline yakışan şey, tüm beklentisini Allah'tan istemektir.

Fakat Allah, onun kurtulmasını murad ettiği zaman bakınız nasıl bir sebep yarattı. Ve onun zindan kurtuluşu Allah'ın yarattığı bu sebep yüzünden oldu. (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili)

186. Çok ihsân eden.

20. Dört def'a ölüp de sağalan Cercîs¹⁸⁷

Mukarrrebînler olur Nebî'ye celîs
Her amelde olursa niyyetle hulûs
O'nun da şefâatin mahşerde dilen

187. Hz. Cercis'in Şam civarlarında ve Filistin'de yaşadığı ve Hz. İsa'dan sonra geldiği için, O'nun dininin hükümlerini devam ettirdiği rivayet edilmiştir. Peygamber olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Hıristiyanlar tarafından St. Georges ismiyle anılan Hz. Cercis'in Filistin'in Remle kasabasında doğduğu ifade edilmektedir. Gerek Taberi tarihinde, gerekse kilise kaynaklarında, İsa (a.s.)'dan sonra geldiği kaydedilmektedir.

Hz. Cercis'in yaşadığı bölge, putperestlerin elinde olup Dadiyan adında zalim bir hükümdarları vardı. Hz. Cercis şehirleri dolaşarak ticaretle meşgul oluyor ve kazancının bütününe fakirlere dağıtıyordu. İdarecileri ikaz ederek halka zulmetmelerini önlemeye çalışırdı. Yine bir defasında, kralı hidayete davet ederek, zulümden vazgeçirmek maksadıyla Musul'a gider. Yanına da değerli hediyeler alır. Kral, büyük bir ateş yakıp halkı etrafına toplamış, kendilerinin yaptığı eflun adlı puta tapmalarını istiyordu. Kral bu isteğini yerine getirmeyenleri ateşe atıyordu. İşte bu sırada Hz. Cercis gelir. Bu feci durumu görünce, önce bütün malını müminlere dağıtır ve daha sonra da krala giderek; hiddet ve kızgınlığı bırakmasını, zulmü terk etmesini, kendisinin emin bir nasihatçi olduğunu, kendisine inanmasını söyler. Hem kendisinin, hem de zulmettiği insanların Allah'ın kulu olduklarını, yoktan var etmenin sadece Allah'a mahsus olduğunu, kendisi dahil tüm insanların Allah'ın aciz kulları olduklarını, secde ve ibadetin sadece Allah'a yapılabileceğini, rızık verenin Allah olduğunu tebliğ eder. İnsanları puta tapmaya zorlamaktan vazgeçmesini, onu kırmasını, Allah'a iman etmesini ister. Hazreti Cercis'in daveti kabul edilmediği gibi, puta tapması istenir, reddedince de uzun sürecek olan işkencelere maruz kalır. Kral, Hz. Cercis'i bir ağaca bağlatarak mübarek vücudunu demir taraklarla taratır. Demir taraklarla tarandıkça etleri lime lime olur. Etleri iplik iplik döküldüğü halde ölmeyen Hz. Cercis'in üzerine keskin sirke ve tuz döktürür. Büyük bir demiri önce

20. *Dört defa ölüp de sağalan Cercis
Mukarrebler¹⁸⁸ Nebî'ye olur celîs
Her amelde niyet te olmalı hâlis
O'nun da şefâatin mahşerde dileyin*

187 devam ateşte iyice kızartıp başının üzerine koyarlar. Cenab-ı Hak, onu tekrar eski haline getirir. Bu durum karşısında kral ve adamları ne yapacaklarını şaşırırlar ve yeni çareler ararlar. Büyük bir kazan kurdurup altında ateş yaktıktan sonra, Hz. Cercis'i içine atıp kapağını kapatırlar. Kazanın kapağı uzun bir süre kapalı tutulduktan sonra, ölmüş olduğuna hükmedilerek kapağı açtıklarında hayrete düşerler. Çünkü, yine ona bir şey olmamıştır. Krallığını kaybetmekten korkmaya başlayan hükümdar, Hz. Cercis'in zindana hapsedilmesini emreder. Zindana hapsedilen Cercis (a.s.), zindanda da rahat bırakılmaz. Başkalarıyla görüşüp onları hidayete davet etmesin diye el ve ayakları çivilendiği gibi, büyük bir mermer taşı da üzerine yaslarlar. Ancak, Cenab-ı Hak bir melek göndererek kurtarır ve kendisine yapılan işkencelere sabrederek vazifesine devam etmesini emreder.

Kafirler tarafından dört kez şehid edileceği, her seferinde tekrar diriltilerek yüksek mertebelere nail olacağı kendisine manen bildirilir. Bu durum kendisini ziyadesiyle sevindirir. Onu tekrar karşılarında görünce, yakalatıp ikiye ayırıştırılan bir ağacın arasına koyup sıkıca bağladıkları gibi vücudundan et kopararak insan eti yiyen aslanların önüne atarlar. Cercis (a.s.) tekrar kral ve adamlarının karşısına çıkar. Bu adam Cercis'e (a.s.) ne kadar çok benziyor demeye başladılar. Düşükleri acziyetten kurtulamayan kralın adamları, bu adam çok iyi bir sihirbazdır, kendini bir ölü bir diri gösteriyor, dediler. Sihirbaz olduğu için de karşısına iyi bir sihirbaz çıkarmaya karar verirler. Zaten kendi ülkelerinde çok sayıda sihirbaz da mevcuttu.

Sihirbazların üstadını bularak kralın karşısına çıkarırlar. Sihirbaz bir kap içindeki suya çeşitli sihirler yapıp üstüne okuduktan sonra Cercis (a.s.)'e içirmelerini ister. Cercis (a.s.) getirilen suya hiç itiraz etmeden "Bismillahirrahmanirrahim" deyip içer. Durumu gören sihirbaz, bu ancak Allah'ın işi olabilir, yoksa kesinlikle ölüdü, deyip iman eder. Kral, hiddetlenerek sihirbaza "Ne çabuk da aldandın"

21. Baş gözüyle rü'yet eden azîm Deyyân'ı
 Hak sana gönderdi mukaddes Kur'ân'ı
 Evladlığa kabul etti İsâ Sultân'ı
 O'nun da şefâatin rûz-i cezâda dilen
22. Babasız¹⁸⁹ olarak geldi meydana
 Hem itâat etti emr u fermâna
 Âhir vakitte yardım edecek bu dîne
 O Sultân'ın şefâatin dâimâ dilen
23. Bütün peygamberlerin Hâtemü'n-Nebî'si
 Tamam mahlûkâtın O'dur ulusu
 İns ü cinni bütün O'dur hâlisi
 Rûz-i cezâ'da şefâat-i âmmesin dilen

¹⁸⁷ *deccan* dını" diyerek tepki gösterir. Sihirbaz ise, aldanmadığını, her şeye kudreti yeten alemlerin Rabbi olan Allah'a iman ettiğini söyler. Sihirbazın iman ettiğini kimseye söylememesi ve halkın iman etmesini önlemek için dilini keserler. Ancak, olay halk arasında yayıldığı gibi bir çok kişi de iman eder. Zalim kral, bütün müminleri toplatıp hepsini şehid ettikten sonra Cercis (a.s.)'i de şehid eder. Daha sonra bu kavim ateşle helak edilir. (Taberî, *Târihu't-Taberî*, II, 411-426 trc. M. Faruk Gürtuna, İstanbul, tarihsiz.)

188. Yakınlaştırılmış. Cennette dereceleri en yüksek olan. "İmânları ileride olanlar, Allahü teâlâyâ yaklaşmakta ileride olanlardır. Bunların hepsi mukarreblerdir." (Vâkıa sûresi: 10) Tasavvufta, nefslerinin sevgisinden kurtulmuş, kalbinde Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin sevgisi kalmayan, yalnız Allahü teâlâyı isteyen. Mukarrebler, Allahü teâlâ için olmayan her şeyden, yemekten, içmekten, yatmaktan, söylemekten sakınırlar. Bunlar, din için niyet etmedikçe hareket etmezler. İbâdete kuvvet kazanmak niyeti ile yerler. Her sözleri Allah içindir. (D.S)
189. Yazma nüshada hataen "anasız, babasız" şeklinde yazılmıştır.

21. *Baş gözüyle gören azîm Deyyân'ı
Hak sana gönderdi mukaddes Kur'ân'ı
Evlatlığa kabul etti İsâ Sultân'ı
O'nun da şefâatin cezâ günü dileyin*
22. *Babasız olarak geldi meydana
Hem itâat etti emr u fermâna
Âhirette yardım edecek bu dîne
O Sultân'ın şefâatin dâimâ dileyin*
23. *Bütün peygamberlerin sonuncusu
Bütün varlıkların O'dur ulusu
İnsan ve cinnin O'dur hâlisi
Cezâ günü genel şefâatini dileyin*

24. Sırr-ı mi'râcın'da mest olur canlar
Dünyâya zuhûrunda tard oldu şeytanlar
Onun aşkı için [tahtını terk etti sultanlar]¹⁹⁰
O Sultân'ın şefâatin âhirette dilen
25. Yirmi üç yıl harbile gubâr eden akdâmi
Arş-ı A'zam'ı müzeyyen kıldı türâb-ı kademi
Meydân-ı Arasat'ta bize de şefâat ede mi
Hz. Rasûl'ün şefâatin dâimâ dilen
26. Âyet be âyet Kur'ân'ı alan
Ebû Bekir Sıddîk'tır O'na birinci yâran
Câmi'u'l-Kur'ân olan Hz. Osman
Onların şefâatini her zaman dilen
27. Hakk'ın rahmetine olmuştur lâyük
Adâlet ile gün geçirdi Ömeru'l-Fâruk
Dünyâda iken geldi Haydar-ı Kerrâr'a burak
O'nun da şefâatin dâimâ dilen

190. Bu kısım müstensih tarafından unutulmuş olup muhterem hocam Prof. Dr. Mustafa Tahralı tarafından bu şekilde eklendi.

24. *Mi'râcı'nın sırrına¹⁹¹ kendinden geçer canlar*
Dünyâya gelişinde kovuldu şeytanlar
Onun aşkı için [tahtını terk etti sultanlar]
O Sultân'ın şefâatin âhirette dileyin
25. *Tozlandı ayakları yirmi üç yıl savaşla*
Arş-ı A'zam'ı süsledi ayağının toprağı
Arasat meydanında bize de şefâat ede mi
Hz. Rasûl'ün şefâatin dâimâ dileyin
26. *Âyet âyet Kur'an'ı Hakk'tan alan*
Ebû Bekir Sıddîk'tır O'na birinci yâran
Kur'an'ı toplayan Hz. Osman
Onların şefâatini her zaman dileyin
27. *Hakk'ın rahmetine olmuştur lâyıık*
Adâlet ile gün geçirdi Ömeru'l-Fâruk
Dünyâda geldi Haydar-ı Kerrâr'a burak
O'nun da şefâatini dâimâ dileyin

191. Arapça'da merdiven, yukarı çıkmak, yükselmek anlamlarını dile getirir. İslam'da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in göğe yükselerek Allah'ın huzuruna kabul edilmesi olayı. Mirac olayı hicretten bir yıl ya da onyedî ay önce Receb ayının yirmi yedinci gecesî gerçekleşmiştir. Hem beden hem ruhla gerçekleşen bu mi'racdan başka Hz. Peygamber (s.a.v.) ruhu ile bir çok mi'rac yapmıştır. Tasavvufta, buna benzer mi'racı yaptıkları anlatılan büyük sülûfeler bulunmaktadır. Bâyezîd-i Bistâmî, mi'râcı anlatılanların ilklerindedir. İbn Arabî'de Peygamberimiz'in meşhûr mi'racına benzer bir mi'racını anlatır. (el-Fütühâtü'l-Mekkiyye, II, 356) Bütün mü'minler namaz kılariken bu rûhânî ve mânevî mi'racdan hâline göre nasîbini alırlar. Çünkü hadîs-i şerîfte: "Namaz mü'minin mi'râcıdır." buyrulur. (T.T.S)

28. Susuzluktan şehîd olan şehzâde canlar
 Nefs-i Peygamber'e ihânet etti hâinler
 Kerbelâ taşlarına bulaşan kanlar
 O şehzâdelerin şefâatin dâimâ dilen
29. Bir içim su verin de dilemem hakkımı
 Dedem gibi benim ol ulu Şâhım'ı
 Nasıl helâk ettiniz yerde tulu' eden mâhım
 O şehîdlerin şefâatin dâimâ dilen
30. Yüz seneye temâdî etti emr-i hükûmet
 Zulm-i tasaddî ile geçti onlara hilâfet
 Onların çoğu bıraktı Hakk'a itâat
 Sabr u tahammül edenin şefâatin dilen
31. O günler fırsatlı günlerdi geldi geçmiştir
 Ecel şerbetini onlar da içmiştir
 Nice kılıçlar kanlar saçmıştır
 Şehîd olan canların şefâatin dilen
32. Sabredelim yârenler sabrımız cemîl
 Toprağa baksana her şeyi olur hâmil
 Kur'ân'ın hükmüyle olalım âmil
 Ebrârın bütün şefâatin dilen
33. Felek-i tis'a da görmemiş böyle devr-i zamânı
 Affınla muâmele et Rabbim ehl-i îmânı
 Me'mûr'un i'tikâdı var etmez gümânı
 Hz. Peygamber'in şefâatin âh u zâr ile dilen

28. *Susuzluktan şehīd olan şehzāde¹⁹² canlar
Aslında Peygamber'e ihānet etti hāinler
Kerbela taşlarına bulaşan kanlar
O şehzādelerin şefāatini dāimā dileyin*
29. *Bir içim su verin de dilemem hakkımı
Dedem gibi benim ol ulu Şāhım'ı
Nasıl helāk ettiniz yerde doğan ayımı
O şehīdlerin şefāatini dāimā dileyin*
30. *Yüz sene kadar sürdü hükümet işi
Zulme girişmekle geçti onlara hilāfet
Onların çoğu bıraktı Hakk'a itāati
Sabır ve tahammül edenin şefāatini dileyin*
31. *O günler fırsatlı günlerdi gelip geçmiştir
Ecel şerbetini onlar da içmiştir
Nice kılıçlar kanlar saçmıştır
Şehīd olan canların şefāatini dileyin*
32. *Sabredelim yārenler sabrımız güzel
Toprağa baksana her şeyi içine alır
Kur'ān'ın hükmüyle amel edelim
İyilerin bütün şefāatini dileyin*
33. *Dokuz felek bile görmemiş böyle bir devri
Affınla muāmele et Rabbim iman ehline
Me'mūr'un inancı var şüphe içinde kalmaz
Hz. Peygamber'in şefāatini ağlayıp inleyerek dileyin*

192. Hz. Hasan ve Hüseyin'in çocukları

XXVII

Nâsiyemde Kâtib-i Kudret ne yazmıştır bilemedim
Âh kim şu gülşen-i âleme geleli her giz gülemedim

*Alnımda Kudret Kâtib'i ne yazmıştır bilemedim
Âh kim şu dünyâ bahçesine geleli hiçbir zaman
gülemedim*

Dîvân'da Yer Almayan Şiirler

I 193

1. Şu cihanda senden ednâ mağbûn kişi var m'ola
Zâyi' olmuş aciz ömrün, şu gözlerim kör m'ola
2. Dâr-ı dünya ni'metini istemez ârif olan
Ben gibi nefsine teslîm olan kişi var m'ola
3. Kendimi dîvâne bilip müddeâmı ispat için
Ol semâ-yı envâr içre hüsn-i sittim var m'ola
4. Mâye aslım düşüncem, ucub kibir giremez
Ef'âlimde, akvâlimde hoş tevâzû var m'ola
5. Âlem-i ervâhta rûhum ahd ü mîsak verdi mi
Serkeş nefse uyup ahdimi bozdum m'ola
6. Me'mûrum deyip de cihanda kendimi gösterdiğim
Makâmım hem süfliyâтта, benden ednâ var m'ola

I

1. *Şu cihanda senden aşağı, şaşkın kişi var m'ola
Zayi olmuş aciz ömrün, şu gözlerim kör m'ola*
2. *Dünya evinin ni'metini istemez ârif¹⁹⁴ olan
Ben gibi nefsine teslim olan kişi var m'ola*
3. *Kendimi aklı başından gitmiş bilip iddiâmı ispat için
Ol nurlu gökler içinde güzel makâmım¹⁹⁵ var m'ola*
4. *Bilgi aslım düşüncem, kendini beğenme, kibir giremez
Fiillerimde ve sözlerimde hoş alçak gönüllülük var m'ola*
5. *Ruhlar âleminde rûhum anlaşma yapıp söz vermişti
Dik başlı nefse uyup ahdimi bozdum m'ola*
6. *Me'mûrum deyip de cihanda kendimi gösterdiğim
Makâmım aşağılarda, benden daha aşağısı var m'ola*

194. Bilen, tanıyan, ilim ve irfân sâhibi. Allahü teâlânın rızâsını kazanmış, O'ndan başkasının sevgisini kalbinden çıkarmış, tasavvufta yetişip, kemâle ermiş velî zât. Allah Teâlâ'nın zâtını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşâhede ettirdiği kimse. Ârif olan kimsenin alâmeti; susması, tefekkürü (Allahü teâlânın büyüklüğünü düşünmesi), gördüklerinden ibret (ders) alması ve Allahü teâlânın râzı olduğu (beğendiği) şeyleri istemesidir. (D. S.)

195. Menâsıb-ı sitte, (altı makamdan kısaltma) âlimlere verilen bir rütbe.

II¹⁹⁶

NA'T

1. Şu cihanda yâ Muhammed, senden a'lâ bulunmaz
Hakk Habîbî'sin, lutfeyle, yâ Muhammed Mustafa
2. Yâ İlâhî kıl inâyet, ol Habîb'in aşkına
Ümmetliğe kabul eyle yâ Muhammed Mustafa
3. Cümle mahlûk adedince yüz bin salavât olsun
Her nimet senden olmuş yâ Muhammed Mustafa
4. İsm-i Pâk'in yâd olunca vâcib olur salavât
Rûz-i cezâ'da şefî' ol, yâ Muhammed Mustafa
5. Bütün mahlûkât içinde hüsn-ü ahlak sendedir
Cennetine dâvet eyle yâ Muhammed Mustafa
6. Kelimetullâh'ı i'lâm için çektin çok zahmet
Bi-iznillah yardım eyle yâ Muhammed Mustafa
7. Mücrimim geldim bâb-ı Rahmân'a, hemen durdum da
Mahrûm etme bu Me'mûru, yâ Muhammed Mustafa

196. Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 141.

II

1. *Şu cihanda ey Muhammed, senden yüce bulunmaz
Hakk sevgilisisin, lutfeyle, ey Muhammed Mustafa*
2. *Ey Allah'ım yardım et, ol Habîb'in aşkına
Ümmetliğe kabul eyle ey Muhammed Mustafa*
3. *Bütün varlık sayısınca yüz bin salavât olsun
Her nimet senden olmuş ey Muhammed Mustafa*
4. *Pâk ismin anılınca salavât getirmek gerekir
Cezâ günü şefâat et, ey Muhammed Mustafa*
5. *Bütün varlıklar içinde güzel ahlak sendedir
Cennetine dâvet eyle ey Muhammed Mustafa*
6. *Tevhîdi anlatmak için çektin çok zahmet
Bi-iznillah yardım eyle ey Muhammed Mustafa*
7. *Suçluyum geldim Rahmân'ın kapısına, hemen
durdum da
Mahrûm etme bu Me'mûru, ey Muhammed Mustafa*

III¹⁹⁷

1. Nâmin şâmil, şarka garbe
Nefsile başladık harbe
Yapıldı bize darbe
Sabr-ı cemîlli Efendim
2. İtâat-ı emr ü ferman
Arar her derde derman
Din yolunda oğlun kurban
Verendir benim Efendim
3. Hakikat mülkünün şehri
Füyûzat bahrinin nehri
İçirdiler m'ola zehri
Şehîddir benim Efendim
4. Bahr-i füyûzâtın kaynar
Nûş eden aşkına kanar
Kalb üstünde şevkin döner
Münevver benim Efendim

197. Hacı Hasan Efendi, a.g.e, 142, Es'ad Efendi için yazılmıştır.

5. Kurulur bu ulu dîvân
Cem olup hep pîr-i izâm
"Mürşidim" der bütün ihvân
Arar müridin Efendim
6. Me'mûr efkârını düzelt
Mürşidin izini gözet
Hakk nârından etsin azat
Vesilem¹⁹⁸ benim Efendim

-
198. Kişiyi Allahü teâlâya yaklaştıran, Allahü teâlânın nezdinde (kâında) yakınlığa ve ihtiyaçların giderilmesine sebep olan her şey. "Ey îmân edenler! Allahü teâlâdan korkunuz! O'na yaklaşmak için vesile arayınız!" (Mâide sûresi: 35)
Hazret-i Ömer, kuraklık sebebiyle kıtlık olduğu zaman, Resûlullah efendimizin amcası Hazret-i Abbâs'ı vesile ederek; "Allah'ımı! Biz kıtlığa düştüğümüz zaman, Resûlullah'ı vesile ettiğimizde, Sen bize yağmur verirdin. Şimdi Resûlullah'ın amcasını vesile ediyoruz, bize yağmur ver." der, Allahü teâlâ da onların bu dileklerini kabul edip, yağmur verirdi. (Buhârî, İstikâ, 15) İbâdetler, duâlar, mübarek zâtlar, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için hep vesiledirler. (D.S.) İbâdet cennete girmenin bahası değil, bahânesidir. (T.T.S.)

Vesile ya ibâdet ve amelle olur ya da Hz. Peygamber, velî ve sâlih kişileri vesile kılarak olur. Ameller ve Hz. Peygamber'i vesile'nin caiz olduğu, sâlih kişileri vesile yapmak ise ilk hadîse dayanılarak genellikle kabul edilen görüştür. İhtilafı olan konu ise ölmüş kimseleri vesile edilerek yapılan tevessüldür. Süfîler, enbiyâ, evliyâ ve sâlih ülemânın âhirete intikal etmiş olsalar da rûhâniyyetlerine tevessül edilebileceğini kabul etmektedir. Tevessülde öncelikle hedef Allah'a yaklaşmak, rızâsına ulaşmaktır. (H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 346, İstanbul, 1994)

IV¹⁹⁹

1. Firkat-i elemin yaktı özümü²⁰⁰
Yaş ile doldurdu iki gözümü
Kimlere yapayım artık nazımı
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı
2. Takdîr-i ezele râzıyım Mevlâ
İ'tâ-yı sabrile gönlümüz doyla
Mevtâdır kalbimiz "el-aman!" sağla
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı

199. Hacı Hasan Efendi, a.g.e, 153

200. İslâmî ölçüler içinde, ailevî muhabbetin en güzel örneklerini birlikte yaşadıkları Âişe hânımı kaybedince, Şeyh Mustafa Efendi (k.s.) bu şiiri yazmışlardır. (Hacı Hasan Efendi, a.g.e., s. 153) Âişe Hanım, faziletli, yüksek seciyeli, aşk-ı İlâhî'nin tesiri ile daima âh u enîn eden, hanımefendiliğin mücessem timsâli bir insandır. Niğde'de ki Şeyhlerden biri, Şeyh Mustafa Efendi'ye "Âişe isimli bir hanımının bulunup bulunmadığını sorar ve ilaveten: Birkaç aydır rüyamda Rasûlüllah Efendimiz'in huzurunda hizmet eden bir hatunu görür oldum. "Ey Allah'ın Resûlü bu hatun kimdir?" diye sorduğumda "Bu hanım Yahyalılı Mustafa Efendi'nin hanımıdır. Vefat edeli üç ay olmuştur, üç aydan beri hizmetimizle meşguldür." buyurdular. "Hangi ameli ile bu iltifata nail oldu?" "Haramdan kendisini o kadar muhafazaya çalıştı ki, kadınlığa ait hiçbir şeyini yabancıların göreceği yere koymadı. İşte bu iffeti kendisini bu mertebeye ulaştırdı." buyurdular. (Komisyon, a.g.e., s. 64)

3. Nush u pend ile gönül doylarken
İlm-i ledünn²⁰¹ ile hikmet söylerken
Haşyetullah ile dâim ağılarken
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı
4. Rihlet-i saâdet, şehâdet-i şerîat
Ahlak-ı hamîde, fi'li tarîkat
Yetişir kuluna Hakk'tan hidâyet²⁰²
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı

201. Allah'tan vâsıtasız gelen bilgi. Tasavvuf seçkinlere ait ledün ilmidir. Mutasavvıflar arasında yaygın görüşe göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Allah'tan üç ilim almıştır. Biri, ashabının hepsine öğrettiği şerîat ilmi, diğeri ashabın bazılarına talim buyurduğu özel ilim (tasavvuf yada havâss ilmi) bir diğeri de Allah ile kendisi arasında, manası sadece kendisine ma'lum olan ilimdir. Bundan dolayı "Siz benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, çok ağlar az gülerdiniz." (Buhârî, Kusûf, 2) buyurmuştur. Ledün ilmine ermek, ibâdet, riyâzât ve mücâhede ile belirli bir manevi olgunluğa erişmeyi gerektirir. "Takvâ üzere olunuz ki Allah size öğretsin." (Bakara, 282) gibi âyetler ve "Öğrendikleriyle amel edene Allah bildiklerini öğretir." (Hilyetü'l-Evliyâ, X, 15) gibi hadisler ledünnî ilme delildir. (H. Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 53-54)

202. Hidâyet, matlûba ulaştırın şeyi göstermektir. Matlûba ulaştırın yola girmektir de denir. Hidâyet, Hakk'ın bütün yönleriyle insanlara açıklanmasıdır. Hidâyetin bir başka anlamı ise, tarîkat ve sîrettir. Arapça'da "ahsene hedyuhû" "yaşantısı ne güzel" anlamında kullanılır.. Hadiste "En güzel hidâyet Muhammed'in hidâyetidir." derken de "O'nun yolu en güzeldir." anlamı kastedilir. Hidâyet üç şekilde gerçekleşir;

- Yolu sadece gösterivermek. (Cenâbı Hakk'ın kuluna gönderdiği peygamberler ve kitaplar veya değişik yollarla hakîkati göstermesidir.)
- Yola götürüvermek. (Buna tasavvufta cezbe denir. Allah teâlâ inâyetinin gereği olarak kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip onu kendisine çekip yaklaştırmasıdır.)

5. Meydân-ı Arasat bir gün görülür
Defterler verilir, ora varılır
Sağından alana neler görülür
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı
6. Berk-i hâtif²⁰³ gibi olsun yüzlerin
Ruhunu okşuyor oğlun, kızların
Burda neler görmüş idi gözlerin
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı
7. Âhir yastığına koydu başını
Tedârîki-i letâif²⁰⁴, rü'yet taşını²⁰⁵
Şehâdet şerbeti içit aşını
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı

^{202 devam} • Yolun sonuna dek götürüvermek. (Cenâbı Hakk'ın kulunu bütün makamlardan geçirip kendine erdirmesidir.)

Görüldüğü gibi hidâyet; doğru yolu göstermek, doğru yola götürmek ve hatta bu yolun sonuna ulaştırma aşamalarından oluşmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, hidâyete erdirenin ancak Allah olduğudur. Kul ise kendisine yapılan rehberliğe tabi olduğu zaman yol alabilecektir. (İmâm Gazâlî, *Hidâyet Rehberi*, haz. Veysel Akkaya, İstanbul, 2004)

203. Göz kamaştırıran şimşek gibi, pırıl pırıl.

204. "Ameller niyetlere göre değerlendirilir" (*Buhâri, Bed'ü'l-Vahy I, İtk 6*) (Kıyamet gününde) herkes niyetlerine (ve amellerine) göre diriltirilir." (*Buhari, Fiten 19; Müşlim, Sıfatu'l-Cenne 84, 2879*). buyrulmasından dolayı bazı sûfiler, bu dünyada iken aldığı derste kemâl makamına eremeyen dervişlere, niyetleri sebebiyle kabir âleminde derslerinin tamamlattırılacağı müjdesini verirler.

205. Kabirde başucuna konulan taş.

8. Me'mûr'un sözleri yetişir kalan
Dert ehlinin hem derdini bilen
Ölmeden makâm-ı ulvîyi bulan
Bizim görüşmemiz mahşere kaldı

Kelâmî Dergâhı Postnişîni Es'ad Erbilî'nin
Şeyh Mustafa Hulûsî'ye Verdiği İcâzetnâme

ERCAN ALKAN

İslam Geleneğinde bir ilim ya da sanat dalında yet(iş)kin olmak "icâzetli olmak"ta karşılığını bulurdu. "Su akıtmak, helal kılmak, izin vermek, onaylamak, geçerli kılmak" gibi anlamları hâvî "Cevz" kökünden türeyen icâzet, su akıtmak şeklindeki anlamından hareketle "bir alimin ilmini talebesine aktarması" manasında kavramsallaşmıştır. Sûfî gelenekçe maruf ve makbul şu hadîs-i şerifin bu anlam bütünüyle olan irtibatı gözardı edilemez: "Cenâb-ı Hakk'ın kalbime ve gönlüme doldurduğu her şeyi olduğu gibi Ebu Bekr'in göğsüne boşalttım." Müslümanların ilimleri sistematize etme gayretlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan icâzet geleneği, ilmin kaynağının kutsalla irtibat ve kutsala refere olunma gerekliliği ilkesinden de bağımsız hareket etmez. Şöyle ki Âdem'e eşânın (nesnelerin) bilgisi Allah tarafından ilkâ olunmuştur.

İlk olarak (Hicrî II. yüzyıl) İslâmî ilimlerden hadîs ala-

nında kullanılan icâzet "hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin vermek, rivayet hakkını devretmek." demektir. Genel olarak ise literatürde medrese ve tekke mensuplarıyla sanat erbabından eğitim ve öğrenimlerini tamamlayanlara üstatların verdiği yazılı belgeye "icâzetnâme" denilmiştir. İcâzetnâmelerin ortak şekil ve ifade tarzları olduğu gibi icâzetnâmeler uzunluk ve kısalık yönünden ya da ihtiva ettiği bilgi bakımından birbirlerinden ayrılık arz etmektedirler. Formel olarak icâzetin üç unsuru vardır; icâzeti veren kimse (mücîz), icâzet verilen kimse (mücâzün leh) ve icâzet verilen konu (mücâzün bih). İslam eğitim ve öğretim geleneğine has bir tecrübe olan icâzetnâmelerin ilim, irfan, sanat ve meslek hareketlerinin güvenilirliği ve sağlıklı gelişmesine katkısı azımsanmayacak derecede önemlidir.

Tasavvuf literatüründe farklı boyutları söz konusu olan icâzet; şeyhlerin, bir tarîkate intisab ve zikrullahı devam etmek suretiyle manevî menzilleri kat ederek irşada ehliyetli olan kimselere, gördükleri irşâd ve terbiye sınırları dahilinde, taliplerin (mürîd ve isteklilerin) manevî eğitim ve irşâd edilmesi konusunda verdikleri izindir. Önceleri sözlü ve sembollere bağlı olarak verilen bu iznin yazılı şekline tarîkat icâzeti yanında "tarîkate sülûk icâzeti" ve "hilafetnâme" de denir. Bunun dışında Hazret-i Peygamber'i rüyasında gören sûfîlerin ondan aldıkları icâzete ise "manevî icâzet" denir. İcâzetin tamamlayıcı unsuru olarak genelde, Sûfî gelenekte, icâzet alan kimseye tâc ve hırka giydirmek gibi sembolik ve metafizik içeriği olan bir takım ritüellere rastlanır.¹

Bu ön/kısa bilgilerden hareketle sizlere tanıtmayı dü-

1. İcâzetnâmelerin çeşitleri, ilim-sanat dallarında farklılık arzeden hususiyetleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Cemil Akpınar, "İcâzet",

şündüğüm; Kelâmî Dergâhı Postnişini Es'ad Erbilî'nin, Şeyh Mustafa Efendi'ye verdiği icâzet vesikasıdır.² Es'ad Erbilî'nin vermiş olduğu diğer icâzetnâmelerin bazıları Mektûbat adlı eserinde yayınlanmıştır.³ Yahyalılı H. Hasan Efendi'nin peder-i âlisi Şeyh Mustafa Efendi, Rizeli Alay Müftüsü İbrahim Efendi vasıtasıyla Kelâmî Dergâhı Piri Es'ad Erbilî ile tanışır. Şeyh Mustafa Efendi kırk beş gün Kelâmî Dergâhında kalır ve kendisine -yazımızın konusu olan- hilâfetnâmesi verilir.

Bu hilâfetnâmede, sol üst köşede Es'ad-ı Erbilî'nin [Muhammed Es'ad el-Hâlidî en-Nakşibendî] yazan mührü vardır. Besmeleyle başlayan icâzetnâmede, şerîat-tarîkat arasındaki ilişki ve bunların manevî terakkî için gerekliliği hususu, "Sizden her biriniz için bir şeriat ve apaçık bir yol (tarîkat) belirledik. (Mâide: 5/48)" âyet-i kerimesine Râzî'nin getirmiş olduğu yorum ile temellendirilmiştir.⁴ Tarîkatın mümini Allah'a ulaştıran ve menşe itibâriyle Peygam-

¹ detay: DİA., XXI/393-400; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, MEB., İstanbul, 1993, II/19; Hüseyin Atay, *Osmanlılar da Yüksek Din Eğitimi*, Dergah Yay., İstanbul, 1983, s. 101-128.

2. Bu vesileyle icâzetnâmenin metnini bize gönderme inceliğini gösteren Necmeddin Dinç'e teşekkürü bir borç biliriz.
3. Birisi Arapça diğer ikisi ise Osmanlı Türkçesi'yle kaleme alınmış olan icâzetnâmeler için bkz. Es'ad Erbilî, *Mektûbât*, Erkam Yay., İstanbul, s. 241-359-421; Bunun dışında yayınlanan diğer bir icâzetnâme metni için bkz. Vahit Göktaş, *Kelâmî Dergâhı Postnişini Es'ad Erbilî (öl. 1931)'nin Bâyezîd Dersîâmılarından Ali Yektâ Efendiye Verdiği Nakşî-Kadirî İcâzetnâme*, Tasavvuf Dergisi, Temmuz-Aralık 2002, s. 267-272, bu icâzetnâmede sehven 1240 olarak yazılan tarih 1340 olmalıdır.
4. "Şeriat" ve "minhâc" kelimelerinin Râzî'deki farklı anlam kategorileri için bkz. Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr ve Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1995, VI/14.

ber ve Ashâbının tuttıkları yol olduğu tespitinin yanı sıra daha sonraları Nakşibendî, Kâdirî ve Sühreverdî gibi adları almış olduğu belirtilir. Es'ad Efendi kendisinin Nakşî ve Kâdirî tarîklerindeki görevini bildirdikten sonra Şeyh Mustafa Efendi'yi kendi bölgesinde hatm-i hâcegan yaptırma ve tarîkat-i aliyeye girmek isteyenlere Mektûbat⁵ adlı eserinde bildirdiği vech üzere manevî dersi tarife yetkili kıldığı şeklinde icâzetin konu-kaydı vardır. İcâzetnâme, dua ve salat u selamla son bulur. En alt kısımda ise icâzetin verildiği tarih vardır.

Allahü Teâlâ bizleri, her iki velî kulunun manevî teveccühüne mazhar eylesin.

-
5. Mektûbât, Es'ad Erbilî (k.s.)'nin ihvânıyla mektuplaşmaları vesilesiyle tarîkatın temel esaslarını izâh ettiği eseridir. Dolayısıyla Hazretin Mektûbât'ı genel olarak seyr ü sülûk esaslarını hâvîdir. Burada sözü edilen mektup 7. mektup olsa gerektir. (s. 39.) Ayrıca "Kâdirî Evrâd"ına dair bazı açıklamalar içinse bkz. *Mektûbât*, s. 353.

Es'ad Erbilî (k.s.)'nin Kendi El Yazısıyla Şeyh
Mustafa Efendi Hazretlerine Vermiş Olduğu
İcâzetnâmenin Çevrimyazısı:

BİHÎ

"Ve Ene'l Fakîr Hâdimu'l Fukarâi'n-Nakşibendî
el-Kâdirî Muhammed Es'ad"

[(Mühür): Muhammed Es'ad el-Hâlidî en-Nakşibendî]

Bismillâhirrahmânirrahîm

*Cenâb-i Hakk Celle ve Alâ Hazretleri Kur'an-ı Ke-
rîm'de (Li-küllin cealnâ minkum şir'aten ve minhâcâ) bu-
yurmuşlardır. Fahreddin Râzî Hazretlerinin Tefsîr-i Kebî-
rinden anlaşılacağı vech üzere âyet-i kerîmenin ma'nâsı;
ya'nî, "Ey benim kullarım, sizin her birinize iki şeyi vâ-
cib ettim; evvelen şerîat, sâniyen tarîkat." Binâenaleyh
Tarîkat-ı Aliyye'ye dâhil olmak her bir mü'min üzerine
vâcibdir, yalnız şerîat kâfi değildir. Tarîkat ise Cenâb-ı*

Hakk'a tekarrüb için ibâdet yollarıdır. Hazret-i Risâlet Penâh Efendimizin ve Ashâb-ı Kirâmının sülûk ettikleri yollardır, ki fî zemâninâ Nakşibendî, Kâdirî ve Sühreverdi tarikatleriyle ma'ruftur. Cenâb-ı Hakk bi'l-cümle ümmet-i Muhammed aleyhi's-selâma nasib ve müyesser buyursun.(Âmîn) Bu fakîr u hakîr ise Nakşibendî ve Kâdirî tarikatlerinin hâdimi bulunduğumdan bunların herhangiisini ârzu edenleri, o yola delâlet etmeğe me'zûn ve me'mûr bulunuyorum. Mevlâm Hazretleri muvaffâkiyet ihsân buyursun.(Âmîn) Evlâd-ı ma'nevîmizden hâmil-i varaka Şeyh Mustafâ Efendi ol-tarafa âzim bulunduğundan oralarda bulunan mensûbîn-i tarikat için halka teşkiline ve hatm-i hâcegânı ve kelime-i tevhîdi ve ism-i celâli kirâat ve zikr etmeğe kendilerini me'zûn eyledim. Müceddeden Tarikat-ı Aliyye'ye intisâb ârzu edenlere Mektûbât'ımda beyân olunan evrâd u ezkârı tefhim eylemeğe de me'mûr eyledim. Hâdi-yi Mutlak Celle ve Alâ Hazretleri muvaffak buyursun. Tarâyık-ı Aliye'ye hizmet sâyesinde pîrân-ı ızâmın teveccühâtına mazhar eylesin (Âmîn). Ve âhiru da'vânâ eni'l-hamdu lillâhi rabbi'l-alemîn. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidînâ ve mürşidînâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn.

1 Cümâd el-ülâ 1344.

Metnin sadeleştirilmiş şekli

Cenâb-ı Hak Celle ve Alâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de "Sizden her biriniz için bir şeriat ve apaçık bir yol (tarîkat) belirledik. (Mâide: 5/48)" buyurmuşlardır. Fahreddin Râzî Hazretlerinin Tefsîr-i Kebîrinden anlaşılacağı vech üzere âyet-i kerîmenin manâsı; yani, "Ey benim kullarım, sizin her birinize iki şeyi vâcib ettim; birincisi şerîat, ikincisi tarîkat." Bundan dolayı Tarîkat-ı Aliyye'ye girmek her bir mü'min için gereklidir, yalnızca şerîat yeterli değildir. Tarîkat, Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmak için ibâdet yollarıdır. (Bu yollar) Peygamberimiz ve Ashabının tuttukları yollardır ki, günümüzde Nakşibendî, Kâdirî ve Sühreverdi gibi (adları almış) tarîkatlar olarak bilinirler. Cenâb-ı Hakk bütün ümmet-i Muhammed (a.s.)'e nasib ve müyesser buyursun (Âmîn). Bu fakîr u hakîr ise Nakşibendî ve Kâdirî tarîkatlarının görevlisi bulunduğumdan, bu her iki tarîkata girmeyi ârzu edenleri, o yola delâlet etmeğe izinli ve görevliyim. Mevlâ'm Hazretleri muvaffâkiyet ihsân eylesin (Âmîn). İcâzetnâmemizi taşıyan mane-

vî evlatlarımızdan Şeyh Mustafa Efendi'yi kendi bölgesinde bulunan tarikat mensupları için halka oluşturmaya, hatm-i hâcegân, kelime-i tevhîd, ism-i celâli okuma ve zikir et(tir)meye yetkili kıldım. (Ayrıca) Yeni baştan Tarîkât-ı Aliyye'ye bağlanmak isteyen kimselere de -Mektûbât'ında açıklanmış olan- evrâd u ezkârı anlatmaya görevli kıldım. Hâdi-yi Mutlak Celle ve Alâ Hazretleri muvafak (başarılı) eylesin. Tarîkat-ı Aliyye'ye hizmet sayesinde pîrân-ı ızâmın teveccühlerine mazhar eylesin (Âmîn). Son duamız; "Hamd olsun Alemlerin Rabb'ine"dir. Salat u selam Efendimiz Mürşidimiz (Yol Göstericimiz) Hz. Muhammed (s.a.v.) ve âl-ashâbının hepsinin üzerine olsun.

1 Cümâd el-ûlâ 1344/18-Aralık-1925.